

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – ההלים ק"ט, ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדלא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדלא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.1 דברים תצא כא,י

דברים כי-תצא כא,י: כי-תצא למלחמה על-איביך ונתתו ה' אלהיך בידך ושבית שביו:

ונתתו ה' אלהיך בידך ושבית שביו. [רש"י] במלחמת רשות, ושבית שביו - לרבות כנענים שבתוכה ואע"פ שהן מז' אומות.

ונתתו ה' אלהיך בידך - גרשיים ... תביר ... כעין יצא להקל ולהחמיר בנושא יפת תואר, כי כאשר במלחמת רשות שאינה בז' אומות כנען, (כא,י) ושבית שביו (כא,יא) וראית בשבונה אשת יפת-תאר ומצא ביניהם נשים מז' אומות כנען, יצא להקל שמתיר לקחת יפת תואר משאר האומות, ולהחמיר שאסור מז' אומות.

דברים כי-תצא כא,יא: וראית בשבונה אשת יפת-תאר וחסקת בה ולקחת לך לאשה: (אתנה) מונח זקף-קטן והוא פעולה ואחריו פעולה, אפשר שמלמד לדרוש לאחריו ולפניו. לאחריו זה עצת יצר הרע שע"פ לרב הותרה מיד ביאה (א) בלבד הנלמד מטעם סלוק של **לאשה** כמגביל. ע"פ ר' יוחנן לא ביאה (א) ולא ביאה (ב) אלא אחר כל המעשים, אלפניו ע"פ [אור החיים] חשק להוציא נשמה יקרה מיד הסטרא אחרא.

דברים כי-תצא כא,יב: והבאתה אל-תוך ביתך ונגלחה את-ראשה ועשתה את-צפרניה:

והבאתה אל-תוך ביתך - טפחא מונח רביע, טפחא - רבוי חדר בתוך חדר להסתיר המעשה שהוא מהיצר הרע. רבוי פעולות כגון [בעה"ט] לאחר שתיגיר אותה תהיה לך לאשה ולא בגיורת.

והבאתה אל-תוך ביתך - (סלוק) טפחא מונח אתנה, כעין תבנית (בר' א,א) ו-(שמ' ית' כ,ב) בטעם תחתון. מעשה נגד סדר בראשית עם ישראל לה' והעמים האחרים מהצד האחר.

טפחא בתפקיד עוצר - מנתק שכהן בעצם אסור בגיורת, ראה להלן [בבלי קידושין כא,ב].

דברים כי-תצא כא,יג - יד:

[יג] **והסירה את-שמלת שביה מעליה וישבה בכיף ובכחה את-איביה ואת-אמה גרח ימים ואחר כן תבוא אליה ובעלתה והיתה לך לאשה:**

[יג] **והסירה** - תלישא-קטנה, בתפקיד שיעור של לפחות **גרח ימים** ולפי [ראב"ע] ע"פ חז"ל שלושה חדשים כדי להכיר האם היא הרה מלפני שביה על בסיס הכתוב (בר' וישב לח,כד) ונתקו כמשלש חדשים ונגד ליהנה לאמר ונתה פמר פלחך וגם הנה הרה לונגים ונאמר והנה הוציאיה ותשרף:

[אור החיים] ירח ימים זה שיעור המספיק לשב, או ירמוז, לחודש המיוחד לתשובה שהוא חודש אלול ע"פ [זוהר חדש כרך א]

[יד] **והיה אם-לא תפצת בה ושלחתה לנפשה ומכר לא-תמכרנה בפסך לא-תתעמר בה תחת אשר עניתה: ס**

[בבלי קידושין כא,ב] איבעיא להו: כהן, מהו ביפת תואר? חידוש הוא, לא שנא כהן ולא שנא ישראל, או דילמא שאני כהנים, הואיל וריבה בהן מצות יתרות? רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור. בבאיא ראשונה - דכ"ע לא פליגי דשרי, דלא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, כי פליגי - בבאיא שניה, רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור; רב אמר: מותר, ושמואל אמר: אסור, דהא הויא לה גיורת, וגיורת לכהן לא חזיא. א"ד: בבאיא שניה - כ"ע לא פליגי דאסירא, דהויא לה גיורת, כי פליגי - בבאיא ראשונה, רב אמר: מותר, דהא לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע; ושמואל אמר: אסור,

והסבר ע"פ תבנית טעמים (כא,יב) **והבאתה אל-תוך ביתך** - טפחא ללא הגבלת מרכא מתפשט אפיונה אלפניה עד (דב' תצא כא,יא)

וראית בשבונה, וגורם לקישור המנומק ע"י שמואל כלהלן

[בבלי קידושין כא,ב] כל היכא דקרינא ביה (דב' תצא כא,יא) **והבאתה אל-תוך ביתך**, קרינא ביה (דב' תצא כא,יא) **וראית בשבונה**, כל היכא דלא קרינא ביה (כא,יב) **והבאתה אל-תוך ביתך**, לא קרינא ביה (כא,יא) **וראית בשבונה**. ת"ר: **וראית בשבונה** - בשעת שביה, **אשת** - ואפילו אשת איש, **יפת-תאר** - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע, מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות (רש"י):

מסוכנת שחוטת אע"פ שמאוסה ע"פ תוס' גיור בעל כרחיה) ואל יאכלו בשר תמותות נבלות (ביאת הנכרית כעין בהמה טהורה שמתה בלי שחיטה) וגו' **יפת-תאר** - מקף כרב-משמע של הכתוב (א) נוי גוף (ב) נוי נפש. הכתוב יעדיף את נוי הנפש. והבוחר בנוי גוף סופו שישנאנה.

(כא,יד) **והיה אם-לא תפצת בה** - תבנית מורכבת מכעין שתי תבניות. (א) דרגא מונח רביע; (ב) גרשיים ... מונח רביע.

הסבר תבנית (א) (כא,יד) **אם-לא תפצת בה** - דרגא מונח רביע, תבנית תיקון לקילקול שיש ללמודו בשלבים. הקלקול קשור בעיקר לחטא אדם הראשון ויצר הרע, כאן כפי' [רש"י] - (כא,יא) **אשת** - אפילו **אשת** איש (ראא ספ"ד ריא). (כא,יא) **ולקחת לך לאשה** - לא דברה תורה אלא כנגד יצר הרע (ראא קידושין כא,ב); שאם אין הקדוש ברוך הוא מתירה, ישאנה באיסור. אבל אם נשאה, סופו להיות שונאה (ראא ספ"ד ריד),

התיקון גאולת נשמות שאבדו בחטא אדם הראשון, כפי' [אור החיים] (דב' תצא כא,יא - יד) ... אכן יסוד הדבר וסודו הוא על פי דבריהם ז"ל שאמרו שבחטא אדם הראשון נשבו כמה נשמות יקרות ביד סטרא אחרא והם נשמות הגרים, וצא ולמד כמה וכמה גדולי עולם באים מהאומות, ורות המואביה תוכית, וכמה גדולי עולם (סנהדרין צו:): שמעיה ואבטליון, ואונקלוס הגר, וכאלה רבות: וראה שאר ההסבר ב-[אור החיים].

הסבר תבנית (ב) גרשיים ... מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. אפשר שמאשת יפת תואר ילמד גם לשילוח עבד כנעני (אע"פ שלא ראוי לשחררו) תיקון (כא,יד) **והיה** - אותיות הוי"ה בצירוף חדש תשרי ומרמז על התשובה ובזה מרמז, שהמשלח משלחה שלא תעבוד ע"ז כדרשת [ספרי דברים פרשת כי תצא פיסקא ריד] (כא,יד) **והיה אם-לא תפצת בה**, הכתוב מבשרך שאתה עתיד לשנאותה. ושלחת לנפשה, ולא לבית אלהיה.

דברים כי-תצא כא,טו - יז:

ס [טו] **כי-תהיין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו-לו בנים אהובה והשנואה והנה הן הבכר לשניאיה:**

[טז] **והנה ביום הנחילו את-בניו את-אשר-יהיה לו:**

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית השערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרוא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

לא יכיל לבכר את-בן-האנוכה על-פני בן-השנואה הבכר:
[ז] כי את-הבכר בן-השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר-ימצא לו
פי-הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה: ס

[בבלי בבא בתרא קלט – קמ]

[ז] כי את-הבכר בן-השנואה יכיר לתת לו פי שנים בכל אשר-ימצא לו (אתנה) **פי-הוא ראשית אנו לו משפט הבכרה:**
מבוא פסוק **ז** **כי את-הבכר בן-השנואה יכיר** – תלישא-קטנה קדמא ואולא רביע. ע"פ **ב"ב קמ** מוצעת ההבנה הבאה מתבנית הטעמים של הקרא הזה: **כי** – תלישא-קטנה **תשוב** אומדנת נכסים מרובים ומועטים **בכל אשר-ימצא לו** לחלוקה אחרי חישוב **ארכ** הפרשות להתחייבויות המוריש אשר נדרשות מטעם הכתוב **יכיר** – רביע (היינו להכיר במחויבויות אלה). **בסדר קדימות** המרומז בטעמי קדמא ואולא של הקרא **את-הבכר בן-השנואה**. ונראה כי הראוי להשביח מאליו גם כן נכלל בחישוב המחויבויות. תבנית הטעמים מלמדת כיוון שאינו במלים המוטעמות על ידה.

הפרשות אלו בסדר קדימות המרומז בקדמא ואולא של הקרא **את-הבכר בן-השנואה**
 כאן יש שתי דרכי מנין הקדימות אבל למסקנה הן אותו דבר, דרך ב' היא מן הכבד אל הקל
 - יש לשלם את כל חובות המת (מדפים לפני ק)
 - יש לחשב פרנסת הבנות הקטנות ואם הנכסים מרובים יש להפריש סכום זה לכל שנת פרנסה עד בת מצוה.
 - יש להפריש לכתובת האלמנה והתחייבויות אחרות שנתן המוריש לאלמנתו עד שתנשא או תמות.
 - יש להפריש התחייבויות לפרנסת אם או בת האלמנה שנתן המוריש לאלמנתו לפי שנות התחייבות בלי קשר אם תנשא האלמנה, האם או הבת.

הנהגות מאוחרות

-- כתובת בנים דכרים

-- באשכנז הנהגה מזמן המהרי"ל "שטר חצי זכר" בת יורשת חצי ירושת בן ממטלטלין, כנגד החתן מוציא התחייבות אחיו ל"חליצת חינם", ונותנים לו תוספת בנדוניה

בירושה הנותרת הבכור נוטל פי שניים מאח פשוט במוחזק הכתוב במפורש ובראוי להשביח מאליו (ב"ב לפני דף קמ) המרומז כך:
לתת לו פי שנים - מהפך פשטא מונח זקף-קטן, לימוד כפשוטו, לימוד היוצא מפשוטו כגון השיעור של פי שניים בראוי להשביח מאליו, דבר המרומז לדרוש מהכתוב **שנים בכל אשר-ימצא לו כי** - ס"ת בקריאה לאחור ראוי"ל (השביח) מ(אליו)
בכל אשר-ימצא לו - מרכא טפחא, יתור לרבות, מפרש המוחזק ומרבה עליו סוגים שונים של מוחזק כגון שטרי הלוואה צ"ע נוסף בגמרא,
לו - אתנה, מגביל ללמד שמצוות הפי שניים הוא רק ברכוש האב המוחזק, אבל לא בראוי להגיע ועוד לא הגיע ולא בירושה שתיפול לבכור ולאחיו מאדם אחר, ואין בה יתרון לבכור.

דברים כי תצא כד,טו: ביומו תתן שכרו ולא-תבוא עליו השמש פי עני הוא ואליהו הוא נשא את-נפשו
ולא-יקרא עליך אל-ה' והיה בך חטא: ס

(כד,טו) ולא-תבוא עליו השמש - דרגא מונח רביע, תבנית תיקון הקלוקל הקשור בעיקר לחטא אדם הראשון ויצר הרע, באדם הראשון היה כעין פועל בגן של הקב"ה והתחכם ואכל מפרי עץ הדעת שנצטווה לא ללקוט ממנו. פועל ראשי לאכול מהפרי שמלקט במצוות בעל הבית.

[רש"י] אל השכר הזה הוא נושא את נפשו למות, עלה בכבש נתלה באילן

[שפת"ח ח] שמוסר נפשו עליו לעלות בכבש גבוה וסוכן עצמו ליפול וליתלות באילן כשעלה עליו.

הוא ואליהו - זקף-קטן זקף-גדול, גי' המלים עולה $53 + 12 = 65$ עולה אדנ"י, ובכל מאד"ך (רי"רה פאלוך זצ"ל) הפרש מתקע"ו (=גי' זקף-קטן זקף-גדול) $65 = 576 = 511 =$ תקי"א, ת' פל"א, אש"י (רב פאלוך זצ"ל)

מלאכה - אותיות המלאך, אדם העושה מלאכתו באמונה, ובכל מאד"ך, נעשים לו ת' פל"א מ-אדנ"י לקיימו, המלאך מסייעו לעלות בכבש גבוה והמלאך נושאו כאשר סוכן עצמו ליפול וליתלות באילן כשעלה עליו. אשר"י העובד באמונה ואשר"י המשלם שכר בזמנו.

הוא ואליהו - זקף-קטן זקף-גדול, גי' $53 + 12 = 65$ ו"ו א'ב"ן = $65 =$ אדנ"י, מידת הדין, הכסף שייך לאדון - ה', וסיים **[רש"י] והיה בך חטא**. מכל מקום (ק) אלא שממהרים ליפרע ע"י הקורא. **[שפת"ח ק]** ואפילו לא יקרא, אם כן למה נאמר וקרא עליך **(יקרא עליך)** אלא שממהרין כו'

הוא ואליהו גי' $12 + 53 = 65 =$ אדנ"י מצוה ה"ס (-קטיגור וקח סניגור מתפילות ימים נוראים) (חידוש א"צ ו')

דברים כי תצא כה,ו: והיה הבכור אשר תלד יקום על-שם אָחיו המת ולא-ימחה שמו מישראל:

תלד יקום – זקף-קטן זקף-גדול, גי' המלים עולה $434 + 156 = 590$, הפרש מתקע"ו (=גי' זקף-קטן זקף-גדול) $590 = 576 = 14 =$ י"ד, כאילו "תלד יקום" משמעו "תקעו יד" היינו מטרת היבום היא להקמת שם המת על נחלתו, כהמשך הפסוק **על-שם אָחיו המת ולא-ימחה שמו מישראל**: ויש בזה נחת רוח לנשמת המת.

תלד יקום - זקף-קטן זקף-גדול, בתפקיד שני זקף בין שני קיסרים דבר החוזר וקורה כנלמד ב-**[בבלי יבמות כד,א]**

ב' ד' ואימא כי איכא בכור ליהדר אגדול, כי ליכא בכור אין חזרין אצל גדול, אלמה תני אביי קשישא: מצוה בגדול לייבם, לא רצה - הולכים אצל אחיו הקטן, לא רצה - חזרין אצל גדול! וכו'

יקום – זקף-גדול בתפקיד שלוש. סדר האחים ליבום. (א) בכור (ב) גדול (ג) הקטן כולל כל האחרים.

תלד יקום זקף-קטן זקף-גדול, בתפקיד חוזר וקורה, מחזרין בין האחים עד שאחד מהם יסכים לייבם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טבד"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4 ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

1.2 דברים כי-תצא כאי,

דברים כי-תצא כאי:

וְרֵאִיתָ בַּשְּׂבִיחַ אֶשֶׁת יַפֶּת-תָּאָר וְחִשְׁקֶתָּהּ כִּי וְלִקַּחְתָּ לָּהּ לְאִשָּׁה:

דברים כי-תצא כאיב:

וְהַבְּאִתָּהּ אֶל-תַּוּךְ בֵּיתְךָ וְנִלְחָה אֶת-רֵאשִׁתָּה וְעָשִׂתָּה אֶת-צַפְרָנֶיהָ:

(א) (כא,יא) וְרֵאִיתָ - או"ר י' ת'

(א,ב) (א,יא) לָךְ לְאִשָּׁה (כא,יב) וְהַבְּאִתָּהּ אֶל - ר"ת אלו"ל

(ב,ב) (ב,יא) בֵּיתְךָ וְנִלְחָה - ס"ת כ"ה, רמז לבריאת העולם ב-כ"ה אלו"ל

(א,ג) (ב,יא) הרישא וְהַבְּאִתָּהּ אֶל-תַּוּךְ בֵּיתְךָ מקביל לתבנית (בראשית א,א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ:

(ג,ב) וְהַבְּאִתָּהּ אותיות אהו"ה ב"ת,

(ג,ג) אהו"ה שם קפיצת הדרך, קפיצת האיש, קישור שמים וארץ. שם היוצא מראשי תיבות אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ

(ג,ד) ב"ת = גי' אר"ר הפנימי"י (אוצר הגי' רר"פ (ע"פ) אנרא דמרא אות ק"ל)

(ד) (כא,יב) וְנִלְחָה אֶת-רֵאשִׁתָּה וְעָשִׂתָּה אֶת-צַפְרָנֶיהָ - מלמד על דינים, אֶשֶׁת יַפֶּת-תָּאָר דא נשמתא וְנִלְחָה אֶת-רֵאשִׁתָּה ותדכי

(תטרה) מההוא וזהמא דאטיל בה נחש [יג] וְהִסְרָה אֶת-שְׂמֹלֶת שִׁבְיָה אינון כיסויין דמסאבא מחובה דעגל (אלו המחיצות מעבירות מעשה העגל) כי מתחלה היה להם לבושי יקר וגו' (לקוט ראובני (ע"פ) מדרש הנעלם)

אור החיים (יא) וְרֵאִיתָ בַּשְּׂבִיחַ אֶשֶׁת יַפֶּת-תָּאָר. ... ולישב הכתוב צריך להעיר בענין למה יצו ה' כדברים האלה לטמא אדם עצמו בבת אל נכר, ובפרט בעת מעשה הנס במקום שצריך להוסיף טהרה ודביקות בה' יתיר לעשות מעשה כיעור השנאווי אצלו יתברך, ... אכן יסוד הדבר וסודו הוא על פי דבריהם ז"ל (י"ח בלק ר"ג) שאמרו שבחטא אדם הראשון נשבו כמה נשמות יקרות ביד סטרא אחרא והם נשמות הגרים, ... עוד אגלה לך סוד אחד תמצא נשמה טהורה דבוקה בנשמה טמאה ואיך כח בטהורה להטות הטמאה להטיב והיא מונחת שם עד עת דרוו, ... ויש נפש קדושה בין הקליפה שבמקום שכונתה תטה לב השוכנת בתוכו להטיב ויגרשו חלק הרע או ימתקוהו, והם הגרים המתגיירים מן האומות מעצמן כרות המואביה וכנעמה, וכמו שראינו בעינינו גרים שמעצמם באים ומתגיירים והנה כבר כתבתי כמה פעמים כי באמצעות מעשה המצוה יתלבש באדם אור השכינה ויגרש ממנו חלק הרע כאומרו (קהלת ח') שומר מצוה לא ידע דבר רע, ובפרט שלוחי מצוה. ... אלא באה להעיר שבאמצעות היותו עוסק במצוה יגלה ה' את עיניו להכיר בגויה שיש בה יפת תואר שהיא נשמה הקדושה הנקראת יפת תואר, כי זוהר נשמות הקדושות מופלא ועצום הוא, וזאת האשה קנתה בה חלק זה הטוב, ולזה קראה הכתוב אשת יפת תואר והכרתה הוא על ידי שאתה רואה שאתה חושק בה בזמן שאתה דבוק בשכינה באמצעות היותך עסוק בשליחות מצוה כאמור זה יעריך שלדבר טוב חשקת.

ודקדק לומר וְחִשְׁקֶתָּהּ כִּי ולא אמר אותה, ... לפי שיש ב' בחינות בדביקות הקדושה בקליפה כמו שזכרנו למעלה, וזאת האשה אין ידוע אם חלק הדבוק בה הוא דבר היוצא בדביקה ראשונה כנזכר ונשארה האשה חלוטה בחלק הרע ונתרוקנה מחלק הטוב, או אפשר שכולה נחלטת בחלק הטוב כרות וכנעמה, ... ובדרך רמז תבאר הפרשה על זה הדרך הנה כל בנין העולם וקימו תלוי במעשה עם בני ישראל אם יטיבו דרכיהם העולם קיים וישמחו השמים ותגל הארץ, גם ה' אלהינו ישמח ויגל בנו, ויורש דרכם של ישראל תלוי בנצחון יצר הרע ובא הכתוב להעיר האדם כי ביציאתו מעולם העליון לבא לעולם הזה יהיה מוכן למלחמה, כי לא יחשוב שאין צריך תגבורת לנצחון זה אלא אדרבה לזו יקרא מלחמה על דרך אומרם (אבות פ"ד) איזהו גבור הכובש את יצרו שאין גבורה גדולה מזו, ולזה אמר למלחמה בפת"ח תחת הלמ"ד :

סיכום (דב' כי-תצא כא,יב) וְהַבְּאִתָּהּ אֶל-תַּוּךְ בֵּיתְךָ תבנית טעמי הרישא של הפסוק והמלה וְהַבְּאִתָּה מרמזים אל מעשה בראשית (בראשית א,א) בְּרֵאשִׁית בָּרָא אֱלֹהִים אֶת הַשָּׁמַיִם וְאֶת הָאָרֶץ: שהחלו (לרבי אליעזר) ב-כ"ה אלו"ל, ובחטא אדם הראשון נשבו נשמות יקרות ביד הסטרא אחרא ונתווספו עליהם וזהמת מעשה העגל. הישראלי היוצא למלחמה והדבוק בה' בשעת מצוה היינו מקושר לשמים ומגלה בארץ נשמה קדושה בהסתרים של הארץ וזוהי מצות יפת תואר.

וְחִשְׁקֶתָּהּ כִּי - זקף-קטן בתפקיד שתיים שיש ב' בחינות בדביקות הקדושה בקליפה

(א) נשמה טהורה דבוקה בנשמה טמאה ואיך כח בטהורה להטות הטמאה להטיב והיא מונחת שם עד עת דרוו,

(ב) נפש קדושה בין הקליפה שבמקום שכונתה תטה לב השוכנת בתוכו להטיב ויגרשו חלק הרע או ימתקוהו,

דברים כי תצא כא,כ – כא:

[כ] וְאָמַרְוּ אֶל-זַקְנֵי עִירוֹ בְּנֵי זֶה סוֹרֵר וּמְרֵי אֵינְנוּ שִׁמְעוּ בְּקִלְנוּ זֹלָל וְסָבָא:

[כא] וְרָנְמָהוּ כָּל-אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאָבְנִים וְנָמְתָ וּבְעַרְתָּ הָרַע מִקִּרְבְּךָ

וְכָל-יִשְׂרָאֵל יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ: ס

וְרָנְמָהוּ – תלישא-גדולה, כָּל-אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאָבְנִים – קדמא מהפך פשטא, באחד מתפקידיה כעין כתוב שחברו שלפניו (כא,כ) מלמד עליו (כא,כא). פי' רש"י (כא,כ) וְיִסְרְרוּ אֹתוֹ - שנאמר (כא,כ) זֹלָל וְסָבָא...ובן סורר ומורה נהרג על שם וסופו, הגיעה תורה לסוף דעתו...אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

וְרָנְמָהוּ כָּל-אֲנָשֵׁי עִירוֹ בְּאָבְנִים – – קדמא מהפך פשטא, נוטלים נפשו וְנָמְתָ שיתדרדר לעבירות שעליהם נהרגים העברינים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטול"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מרְכָא, רבוי; דְרָגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק; ממעט, לא ממש; טַפְקָא = טַרְקָא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מְרַכָא טַפְקָא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דְרָגָא תְּבִיר טַפְקָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מְרַכָא תְּבִיר טַפְקָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מְרַכָא טַפְקָא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מִקְף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פִּסְקָא – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זִרְקָא סְגוּלָא – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פִּשְׁטָא – פשוט; 1: זִרְקָא-קְטָן – 2: זִרְקָא-גְדוּלָא – 3: רְבִיעַ – 4: מוֹנַח רְבִיעַ – לפחות 4; ... זִרְקָא-קְטָן ... זִרְקָא-קְטָן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גֵּרֶשׁ = גֵּרֶשִׁים – יוצא מהענין; קדמא וואלֵא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תְּלִישָׁא-קַטְנָה = תְּרִיסָא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פִּזְרָא – דרוש בפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

דברים כיתוצא נבג, ד: :

[א] לֹא-תִרְאֶה אֶת-שׁוֹר אֶחָיִד או אֶת-שׁוֹר נְדָחִים וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם

הַשֵּׁב הַשִּׁבְיָם לְאֶחָיִד:

[ב] וְאִם-לֹא קָרֹב אֶחָיִד אֵלָיִךְ וְלֹא יִדְעָתוּ

וְאִסַּפְתָּ אֶל-תּוֹךְ בֵּיתְךָ וְהִנֵּה עִמָּךְ עַד דָּרַשׁ אֶחָיִד אֹתוֹ וְהִשְׁבַּתוֹ לָוִי:

[ג] וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלֹתָיו

וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל-אֲבֹת אֶחָיִד אֲשֶׁר-תֵּאבְדַּר מִמֶּנּוּ וּמִצִּיתָהּ

לֹא תִכְבֵּל לְהִתְעַלֵּם: ס

[ד] לֹא-תִרְאֶה אֶת-חִמּוֹר אֶחָיִד או שׁוֹר נְפִלִים בְּדַרְךְ וְהִתְעַלַּמְתָּ מֵהֶם

הַקָּם תִּקָּם עִמּוֹ: ס

שמות משי' כגד, ה: :

ס: [ד] כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אוֹיְבֶךָ או חִמּוֹר תַּעֲהֶה הַשֵּׁב הַשִּׁבְיָנוּ לָוִי: ס

[ה] כִּי-תִרְאֶה חִמּוֹר שֶׁנֶּאֱדָר רַבִּץ תַּחַת מִשְׁאֵו וְחִדְלַת מַעֲזָב לָוִי עֲזָב תַּעֲזֹב עִמּוֹ: ס

[א] לֹא-תִרְאֶה ... [ד] לֹא-תִרְאֶה – תְּלִישָׁא-קַטְנָה, בתפקיד שיעור מרחק להתחייב במצווה של השבת אבידה לפחות בבעלי חיים.

ספרי דברים פִּסְקָא רַבַּב (שמות משי' כגה) כִּי-תִרְאֶה יכול אפילו רחוק ממנו מלא מיל תלמוד לומר (שמות משי' כגד) כִּי תִפְגַּע אי כי

תפגע שומע אני כמשמעו תלמוד לומר (שמות משי' כגה) כִּי-תִרְאֶה, הא כיצד שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל שהוא ריס.

מדרש תנאים (דב' כ-תצא כבא) לֹא-תִרְאֶה אֶת-שׁוֹר אֶחָיִד למה נאמר לפי שהוא אומ' (שמות משי' כגד) כִּי תִפְגַּע שומע אני כמשמעו

ת"ל כִּי-תִרְאֶה או כי תראה שומע אני אפלו רחוק ממנו מלוא עיניו ת"ל כִּי תִפְגַּע הרי זה ששיערו חכמים אחד משבעה ומחצה למיל

וזה הוא רוס:

[ספרי דברים פִּסְקָא רַבַּב] (דב' תצא כבד) לֹא-תִרְאֶה, מצות לא תעשה ולהלן הוא אומר (שמ' משי' כגה) כִּי-תִרְאֶה מצות עשה. (דב' כ-י

תצא כבד) חִמּוֹר אֶחָיִד, אין לי אלא חִמּוֹר אֶחָיִד חמור שונאך מנין תלמוד לומר (שמ' משי' כגה) חִמּוֹר שֶׁנֶּאֱדָר מכל מקום אם כן למה

נאמר אֶחָיִד מלמד שלא דברה תורה אלא כנגד היצור או שורו נופלים, ולא עומדים. בדרך, ולא ברפת מיכן אמרו מצאה ברפת אין חייב בה ברשות

הרבים חייב בה.

(דב' תצא כבג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ - דרגא מונח רביע, [ספ"ד רכה, ד] חִמּוֹר אֶחָיִד, (שמ' משי' כגה) חִמּוֹר שֶׁנֶּאֱדָר ... מלמד שלא דברה

תורה אלא כנגד היצור

[אור החיים] ואומר (דב' תצא כבג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה, לפי שיש באמצעות האדם שלשה דברים, הא' הרכבת הגוף, ב' חלק הרוחני שבאדם,

ג' חלק התורה המאורסת לכל אחד מישראל:

כנגד הרכבת הגוף אמר (דב' תצא כבג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ, כנגד חלק הרוחני אמר וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלֹתוֹ, כי בחינה זו תקרא שמלה

כאומרם במסכת [שבת קנב:] משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו, וכנגד חלק התורה אמר וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל-אֲבֹתָי

אֶחָיִד, וקראה הכתוב אבדה כמו שרמזו רבי שמעון בר יוחאי [קידושין ב:] משל למי שנאבדה לו אבדה מי מחזור על מי וכו', כי חלק

העולה לאיש זה הנה הוא אבוד מהעולם, כיון שאין זולתו יכול להשיגו, כאמור בדברי המקובלים, ובאמצעות השבתו בתשובה הנה

הוא מוצא אותה:

סיכום: תשובה לתיקון הקויים שגרם היצור בגוף, ברוח, בלימוד התורה

[א] לֹא-תִרְאֶה ... [ד] לֹא-תִרְאֶה – תְּלִישָׁא-קַטְנָה, בתפקיד שיעור מרחק להתחייב במצווה של השבת אבידה לפחות בבעלי חיים.

ספרי דברים פִּסְקָא רַבַּב (שמות משי' כגה) כִּי-תִרְאֶה יכול אפילו רחוק ממנו מלא מיל תלמוד לומר (שמות משי' כגד) כִּי תִפְגַּע אי כי

תפגע שומע אני כמשמעו תלמוד לומר (שמות משי' כגה) כִּי-תִרְאֶה, הא כיצד שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל שהוא ריס.

[א] לֹא-תִרְאֶה - תְּלִישָׁא-קַטְנָה, בתפקיד מחיצה והתרעה על רשות להקל (למעט) מהצווי במצב מסוים, כאן ע"פ רש"י לא תראה...

והתעלמת - לא תראה אותו שתתעלם ממנו; זהו פשוט. ורבותינו דרשו (ראה ספ"ד רכב): פעמים שאתה מתעלם וכו'.

[ד] לֹא-תִרְאֶה - תְּלִישָׁא-קַטְנָה, בתפקיד מחיצה (אמיתית ומדומה) התרעה על רשות להקל (למעט) מהצווי במצב מסוים, כאן ע"פ רש"י

עמו - עם בעליו; אבל אם הלך וישב לו ואמר לו: הואיל ועליך המצוה, אם רצית לטעון - טעון (ראה ב"מ לבא).

מחיצה אמיתית כגון חמור בבית קברות ורואהו כהן, יתעלם מלהוציאו ויקרא לאהר, מחיצה מדומה או חכם או זקן ואין מכבודו, יתעלם.

וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחִמְרוֹ - דרגא מונח רביע, תיקון ליצר הרע, אלו דברים הנתונים ללב, האדם יכול לומר לא ראיתי, לא לפי כבודי, באה

התורה ומזרזו שיתגבר על יצרו להתעלם ואם זה מתאים שלא להתעלם או שיטפל באבידה.

ב"ה טוב טעם ודעת לתנאים (ל"ב במצוות) – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תשס"א – תשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מאריך, דרְגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טַפְקָא = טרָקא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרְכָא טַפְקָא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרְגָא תְּבִיר טַפְקָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טַפְקָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טַפְקָא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מַקְּ – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרְקָא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זרְקָא-קטן – 2; זרְקָא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זרְקָא-קטן ... זרְקָא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

לטובת הבנת הנושא יוצגו מידי פעם חלק מהטעמים שבתנ"ך (חוץ מספרי איוב, משלי, תהלים), לפי תפקידיהם לפי ההשערות.

1.3 דברים כי-תצא כא,י

בראשית ויחי מחד – ו:

- [ד] ונאמר אלי הנני מפרך והרביהך ונתתיך לקהל עמים ונתתי את-הארץ הזאת לנרצת אחיך אצות עולם:
- [ה] ועתה שני-בניך הנולדים לך פארץ מצרים עד-באי אליה מצריתהם ליהם אפרים ומנשה פראובן ושמשון ויהויה לי:
- [ו] ויולדתהך אשר-הולדתה אחריהם לך יהיו על שם אחיהם יקראו בנחלתם:

דברים כי-תצא כה,ה: ס [ה] פי-גשבו אחים יחדו ומת אחד מהם וכן אין-לו לא-תהיה אשת-המת החוצה לאיש זר ויבמה יבא עליה ולקחה לו לאשה ויבמה:
דברים כי-תצא כה,ו: ו [ו] והיה הפכור אשר תלד יקים על-שם אחיו המת ולא-ימחה שמו מישראל:

בבלי יבמות כד,א מתני'. מצוה בגדול לייבם, ואם קדם הקטן – זכה.

(דב' תצא כה,י), והנה – לשון שמחה כי עומדים להקים את שם המת על נחלתו. **והנה –** רביע, מרמז לדרוש ארבע דברים במצוות יבום: מי המייבם, המתבימת מסוגלת ללדת, מטרת הייבום, המת היה מסוגל להוליד. שאר הלכות הייבום הן רק אחרי בירור רביעיה זאת.

בבלי יבמות כד,א משולב עם ההסבר ע"פ תבניות טעמים:

(א) **גמ'.** ת"ר: **(דב' תצא כה,י), והנה הפכור** – מיכן שמצוה בגדול לייבם; (ואח"כ הגמרא מבררת שזה לאו דווקא בכור, אלא עדיפות לפתוח בגדול)

(ב) **(דב' תצא כה,י), אשר תלד** – פרט לאילוניות שאין יולדת; (שאינן ייבום באילוניות והיא גם פוטרת צרותיה)(מחלוקת האם צרת אילוניות מותרת?)

(ג) **יקום על-שם אחיו** – לנחלה, אתה אומר: לנחלה, או אינו אלא לשם? יוסף – קורין אותו יוסף, יוחנן – קורין אותו יוחנן? נאמר כאן **יקום על-שם אחיו המת**, ונאמר להלן **(בר' ויחי מח,ו), על שם אחיהם יקראו בנחלתם**, מה שם האמור להלן נחלה **(בר' ויחי מח,ו)**, אף שם האמור כאן **(דב' תצא כה,י)** לנחלה;

(ד) **ולא-ימחה שמו** – פרט לסריס ששמו מחוי. (בסריס אין ייבום, אולי היתור לרבות דווקא שיש סיכוי להמשך)

כאן הגמרא מבררת תנאי (א) הקמת היבם לנחלה ע"י דמיון המלים **שם שם** בתוך כתוב יותר רחב **(דב' תצא כה,י) על-שם אחיו** ובין **(בר' ויחי מח,ו) על שם אחיהם**. על – מונח, מלמד שתבנית הטעמים הבאה עשויה להיות מופעלת פעמים אחדות, פעם בבני יוסף, פעם ביבום, **שם אחיהם יקראו** – דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חלה אותו הלכה. אפשר כי זה בא ללמד את התוצאה של הגזרה שווה, אם ליוסף היו נולדים בנים נוספים הם היו מקבלים נחלות שוות בחלקים של אפרים ומנשה. ביבום, היבם מקבל נחלת המת אבל שם הנחלה נשאר על שם המת.

הגמרא קודם מבררת שלא מדובר במתן שם אלא בענין של נחלה ואח"כ מבררת למי ניתנת נחלת המת.

אמר רבא: אע"ג דבכל התורה כולה אין מקרא יוצא מידי פשוטו, הכא אתאי גזרה שוה אפיקתיה מפשטיה לגמרי. ואי לאו גזרה שוה, הוה אמינא (שנפרש שמדובר בילד שיוולד) שם – שם ממש? (והאם ללא גזרה שווה היינו אומרים שיהיה לנולד שם המת?) למאן קמזהר רחמנא (למי מזהיר הכתוב)?

(כי אם האזהרה) לייבם, יקום על שם אחיך מיבעי ליה (והיה חייב לקרוא לו בשם המת)! אי (אם) לבי דינא, יקום על שם אחי אביו (של הנולד, האח המת של היבם) מיבעי ליה! (והבי"ד יקראו לנולד על שם המת) ודלמא הכי קאמר להו רחמנא לבית דין: אמרו ליה לייבם יקום על שם אחיו! (והבי"ד מחייבים את היבם לקרוא לנולד על שם אחיו המת מתאים הלשון **יקום על-שם אחיו המת**) אלא אתאי גזרה שוה אפיקתיה לגמרי (והוציאה לגמרי מפשוטו של מקרא).

תוספות יבמות כד,א או אינו אלא לשם – ויהא כוליה קרא כפשטיה ולא נדרוש מבכור דמצוה בגדול לייבם אלא ה"ק (הכי קאמר) **(דב' תצא כה,י) והנה הפכור** פי' הראשון שתלד היבמה יקרא שמו בשם המת ויליף בג"ש דלאו שם ממש קאמר אלא לנחלה (מג"ש העבר הנושא מנתינת שם לנולד לענין נחלה) וכיון דלנחלה קאמר ליכא לאוקומי קרא אלא ביבם (ולא בגולד), דאי על הבכור שתלד היבמה קאמר קרא שיקום על שם המת לנחלה שאותו בכור יירש את המת דאם כן (שאם היה מדובר בירושה ע"י הנולד היה לו לומר) יקום על שם אחי אביו מיבעי ליה דהשתא (ופה לא שייך לבאר כמו שביארה הגמרא אם היה מדובר על שם ממש שכוונת הפסוק שהתורה אומרת לבית הדין תגידו ליבם שיקרא שם לבן כמו שם אחיו) לא שייך למימר דה"ק אמרו ליה לייבם כדקאמ' בסמוך (לא שייך לפרש שהתורה אמרה לבית הדין תגידו לייבם שיתן לנולד את ירושת אחיו, כמו שהסברנו שלענין מתן שם מהכתוב היה אפשר ללמוד שבית הדין יורה לאבי הנולד לתת שם על שם אחיו ולולא בג"ש זה היה כך מתפרש).

ירושלמי (וילנא) יבמות פ"ב ה"י גמ' מצוה בגדול לייבם שנאמר **(דב' תצא כה,י) והנה הפכור אשר תלד**. מה אנן קיימין אם בנולד יאמר קרייה (שיאמר הקרא) יקום על אחי שם אביו המת (יקום על שם אחי אביו, שמת. לכן זה נדחה). אלא עד שיהא הנולד בכור (תאמר שרק אם יולד בכור אז היבם יקבל נחלה ורק אז יקום היבם על שם אחיו המת, לכן זה נדחה. או תאמר שיש לו בנים מאשה אחרת, לכן הנולד אינו בכורו, ואז נחלת המת לא תקום ליבם אלא תחלק שוה בין האחים, לכן זה נדחה, ועוד אם יש בכור ליבמה שיטול שני חלקים בנחלה של היבם, רק אז יטול היבם נחלת אחיו המת, ואם תיוולד בת או ימות הבכור של היבמה, יטלו מן היבם נחלת המת, גם זה נדחה (פי' שירי קרבן)). מעתה אפילו היה לו בנים ומתו ואחר כך מת הוא לא תהיה אשתו זקוקה לייבום. ויאמר קרייה ובנים לא היו לו (בזמן עבר ולא ככתוב **(דב' תצא כה,י) וכן אין-לו** בזמן הווה). (אחרי דחיית כל האפשרויות העוסקות במי שיוולד, המסקנה היא) אלא אם איננו עניין לנולד תניהו עניין למייבם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד"ל) כי במצוותך האמתית – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תהשס"א – התשפ"ד: **מצות הששירות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דראק** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפאק = טראק** – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפאק** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דראק תביר טפאק** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפאק** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה. **תביר מרכא טפאק** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן ... זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף השלישי; **קדמא** – סדר קדימות; **אולא = גרש = גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה = תרסא** – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכתה; **תלישא-גדולה = תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכתה; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

השתא דאמרת: קרא בגדול כתיב, אימא: בכור לייבם, פשוט לא לייבם (אולי תאמר שחובת יבום רק על בכור ולא אה אהר) ! **א"כ, אשת אחיו שלא היה בעולמו דמיעט רחמנא** (מהכתוב **דב' תצא כהנא, כי-יִשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו**) , למה לי (אז מצב זה לא היה צריך בכלל להיזכר) ? **פריך רב אחא, ואימא: למעוטי בוכרא דאמא** (תאמר, שכתוב זה בא למעט בכור מאשה אחרת (הרב לנדאו יוסי)) ! **ההוא לא מצית אמרת, לא** שייך לומר זאת כי) **דיבום בנחלה תלה רחמנא, ונחלה מן האב ולא מן האם** (מהכתוב **במ"ב כז, ח**) ... **איש קיי-נמות ובן אין לו וסעברתם את-נחלתו לבתו**: ואחור מן האב מהכתוב **(בר מקץ מ"ג) נאמרו שנים עשר יָבָנְדִי אֲחִים | אָנְחָנוּ בְּנֵי אִישׁ-אֶחָד** וזה ממעט יבום על"י אחים מן האם).

ואימא: כי איכא בכור – תתקיים מצות יבום, כי ליכא בכור – לא תתקיים מצות יבום! (נדחה סברה זאת כי) **אמר קרא: (דב' תצא כהנא, וְיָמַת אֶחָד מֵהֶם, מי לא עסקינן דמית בכור (האם לא מדובר שמת בכור), ואמר רחמנא: לייבם קטן. ואימא דמית קטן (ואם תאמר מת קטן), ואמר רחמנא: לייבם בכור (ייבם הבכור) !** הא מיעט רחמנא אשת אחיו שלא היה בעולמו.

ואימא: כי ליכא בכור – קדם קטן זכה, ואי איכא בכור – קדם קטן לא זכה! **אמר קרא: (דב' תצא כהנא, כי-יִשְׁבוּ אֲחִים יַחְדָּו, הוּקְשָׁה** **ישיבת אחים זה לזה. ואימא: כי איכא בכור – ליהדר אנדול, כי ליכא בכור – אין חוזרין אצל גדול (מלכחילה כל אח יכול לייבם) ! אלמה** **תני אביי קשישא: מצוה בגדול לייבם, לא רצה – הולכים אצל אחיו הקטן, לא רצה – חוזרין אצל גדול!** (נעצר בגדול בסיבוב השני)

תלד יקום – זקף-קטן זקף-גדול, בתפקיד של דבר החוזר וקורה, היינו מצוה לפתוח בבקשה לגדול האחים ליבם, אח"כ בקטנים ממנו, וחוזרים וסובבים עד שיתרצה אחד מהם לייבם.

ככבור, (בבלי יבמות מ,א) (דב' תצא כהנא, וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד, ככבור, מה בכור אין לו בחיי האב, אף האי נמי אין לו בחיי האב. (בבלי בבא בתרא יב,ב) (דב' תצא כהנא, וְהָיָה הַבְּכוֹר הוּוִיתוּ ככבור ואין חלוקתו ככבור.

הבכור – פשטא במובן של בכור שהוא גם פשוט, היינו לאו דווקא בכור אלא גדול **תלד** – זקף-קטן, בתפקיד שתיים, היינו **ככבור** היבם זוכה בחלק אחיו רק אחרי מות האב, אבל בעוד שלכבור נותנים את חלקי הנחלה צמודים (במיצר אחד) ליבם אין חייבים לתת במיצר אחד.

אשר – מונח, מצב ביניים, **בבלי יבמות מ,א**, הכונס את יבימתו (זכה בנכסי אחיו המת, וקודם לאב) **אמר עולא הלכה כרבי יהודה** **וכן אמר רבי נפחא שאם יש אב הוא זוכה בנכסי האח המת, ולא היבם אף שכנס, ולא אמרו דין זה שהיבם יורש אלא כשאין אב** **דכתיב (דב' תצא כהנא, וְהָיָה הַבְּכוֹר אֲשֶׁר תֵּלַד** **ודורשים שדין היבם כדין ה-בְּכוֹר מה בכור מה בכור אין לו בחיי האב, אף האי נמי אין לו בחיי האב. שהבן יורש רק אחרי מות האב וכיון שהאב ירש, אז אלו נכסים הראויים בעתיד ולא המוחזקים עתה, ולכן אין היבם זוכה בנכסי המת, אלא כאשר אין האב קיים. ולדעת רבי יהודה אם היבם יבם אשת בכור הוא לא יטול ככבור שני חלקים בירושת האב אלא חלק אחד ואת חלקו.** **לדעת כולם מצוות יבום אינה תלויה אם יש נחלה או אין נחלה.**

מה בכור – בכורתו גרמה לו, אף גדול – גדולתו גרמה לו. ואימא: כי מייבם בכור – לישקול נחלה, כי מייבם פשוט – לא לישקול נחלה! **אמר קרא: יָקוּם עַל-שֵׁם אֲחִיו הַמֵּת, והרי קם. ואלא בְּכוֹר** דקרייה רחמנא, **(דף כדף,ב) למאי הלכתא? לגריעותא, מה בכור אינו נוטל בראוי כבמוחזק, אף האי אינו נוטל בראוי כבמוחזק.**

על-שם אָחיו – מרכא טפחא, יתור לרבות כל אחד מהאחים שייבם, לתנאים שבהם האח הגדול מיבם, זוכה בנחלת האח המת, ומוגבל מטעם אתנה במלת **הַמֵּת** – שלא יהיה זוכה ביותר ממה שהמת היה יורש מאביו, היינו אינו נוטל בראוי כבמוחזק.

על-שם אָחיו – מרכא טפחא, יתור לרבות ע"פ **פ' מתיבתא בבלי יבמות מ,א** מרבה גם חולץ לזכות מנכסי האח המת (אחרי מות האב), אף על פי שפסל את היבמה מלהתיבם.

משמעות הטעמים זקף-קטן זקף-גדול ע"פ אמרי נועם, הרב הורוויץ מאיר בן אליעזר, הרב הורוויץ מאיר בן אליעזר (ע"פ אוצר החכמה) אמרי נועם, הרב הורוויץ מאיר בן אליעזר, מועדים וחדשי השנה חסידות {3} ע' 143, התרנ"ו (ע"פ אוצר החכמה) **זק"ף גדול"זק"ף קטן עולה יסוד מלכות כי בחי' דכר נקרא גדול ובחי' נוקבא הוא בקטנות. ועיין בתקון חד ועשרין דף נ"ה ע"א שופר מהופך זקף קטן ההוא אתמר ב"י "קטנתי מכל החסדים ומכל-האמת", אזדקיף ואיקרי זקף גדול כו' ומהפכין מה"ד (מדת הדין) למדה"ר (מדת הרחמים) ע"ש.**

וזהו תקע"ו בשופר, תקע"ו עולה זק"ף קטן זק"ף גדול שיתהפך ע"י השופר וזהו משפט לאלקי יעקב דייקא שנאמר בו קטנתי עיין בתקונים ד"ס ע"ב

ברמות פרד"ס שונות, עשויים להיות לטעמים תפקידים ופירושים נוספים על רמת הפשט. אפשר שיש דרכי קשר בין רמת הסוד ובין רמת הפשט, הרב הורוויץ, הרבי מדזיקוב בספרו אמרי נועם כתב שגימטריה "זקף-גדול זקף-קטן" עולה (שווה) לגימטריה "יסוד מלכות", העולה בגימטריה "תקע"ו". רעיון זה נמצא גם בסידור היעב"ץ. תבנית טעמים ברצף זה אינה נמצאת בתורה, 23 פעם יש רצף ז"ג משהו ז"ק בין שני קיסרים. לעומת זאת הרצף "זקף-קטן זקף-גדול" בין שני קיסרים נמצא בכ-202 פסוקים (202 = ר"ב, כעין ר"ב ניצוצות שבני ישראל גאלו ממצרים) ובלפחות שניים מהם פעמיים, סה"כ כ-204 מופעים. בעיון זה זוהה שבין תפקידיה האפשריים של תבנית הטעמים ז"ק ז"ג ברמת ההלכה נמצאת דרך הלימוד שמצביעה על דבר החוזר וקורה, בנין אב. ברמת דרש וסוד מתגלים קשרים לנבואות ומדרשי חז"ל. דוגמאות פתיחה עם וולא הישוב גימטריה.

בראשית וירא כב,ג: וְהָיָה-אֵיל אֶחָד – הקשור לקרא תהלים פא,ד: תקעו בתרדש שופר לפסח ליום תגנו: טעמי "תקע"ו" **בחדש שופר בכסה ליום חגנו, מצוות תקיעת שופר חוזרת בכל ראש השנה להזכיר אפרו ואילו של יצחק לפני הקב"ה** **תלד יקום** – גימטריה שמות הטעמים זקף-קטן זקף-גדול עולה 576 עולה יסוד מלכו"ת עולה תקע"ו, ג' המלים המוטעמות **תלד יקום** עולה 434 + 156 = 590 ,

הפרש בין ג' שמות הטעמים וג' המלים המוטעמות 576 – 590 = 14 = י"ד, היינו הגימטריה 590 מרמזת לכאילו נאמר תקע"ו י"ד להקים יד וזכר לשם המת על נחלתו, ובלשון **(בבלי יבמות כד,א) להקים שם המת על נחלתו, כהמשך הפסוק **על-שם אָחיו הַמֵּת וְלֹא-יִמָּחָה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל**: ומטרת ההקמה המשך חיבור רוחני בין נשמתו האלקית של המת ובין נחלתו בארץ-ישראל, כנאמר בזוהר וישב קפז – קפח (פרשת ער ואונן) להקים לצדיק המשך בעולם ובזכות הצאצאים בעולם הזה עולה נשמת הנפטר בשמים ומתקרבת למחיצתו של הקב"ה. לגבי כל אחד מיישראל כאשר **תלד** גופו במלכות יתקיים יָקוּם נשמתו ביסוד ויהיה קרוב לקב"ה. לגבי המיוחד בישראל **תלד יקום** עולה תקע"ו דו"ד – הקימו את מלך המשיח.**

ב"ה טוב טעם ודעת לדבני (טוטו"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השש"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: **אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** – מאריך; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפקא** = **טרוקא** – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפקא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה. **תביר מרכא טפקא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סודר פשהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; **השלישיה**: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשיח** – יוצא מהענין; **קדמא ואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כענין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** = **תראסא** – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = **שכחה**; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = **שכחה**; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.4 דברים כי-תצא כאי,

דברים כי-תצא כבה:

לא-יהיה כלי-גבר על-אשה ולא-ילבש גבר שמלת אשה כי תועבת ה' אלתרוך כל-עשה אלה: פ

תרגום אונקלוס (ה) לא יהי תקון זין דגבר על אתא ולא יתקן גבר בתקוני אתא ארי מרחק קדם יי אלהך כל עביד אלין:

תרגום יונתן (ה) לא יהיה גולנין דציצית ותפילין דהינון תקוני גבר על איתא ולא יספר גבר בי שיחא נעריימיה וכי אנפוי לאיתתקמא היך נשא ארום מרחק קדם יי אלקהון הוא כל דעביד אלין:

כתר יונתן (ה) לא יהיה מלבוש של ציצית ותפילין שהם תיקוני איש על אשה ולא יגלה איש בית שחי וערוותו ובית פניו להראות כמו אשה כי מתועב לפני יי אלהים הוא כל שעושה אלו:

בבלי נזיר נב, א ... אמר רב: מי קיל אדם כל גופו בתער. מיתבי: המעביר בית השחי ובית הערוה - הרי זה לוקה! הא בתער, הא במספרים. והא רב נמי בתער קאמר! כעין תער (הגבלה באיסור העברת שער, בשלושה מקומות אסור בתער מותר במספרים: בית השחי, בית הערוה, פנים, בשאר חלקי גוף איש מותר). אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: המעביר בית השחי ובית הערוה – לוקה (בלי פסוק). מיתבי: העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים! מאי לוקה נמי דקאמר? מדרבנן (עונה הגמרא על הקושיה מברייתא שר' יוחנן סבר מדברי סופרים).

בבלי נזיר נטא, איכא דאמרי (ויש אומרים שר' יוחנן הביא מקור מפסוק), אמר ר' חייא בר אבא אמר ר' יוחנן: המעביר בית השחי ובית הערוה - לוקה משום **(דב' תצא כבה)** **לא-ילבש גבר שמלת אשה**. (רש"י ואשה דרכה בכך (להעביר שער הנ"ל) שהוא ניוול לה כשיש לה שער). מיתבי: העברת שיער אינה מדברי תורה אלא מדברי סופרים! הוא דאמר (ר' יוחנן בדרך) כי האי תנא, דתניא: המעביר בית השחי ובית הערוה - הרי זה עובר משום, **(דב' תצא כבה)** **לא-ילבש גבר שמלת אשה!** ותנא קמא (ע"פ ברייתא ראשונה שהעברת שער מדברי סופרים), האי **(דב' תצא כבה)** **לא-ילבש גבר** מאי דריש ביה? מביעי ליה (צריך כתוב זה לדרשה הבאה) לכדנתניא: **(דב' תצא כבה)** **לא-**

יהיה כלי-גבר על-אשה - מאי תלמוד לומר? **אם שלא ילבש איש** (ראה רש"י להלן) שמלת אשה ואשה שמלת איש, הרי כבר נאמר תועבה היא, ואין כאן תועבה! אלא, שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים, ואשה שמלת איש ותשב בין האנשים; רבי אליעזר בן יעקב אומר: מנין שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה? ת"ל: **(דב' תצא כבה)** **לא-יהיה כלי-גבר על-אשה, ולא-ילבש גבר**

שמלת אשה - שלא יתקן איש בתיקוני אשה. אמר רב נחמן: בנזיר מותר (כשמגלח כל גופו שיגלח גם בית השחי ובית הערוה). ולית הילכתא כוותיה. אמרו ליה רבנן לר"ש בר אבא: חזינא ליה לרבי יוחנן דלית ליה (שער בבית השחי)! אמר להון: מחמת זקנה נשרו. ההוא דאיתחייב נגידא (אחד שהתחייב מכת מרדות) קמיה דרבי אמי, אגילאי בית השחי חזייה דלא מגלח, אמר להון רבי אמי: שיבקוה, דין מן בקריא הוא (הניחו לו, הוא שייך לחברים ירא שמים שלא מגלח). בעא מיניה רב מרבי חייא: מהו לגלח (שער בבית השחי)? אמר ליה: אסור. אמר ליה: והא קא גלח! א"ל: בר פחתי, זמן יש לו, כזמן שהוא גדל נושר (בהגניע שער בבית השחי לגדול מסוים נושר מעצמו). בעא מיניה רב מרבי חייא: מהו לחוך (לחוך בשער בית השחי ונושר)? אמר ליה: אסור. בבגדו, מהו? א"ל: מותר. איכא דאמרי, בעא מיניה: בתפלה בבגדו (לחוך בשעת תפילה בבגד כדי שיפלו כנים ממנו הואיל ואינו נוגע בבשרו), מאי? א"ל: אסור. ולית הילכתא כוותיה. (אסור לחכך שער ביד כדי להשירו, מותר לחכך בבגד, היינו הגבלת איסור חיכוך שער כדי להשירו)

רש"י נזיר נטא, אם ללמד שלא ילבש - כלומר ואם אמר לך הכתוב ש **לא-ילבש גבר שמלת אשה** לכך לא קראו הכתוב תועבה היא אלא למה הוא בא ש-**לא-ילבש גבר שמלת אשה** וילך וישב בין הנשים שיש לחוש משום ייחוד.

בבלי נדרים מטב, ב ... דביתיה דרבי יהודה נפקת, נקטת עמרא עבדה גלימא דהוטבי (אשת רבי יהודה בר עילאי יצאה וקנתה צמר גלמי ועשתה טלית עבה וקשה, רש"י: סרבל טוב), כד נפקת לשוקא מיכסיא ביה (כאשר יצאה לשוק היא התכסתה בה), וכד נפיק רבי יהודה לצלויי הוה מיכסי ומצלי (וכאשר ר' יהודה יצא להתפלל היה מתכסה בה ויתירה מזה), וכד מיכסי ביה הוה מברך: ברוך שעטני מעיל (רש"י שהיה להן חביב כל כך שלא היה להן אחר). (א) בגד שלבשו איש ואשה (ב) ר' יהודה התפלל בבגד זה וגם בכל פעם שלבשו ברוך עליו. משמע שומרת.

שולחן ערוך יורה דעה הלכות לא ילבש גבר שמלת אשה סימן קפב

דברים האסורים משום **לא-ילבש גבר שמלת אשה (דב' תצא כבה)**, וכו' ו' סעיפים.

סעיף א אן המעביר שער <א> בית שחי ובית הערוה, אפילו במספרים כעין תער, א בן הכין אותו מכת מרדות. ג בוד"א, במקום שאין מעבירין אותו אלא נשים, כדי שלא יתקן עצמו תיקון נשים. אבל במקום שמעבירין אותו גם האנשים, אם העביר אין מכין אותו. הגה: ב ואפילו לכתחלה שרי (ר"ן פ"ב דע"ז). רק החברים נמנעים בכל מקום (שם ובב"י בשם נ"י) (וע"ל סימן קנ"ו). ומותר להעביר שיער <ב> שאר) איברים ג במספרים בכל מקום. טט - הסעיפים האחרים משולבים בתוכן ההמשך.

שו"ת יביע אומר חלק ו - יורה דעה סימן יד והביא הסוגיא דנדרים (מט:): הנ"ל, וכתב, הרי לפנינו שחסידים ואנשי מעשה עבדי עובדא בנפשיהו ללבוש המלבוש אחד האיש ואחד האשה, כיון שאין במקום ההוא שינוי בין בגד איש לשמלת אשה. אלא שיש לפקפק קצת ולומר דהתם לא נעשה מתחלתו בייחוד לא לאיש ולא לאשה, ולעולם י"ל שאם נעשה מעיקרו בייחוד לאיש או לאשה אין ללבשו מי שלא נעשה לו. אולם המדקדק בדברי הפוסקים ידע בבירור שלא נאסר לאשה אלא מלבוש שמויחדת צורתו לאיש, וכן אינו אסור לאיש אלא שמלה שמויחדת צורתה לאשה, אבל מלבוש שצורתו שוה לאיש ולאשה מותר לכולם. וכדמוכח מ"ש **הרמב"ם** (פ"ב מה' ע"ז), ולא יעדה איש עדי אשה כבגדי צבעונין וחלי זהב במקום שאין לובשים אותן כלים ואין משימין אותו חללי אלא נשים. הכל כמנהג המדינה. וכ"כ **הטור וש"ע** (סי' קפב), לא תלבש אשה בגדים המיוחדים לאיש לפי מנהג המקום וכו'. הרי שתלו הדין במנהג המקום, ולא תלו הדבר במי שנעשה לו. ולכן אין להחמיר בזה כלל אפי' חסידים ואנשי מעשה, וכההיא עובדא דנדרים (מט:): ע"כ. וכן פסק הגאון ר' חיים פלאגי בשו"ת לב חיים ח"ג (סי' כו). ע"ש.

שו"ת בצל החכמה חלק ה סימן קכז מפרט את **שו"ע יו"ד סימן קפב ע"ז** 1 ... ז ועכ"ז נלע"ד פשוט שאסור לישראל לצוות או להרשות לעכו"ם ללקט שער לבן שבקנהו או שבשערות ראשו, כי בשעה שהעכו"ם מלקט - וה"ה בצובע - את השער הלבן לשחור עובר הישראל על מה שכתבה תורה כי תועבה היא, דשייכא גם כשהמעשה נעשית ע"י עכו"ם כלעיל (אות א' ב').

ח כן אסור לאיש להרשות לעכו"ם שילבישו שמלת אשה ומכש"כ שאסור לו לצוות לעכו"ם לעשות כן. הוא הדין לאשה שאסורה להרשות ומכ"ש שאסורה לצוות לעכו"ם להלבישה כלי גבר. כי עצם ההלבושה יש בה איסורא דאורייתא משום שהיא דבר המביא לידי תועבה. ואם קרה באיזה אופן שהוא שאחרים הלבישו לאיש שמלת אשה או לאשה שמלת איש, חובה עליהם להסיר אותה שמלה מיד, כמבואר לעיל (אות א' ב'). העולה להלכה א) אסור לאיש שיאמר לעכו"ם להלבישו שמלת אשה. ה"ה לאשה שאסורה לומר לעכו"ם להלבישה שמלת איש (אות א' ב' ד' ח'). ב) הלביש עכו"ם לאיש או לאשה שמלה כנ"ל (דין הקודם) א שפלה עליהם שמלה כזו, חייבים הם להסירה מעליהם מיד (אות א' ב'). ג - אסור

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרוא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שער, מחיצה, עקרה, שגגה = שכתה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שער, מחיצה, עקרה, שגגה = שכתה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

לישראל לומר לעכור"ם ללקוט לו שער לבן מתוך שערות ראשו או זקנו השחורים (אות ז). – (ד) כן אסור לומר לעכור"ם לצבוע לו לשחור שער לבן שיש לו בין השחור וראשו או זקנו השחורים (שם). – (ה) עבר וצבע שער לבן כהנ"ל לשחור בין שצבעו בעצמו ובין שצבעו ע"י עכו"ם, אין לחייבו להסיר את הצבע השחור מע"ג השער ולהחזירו למראה לבן כשהי' (אות ו). – (ו) אסור לישראל לבלוע תרופה שבסיבתה יהפך שער לבן שבשערות ראשו או זקנו לשחור (אות ג' ד').

לא-יהיה כלי-גבר על-אשה – מהפך פשטא זקף-קטן, שתי דרשות (א) הפשט עוסק בלבישת לבוש המיוחד למין האחר (ב) היוצא מן הפשט הוא הדרש עוסק בתיקון הגוף שמשווה מראית המין האחר. תבנית הטעמים של **לא-יהיה כלי-גבר על-אשה** – מהפך פשטא זקף-קטן, מטעימה את הלאו שפשטו פונה לאשה, והדרש שעיקרו הלאו הפונה לאיש נדרש מהסיפא של החלק הראשון של הפסוק **לא-ילבש גבר שמלת אשה**, דבר המלמד שתבנית הטעמים לא תמיד קשורה למלים שהיא מטעימה. הפשט כולל ע"פ **תרגום אונקלוס**, ו-**בבלי נזיר נטא**, שלא תלבש אשה כלי מלחמה, וע"פ-**תרגום יונתן** שלא תלבש אשה צציית ותפילין וע"פ **יביע אומר** לא תלבש אשה בגדים המיוחדים לאיש (ולהפך) לפי מנהג המקום וכו'. ... אבל מלבוש שצורתו שוה לאיש ולאשה מותר לכולם. ב-**תרגום יונתן** התועבה עיקרה בהידמות איש לאשה ע"י העברת שער, ב-**בבלי נזיר נטא** התועבה עיקרה לבישת בגד של המין האחר לשם תערובות, וכן תיקוני אשה.

לא-יהיה ... תועבת ה' אלהיך – נושא הפסוק על הפשט שלא תצא תועבה ע"י לבוש המיוחד למין האחר ועל הדרש שלא תצא תועבה ע"י תיקוני הגוף שמשווים לו מראה המין האחר. בשתי הפעולות יש כעין שני בוויית הלוש או המתקן הגוף, וזה עלול לגרום לתועבה (תערובות, יהוד, ניאוף).

לא-יהיה – מקף כרב-מצב (א) לבוש או תיקון הגוף שמביא לתועבה (ב) לבוש או תיקון הגוף שאינו מביא לתועבה מ-**בבלי נזיר נטא**, משמע כי מדאורייתא אין אסור בלבישת איש שמלת אשה ולא בלבישת אשה שמלת איש כאשר אין כוונת תועבה. ואין אסור ללבישת בגד שלא מיוחד לאחד המינים. אבל מחלוקת הפוסקים באיזו פעולה מתחילה התועבה, רואים שיש פוסקים שלהם פשט הגמרא אינו כפשוטו.

שו"ת יביע אומר חלק ו - יורה דעה סימן יד בביגוד תלוי הדין במנהג המקום, ולא תלו הדבר במי שנעשה לו. (נסמך על הרמב"ם (פי"ב מה' ע"ו) וכ"כ הטור וש"ע (סי' קפב)). אבל **שו"ת בצל החכמה חלק ה סימן קכו** עצם ההלכה יש בה איסורא דאורייתא משום שהיא דבר המביא לידי תועבה.

נשפץ ההגדרה הראשונה לפי דעת **יביע אומר לא-יהיה** – מקף כרב-מצב (א) לבוש או תיקון הגוף שע"פ מנהג המדינה מביא לתועבה (ב) לבוש או תיקון הגוף שע"פ מנהג המדינה אינו מביא לתועבה.

אבל לפי דעת **בצל החכמה** אין כלל רב-מצב, אלא **לא-יהיה** פעולת לבישה או תיקון הגוף שמשווה לגוף מראית עין של המין האחר

כלי-גבר – מקף כרב-מצב (א) כלי יחודי לגבר (ב) כלי שאינו יחודי לגבר, כמו הבגד של ר' יהודה.

בין כלים היחודיים לגבר נמצאים: (א) בגד יחודי לגבר (ב) ציצית ותפילין שהם תיקוני איש (ג) כלי מלחמה שרק גבר אמור לצאת למלחמה.

כלי-גבר – מקף כרב-מצב ע"פ **ש"ך ס"ק ז'** (א) מלבוש (ב) תיקון. ובפרוט (א) מלבושי אשה בכל גווני אסור אפילו דרך ארעי, (ב) קישוטי אשה או תיקוני אשה תלוי במטרה (כגון כובע, מטריה, משקפיים).

על-אשה – מקף כרב-מצב (א) פעולה שמותרת אותה במראה אשה (ב) פעולה שמשניה למראה איש, כגון בגד, איפור, סידור שער, פאה. **ולא-ילבש** – מקף כרב-מצב (א) ממש בגד אשה (ב) תיקוני אשה למראה: ע"פ **תרגום יונתן** לא יגלח איש בית שחי ובית ערוותו ובית פניו להראות כמו אשה, וע"פ **רש"י בבלי נזיר נטא**, שלא יתקן איש בתיקוני אשה – דהכי מתרגמינן ליה שלא יכחול ושלא יפרכס בכגדי צבעונים של אשה.

ולא-ילבש – מקף כרב-מצב ע"פ **ש"ך ס"ק ז'** של המטרה (א) להידמות למין האחר (ב) להגן מפני החמה או מפני הצנה וכד'

ולא-ילבש גבר – מרכא טפחא, יתור לרבות ע"פ **בצל החכמה** צווי או להרשות לעכו"ם להלביש הישראל או לתקן מראהו, כגון להצעירו, כדי להידמות למין האחר גם בלי מטרת תועבה. אסור שימוש בתרופה המשווה מראה צעיר. יתכן שגם טיפולים רפואיים למטרות לא ראויות, כגון שלא למטרת נישואין יהיו אסורים.

שמלת – מונח, רבוי הגבלות על פעולות תיקון לגבר שמשווים לו מראה **אשה** – אתנה, מגביל האיסור ומלמד שמתור לבישת בגד שלפי מנהג המדינה אינו מיוחד לאשה, או לבצע תיקון הגוף שאינו יחודי לאשה.

כי תועבת ה' אלהיך – דרגא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל אחד חלה אותה הלכה. אפשר כי מכוון לכל פעולה שמשווה לאדם מראה שבגללו עלולים להגיע לעבירה של תערובות, יחוד, ניאוף.

כל-עשה אלה – אם היה כתוב עשה כל אלה, משמעו היה שכל הפעולות צריכות להתבצע שיגיע להגדרת תועבה. אבל ככתוב כאן כל פעולה לעצמה נכנסת בגדר תועבה.

כל-עשה – מקף כרב-מצב (א) פעולה שמביאה או מטרתה לתועבה (ב) פעולה שאינה מביאה לתועבה. **כל-עשה** – מרכא, רבוי הגבלות הנדרשות מ-**אלה** – סלוק, מגביל את האיסור הנוצר במצב (א) פעולה שמביאה לתועבה, ומלמד על מצב (ב) פעולה שאינה מביאה לתועבה. כגון: טיפולים רפואיים שנועדו לחיזוק האדם בגוף ובנפש כ-**שו"ע יו"ד סי' קפב ס' ד'** – מי שיש לו חטטים בבית השחי ובבית הערוה מותר להעבירו. **ש"ך ס"ק ז'** מלבושי אשה בכל גווני אסור אפילו דרך ארעי, קישוטי אשה או תיקוני אשה תלוי במטרה.

בבלי נזיר נחב, ... אמר רב: מי קל אדם כל גופו בתער. **שו"ע יו"ד סי' קפב סעיף ב** ד] מי שמגלח כל שיער שבו, ד מראשו ועד רגליו, י"א ה שמתור לו לגלח גם של בית השחי ובית הערוה.

בבלי נזיר נטא, אסור לחכך שער ביד כדי להשירו, **שו"ע יו"ד סי' קפב סעיף ג** <ג> אסור לחוך בידו בשער בית השחי ובית הערוה כדי להשירו, אבל מותר לחוך ו בכגדו להשירו.

יביע אומר לא תלבש אשה בגדים המיוחדים לאיש (ולהפך) לפי מנהג המקום וכו'. ... אבל מלבוש שצורתו שוה לאיש ולאשה מותר לכולם.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגולל, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.5 דברים תצא כא,י (התשע"ה)

דברים שפטים כא,יח:

ס כִּי-יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנוּ שֹׁמֵעַ בְּקוֹל אָבִיו וּבְקוֹל אִמּוֹ וַיִּסְרּוּ אוֹתוֹ וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:

רש"י וַיִּסְרּוּ אוֹתוֹ - מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. בן סורר ומורה אינו חייב, עד שיגנוב ויאכל תרטימר בשר וישתה חצי לוג יין. שונאמר (פסוק כ) זולל וסובא, ונאמר (משלי כג, כ) אל תהי בסובאי יין בזוללי בשר למו. ובן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב:

כִּי-יִהְיֶה לְאִישׁ בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנוּ שֹׁמֵעַ – ... רביע ... זקף-קטן ... זקף-קטן ... תבנית המרמות על דבר עצמתי, כאן המתה של אדם בן 13 שנה עד 13 שנה ושלשה חדשים ועוד תנאים אחרים, על גניבת מעות אביו וקניית בשר ויין בכמיות מסוימות ואכילתם ושתיתם. כפ'רש"י - הגיעה תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות, אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב: נטילת חיים על שם סופו לפני שנעשתה עבירה חמורה של לסטים העלול להרוג. אין לזה שום אח ורע בתורה.

בֶּן סוֹרֵר וּמוֹרֵה אֵינָנוּ שֹׁמֵעַ – ... זקף-קטן ... זקף-קטן ... תבנית המרמות על דבר חוזר וקורה. כפ'רש"י ע"פ (בבלי סנה' עא, פו) על **וַיִּסְרּוּ אוֹתוֹ** - מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו. כת עדים מתרה בו (על גניבת כסף) ואפשר כי זאת ספק התראה, כי אפשר שיאכל וישתה שלא בנוכחותם. באה כת עדים זאת ומעידה על קלקולו הראשון. ומתרין בו (היינו מוכיחים אותו) אביו ואמו בפני הדיינין שהם שלושה. וביה"ד (שלושה) מלקהו (= וַיִּסְרּוּ אוֹתוֹ). ואח"כ חוזר הבן על מעשיו, שזה נאמר ב-(**דב' תצא כא,יח**) **וְלֹא יִשְׁמַע אֲלֵיהֶם:** והבאתו לדין שנית הוא ענין פסוקים (יט – כא). **וְלֹא יִשְׁמַע** – מרכא טפקא, יתור לרבות על אי השמעותו לכת העדים הראשונה, אי השמעותו להתראת כת עדים אחרת.

בבלי סנהדרין פו,א בדיין על (**שמ' מש' כא,טו**) **ס וַגִּבּוֹ אִישׁ וּמְכָרוֹ וְנִמְצָא בְיָדוֹ מוֹת יָמָת:** מביא השוואה לבן סורר ומורה בענין כמות עדים שונות המעידות על חלקי מעשה ומה דינם אם הוזמו. להלן לשון הגמרא משולב בהסבר ע"פ עורכי שוטנשטיין ... ומודה חזקה בעדים האחרונים של בן סורר ומורה שהוזמו שנהרגין, מתוך שיכולים לומר הראשונים: (פו, ב) להלקותו באנו (שעדי פעם ראשונה הם "דבר" לעצמו, כי העידו על קלקולו הראשון, ולא ידעו שיקלקל שוב), והני אחרוני - כולי דבר קא עבדי ליה (ועדי הפעם השניה הם "דבר" לעצמו, והבן סו"מ נהרג ע"פ עדותם). "חצי דבר" זה כאשר יש תלות הדדית בין העדויות. אבל אם אחת העדויות לא זקוקה לשניה כדי להחיל את הדין שלה על הנידון, אז כל עדות נחשבת ל-"דבר" לעצמו. כאן עדי הפעם הראשונה לא תלוים כלל בעדי הפעם השניה וע"פ עדותם הבסו"מ מוכה. ע"פ העדות השניה הוא במיתה, אף שהם תלויים בראשונים להיקרא שניים, אבל היות והראשונים לא תלויים בהם או גם כת העדים השניה נקראת "דבר" לעצמו. אם הוזמו שתי הכתות, הכת העדים השניה חייבת מיתה מדין "כאשר זמם" וכת העדים הראשונה לא נהרגת אף שלמעשה נגמר דינו למיתה גם ע"פ עדותם (כי העידו על הפעם הראשונה ולכן הכת המעידה על מעשה מאוחר יותר נקראת שניה ואז דין השניה למיתה, וכת העדים הראשונה פטורה לפי שיכולה לטעון שבאו להלקותו בלבד ולא ידעו שעתיד לחזור ולקלקל).

מחלוקת בגמרא והסברה ע"פ רש"י במצב שבן סורר ומורה שמואב לדין בפעם השניה אחר שלקה בפעם הראשונה, ושני עדים אומרים בפנינו גנב משל אביו מעות לקנות בשר ויין, ושני עדים אחרים אומרים בפנינו אכל הבשר ברשות אחרים הנך שתי כתות צריכות זו לזו ואין הראשונים יכולים לומר להלקותו באנו והוה ליה חצי דבר לחזקה דסבר לה כר' עקיבא דאמר אין נהרגין ולר' יוחנן דאמר נהרגין כרבנן. טט – עדי האכילה בפעם השניה זקוקים לעדי גניבת הכסף, ואילו עדי גניבת הכסף אינם זקוקים לעדי האכילה. לחזקה נראה שאלו זקוקים לאלו ואלו לאלו ולכן "חצי דבר" ולא נהרגין העדים שהוזמו. לר' יוחנן עדי האכילה בפעם השניה זקוקים לעדי גניבת הכסף, ואילו עדי גניבת הכסף אינם זקוקים לעדי האכילה. ולכן המצב הוא "דבר שלם", ואז שתי הכתות שהוזמו נהרגות.

ע"פ ההסבר הנ"ל עדי הפעם הראשונה בלתי תלויים בעדי הפעם השניה. לכן אפשר כי טעם מלת **אֲלֵיהֶם** – סלוק מגביל את העונש לכת העדים ראשונה על המעשה הראשון אם הוזמה והיא פטורה מעונש.

דברים כ-תצא כב,ז,ח:

פ [ו] כִּי יִקְרָא קוֹן-צַפּוֹר וּלְפָנָיו בְּדָרְךָ בְּכָל-עֵצִין אוֹ עַל-הָאָרֶץ אֲפָרְחִים אוֹ בִיצִים וְהָאֵם רֹכֶצֶת עַל-הָאֲפָרְחִים אוֹ עַל-הַבִּיצִים לֹא-תִקַּח הָאֵם עַל-הַבָּנִים:

[ז] שְׁלַח תְּשַׁלַּח אֶת-הָאֵם וְאֶת-הַבָּנִים תִּקַּח-לָךְ לְמַעַן נִיטֵב לָךְ וְהִאֲרַכְתָּ יָמִים: ס

תו"א קוֹן-צַפּוֹר ב"מ קב א, ראה חולין קלח - קמב

רש"י אם מצווה קלה שאין בה חסרון כיס אמרה תורה למען ייטב לך והארכת ימים ק"ו למתן שכרן של מצוות חמורות **תורת משה - אלשיך הקדוש - דב' דף רמז**
ואם עסק המצווה אינו לעוף כנף (טט שהו מן ההפקר) כי אם עם אנוש כערכי כל שכן שאין קץ לשכרי.

ועל דרך זה אמרו רבותינו ז"ל (**חולין קמב,א**) שגלה הקב"ה אריכות ימים בע"ה במצווה חמורה ומצווה קלה, כבד את אביך ושלוח הקן, ללמדך שאין לך מצווה שלא ייטב לאדם בה ויארץ ימים.

טט לְפָנָיו - פזר

פזר - נתנה לעניין אחר כגון ראה לפניך - כלומר ראה מן שכר המצווה הקלה ביותר, בדבר מן ההפקר שאין לך בה חסרון כיס, שאין בה צורך במחשבה רבה, דיבור ורק מעשה קל כלאחר יד, אל שכר המצוות החמורות הימנה שבהן יש השקעת מחשבה דיבור ומעשה של זמן וחסרון כיס. שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. כל מרחב המצוות מן הקלה אל החמורה, שכר בסיסי ללמדך שאין לך מצווה שלא ייטב לאדם בה ויארץ ימים. ובנוסף יש לכל מצווה שכר המיוחד לה. אבל פזר הילכתי ראה בבלי חולין קלח – קמב.

בבלי חולין קמא,ב

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) כי במצוות האמנותי – ההלום ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשפ"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרנא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

ההוא דאתא לקמיה דרבא, א"ל: תיממה מהו? אמר: לא ידע האי גברא דעוף טהור חייב לשלוחי? אמר ליה: דילמא חדא ביעתא הוא דרמיא, אמר ליה: האי ידעי לך, מתניתין היא: אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת - חייב לשלח, שלחה, ואהדר לה רבא פרסתקי ותפסה; וליחוש לחשדא! כלאחר יד.

[ו]ן פִּי יִקְרָא קֶן-צִפּוֹרִי לְפָנֶיךָ – מונח מונח מונח פסק פזר
 בְּדַרְדָּר בְּכָל-עֵינַי אֲנִי עַל-הָאָרֶץ – אזלא-גרש מונח פסק (= מונח לגרמיה) מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו או על הכלל כולו, ובגלל רבוי המונח עשוי ללמד יוצאים מן הכלל אחדים

[ו]ן פִּי יִקְרָא קֶן-צִפּוֹרִי לְפָנֶיךָ – מונח מונח מונח פסק פזר, כעין ארבע פזר,
 (א) הרמז לנאמר במשנה זה הכלל (לכל התורה כולה): כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין לוקין עליה. והמשך הגמרא מלמד מצבים שונים לשימוש בכלל זה. וכמוסר כל זמן שאפשר צריך לתקן.
 (ב) כהסבר הרב משה קובלסקי הי"ו מאורות הדף על בבלי חולין קמא, ב, שלחה, ואהדר לה רבא פרסתקי (כעין גדר) ותפסה; – רבא רצה רק להחזיק בשיירי מצווה של גדול האדמורי"ם – הקב"ה, בחפץ שנעשה בו מצווה לה'. ומכאן לימוד לחיוב כל שיירי מצווה.
 (ג) לומד משילוח הקן בציפור שהקדיש (א) למזבח (ב) לבדק הבית ומרדה ונמלטה או נגזלה או מתה, לשאר הקדשים למזבח או לבדק הית. לגבי מזבח נשארם בקדושתם לגבי בדק הבית פוקעת קדושתם כמו הצפור שהוקדשה ופקעה קדושתה ואפשר לקיים בה מצוות שילוח הקן.
 (ד) לימוד על אחריות לערכין
 בבלי חולין קלח, ב, בחולין אבל לא במקדשים. אמאי לא? דאמר קרא: (זב' כ' תנב, ב, ז) שֶׁלַח תִּשְׁלַח אֶת-הָאֵם - במי שאתה מצווה לשלחו, יצא זה - שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. ... הני מוקדשין היכי דמי? ...

דברים כ"ט-כ"ד:
 והוצאתם את-שניהם אל-שערי העיר ההוא וסקלתם אתם באבנים ומתו
 את-הנער הנערה על-דבר אשר לא-צעקה בעיר ואת-האיש על-דבר אשר ענה את-אשת רעהו
 ובערתי ה' את-מקרבך: ס
 וסקלתם אתם – קדמא מרכא באבנים ומתו – זרקא סגול
 ליקוטי ביאורי המצוות מהרמב"ם כיצד מצוות הנסקלין. ... ובית הסקילה גבוה שתי קומות, עולה לשם הוא ועדין וידיו אסורות, ואחד מן העדים דוחפו על מתניו מאחוריו והוא נהפך ונופל על לבו לארץ.
 אם מת בה יצא, שהרי נאמר (שם' מש' יט, ג) סְקוּל יִסְקַל או-יָרֶה יִרְהוּ
 הנה השווה הנסקל שנפל האבן עליו עם הנדחף שנפל הוא בעצמו על הארץ.
 ואם לא מת מדחיפה זו, מגביהין העדים אבן שהייתה מונחת שם משא שני בני אדם והעד השני מרפה את ידו ומשליך האבן על לבו. אם מת בו יצא. ואם לאו רגיתו בכל ישראל, שנאמר יד העדים תהייה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה.

באבנים ומתו – זרקא סגול, להוסיף מיתה בנפילה לקראת האבנים להחשב כמיתה באבנים (זרקא) שהיא הסקילה.
 ובלשון הרמב"ם הנה השווה הנסקל שנפל האבן עליו עם הנדחף שנפל הוא בעצמו על הארץ.

כאן הזרקא מתאר ממש את הסקילה בלשון הרמב"ם והעד השני מרפה את ידו ומשליך האבן על לבו.

דברים כ"ט-כ"ד: סְקָלְתֶם אֹתָם באבנים ומתו – קדמא מרכא זרקא סגול, מוסיף וגורע במלת ומתו
 אפשר שהכניסה לרגשות הנידונים בשעת הסקילה ילמד מטעמי הקרא **דברים כ"ט-כ"ד:** וסקלתם אתם באבנים ומתו – קדמא מרכא זרקא סגול, מוסיף וגורע במלים באבנים ומתו

לרבנן תבנית הטעמים מרכא זרקא סגול – שני פרטים,
 האיש נסקל ללא כסותו כי כי ממחר מיתו ומקצר בושתו (גורע במשך זמן המיתה כי ללא כסותו),
 האשה נסקלת בכסותה כי נוה לה הוספת יסורים על הבושה (מוסיף על זמן מיתה)
 לרבי יהודה **אתם** גם כן שני פרטים, אבל שניהם ללא כסות וממחר מיתתם, זרקא סגול גורע מחייהם וממחר מיתתם

לרבנן תבנית הטעמים מרכא זרקא סגול – שני פרטים,
 האיש נסקל ללא כסותו כי כי ממחר מיתו ומקצר בושתו (גורע במשך זמן המיתה כי ללא כסותו כעין קיצור ימים),
 האשה נסקלת בכסותה כי נוה לה הוספת יסורים על הבושה (מוסיף על זמן מיתה)
 לרבי יהודה **אתם** גם כן שני פרטים, אבל שניהם ללא כסות וממחר מיתתם, זרקא סגול גורע מחייהם וממחר מיתתם

תבנית הטעמים זרקא סגול לרבנן בתפקיד גריעה מסוג הענין קיצור ימים (כמו ברחל, יעקב, משה ואהרן, משה) כי ממחר מיתתו ועבור האשה מאריך זמן מיתה.
 לרבי יהודה עבור האיש והאשה הנסקלים בתפקיד גריעה מסוג הענין קיצור ימים

דברים כ"ט-כ"ד: סְקָלְתֶם אֹתָם באבנים ומתו – קדמא מרכא זרקא סגול,
 קדמא – ארבע אמות לפני בית הסקילה, מפשיטים את בגדי הנידון.
 מרכא זרקא סגול – רבוי שלבים בתהליך הסקילה. שלב א' דחיפה ע"י עד אחד, שלב ב' הפלת אבן כבדה הנשאת ע"י שני העדים והעד השני שומט ידו, שלב ג' אם עדיין לא מת, הנוכחים רוגמים את הנידון באבנים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרוא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגולל; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מעין מסומן; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

1.6 דברים תצא כאי (התשע"ו)

דברים תצא כאי: ס [יח] פני-יהנה לאיש בן סוחר ומונה איננו שמע בקול אביו ובקול אמו

ויסרו אתו ולא ישמע אליהם:

[יט] ותפשו בו אביו ואמו והוציאו אתו אל-זקני עירו ואל-שער מקומו:

[כ] ואמרו אל-זקני עירו בננו זה סוחר ומונה איננו שמע בקולנו וזלל וסבא:

[כא] ורנמהו פל-אנשי עירו באבנים נמת ובערת הרע מקרבך וכל-ישראל ישמעו ויראו: ס

דברים תצא יז

[ה] והוצאת את-האיש ההוא או את-האשה ההוא אשר עשו את-הדבר הרע הזה אל-שעריך את-האיש או את-האשה וסקלתם באבנים נמתו:

[ו] על-פיו שנים עדים או שלשה עדים ימת המת לא ימת על-פי עד אחד:

[ז] גד העדים תהנה-בו בראשנה להמיתו וגד פלהעם באחרונה ובערת הרע מקרבך: פ

ויקרא קדשים כב, ואל-יבני ישראל תאמר איש מפני ישראל ומונה-הגור הגר בישראל אשר יתן מצרעו למלך מות ימת עם הארץ ורנמהו באבן:

ויקרא קדשים ככז, ואיש אוראשה פני-יהנה בהם אוב או ידעני מות ימתו באבן וירגמו אתם דמיתם בהם: פ

ויקרא קדשים יט, כו: לא תאכלו עליהם לא תנחשו ולא תעוננו:

משלי לט, ל: לעולקהו שתי בנות הבו הב שקלוש הנה לא תשבענה ארבע לא-אמרו הן: כאילו נכתב על בן סורר ומורה שהוא זולל וסובא.

[מדרש תנאים (דב' תצא כאי, כא) ורנמהו פל-אנשי עירו וכי כל אנשי עירו רוגמין אותו והלא כבר נאמר (דב' שפ' ז, ז), גד העדים

תהנה-בו אלא במעמד כל אנשי עירו: (דב' תצא כאי, כא) באבנים יכול באבנים מרובות ת"ל (וי' קד' כב, כב, כב) באבן או באבן (טט: מקור?)

יכול באבן אחת ת"ל (דב' תצא כאי, כא) באבנים אמור מעתה לא מת בראשונה ימות בשנייה: (דב' תצא כאי, כא) ובערת הרע בעריהו בכל

מיתה: (דב' תצא כאי, כא) מקרבך אין מצווה לצאת אחריו לחוצה לארץ:

עונש שמענו אזהרה לא שמענו ת"ל (ויק' יט כו) לא תאכלו עליהם לא תאכלו אכילה המביאה לידי שפיכות דמים זו היא אכילת (דב' תצא כאי, יח) בן סוחר ומונה: שמה תאמרו בשביל זה שאכל זה ממון אביו ימות אמר (דב' תצא כאי, יח) בן סוחר ומונה ידון על שם

סופו שגלוי וידוע לפני מי שאמר והיה העולם שסוף זה עתיד לגמר את כל נכסי אביו והוא חוזר ומבקש ולא ימצא שני' (משלי לט, טו)

לעולקהו שתי בנות הבו הב שקלוש הנה לא תשבענה ארבע לא-אמרו הן: ויוצא ומפקח על הדרכים ומאבד נפשות הרבה אמרה תורה

מוטב שתאבד נפש אחת ואל יאבדו נפשות הרבה: אמר ר' יוסי הגלילי וכי מפני שאכל זה תרמיטר בשר ושתה חצי לוג יין אמ' תורה

יצא לבית דין ויסקל אלא הגיעה תורה לסוף דעתו של (דב' תצא כאי, יח) בן סוחר ומונה שסוף מגמר נכסי אביו ומבקש למודו ואינו

מוצא ויוצא לפרשת דרכים ומלסטטים את הבריות אמ' תורה ימות זכאי ואל ימות חייב שמיתתן של רשעים הנייה להן והנייה לעולם

ולצדיקים רע להם ורע לעולם:

יין ושינה לרשעים הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רק להם ורע לעולם: פזור לרשעים הנייה להן והנייה לעולם ולצדיקים רע להם ורע לעולם: כנוס לרשעים רע

להם ורע לעולם ולצדיקים הנייה להן והנייה לעולם: שקט לרשעים רע להם ורע לעולם ולצדיקים הנייה להם והנייה לעולם:

(דב' תצא כאי, כא) וכל-ישראל ישמעו ויראו כותבין היו ושלחין לכל המקומות איש פלוני נידון ביום פל' סקילה בבית דין פל' מפני

שהיה (דב' תצא כאי, יח) בן סוחר ומונה שנ' (דב' תצא כאי, כא) וכל-ישראל ישמעו ויראו מלמד שצריכין הכרזה:

(דב' תצא כאי, כא) ורנמהו – תלישא-גדולה, בעלת תפקיד ללמד משהו מתפקידיה (שיעורין, חציצין, ומחיצין) לכתוב לפניו ומשהו

לכתוב אחריה.

אפשר כי לפניו באה ללמד (א) בקשר לפסוק (דב' תצא כאי, יח) בן סוחר ומונה ע"פ [בבלי סנהדרין סח, ב] זאת תקופת זמן המתחילה

בהיותו בן י"ג שנה ויום אחד ועד עבור שלושה חדשים.

(ב) שיעור אכילת (דב' תצא כאי, יח) בן סוחר ומונה (דב' תצא כאי, כ) זולל וסבא, אמר ר' יוסי הגלילי ... אכל זה תרמיטר בשר

ושתה חצי לוג יין מכסף שגגב ממון אביו.

אפשר כי לאחריה באה ללמד שיעור אבן סקילה: תחילה (וי' קד' כב, כב, כב) באבן אחת בעלת שיעור להמית. ואפשר להסביר שמה ש-

מדרש תנאים אומר "או באבן" בא מהדרשה על (במ' מסעי לה, ז) ואם באבן גד אשר-ימות בה הנהו כלומר שיעור אבן שבהפלתה על

הנידון למיתה אמורה להורגו, ובלשון [תוספתא מסכת סנהדרין (צוקרמאנדל) פ"ט, ה"ו] ... בית הסקילה היה גבוה שתי קומות

והוא קומה אחת הרי שלש קומות ר' שמעון אומ' אבן היתה שם והיה בה משאני שנים נוטלה ונותנה על לבו כדי לקיים בה מצות

סקילה

[תלמוד ירושלמי (וילנא) סנהדרין פ"ו, ה"ה] מתני' בית הסקילה היה גבוה שתי קומות ואחד מן העדים דוחפו על מתניו נהפך על

לבו והפכו על מתניו ואם מת בה יצא ואם לאו נוטל את האבן ונותנו על לבו אם מת בה יצא ואם לאו העד השני נוטל האבן ונתנו

על לבו אם מת בה יצא ואם לאו רגימתו בכל ישראל שנאמר (דב' שפ' ז, ז) גד העדים תהנה-בו בראשנה להמיתו וגד פלהעם באחרונה

ובערת הרע מקרבך: פ

פל-אנשי עירו באבנים נמת

פל-אנשי – מקף כרב-מצב הרגימה (א) כל אנשי העיר רוגמים (ב) כל אנשי העיר נוכחים בסקילתו. היות והכתוב (דב' שפ' ז, ז) גד

העדים תהנה-בו בראשנה מלמד שהעדים רוגמים תחילה, אז נשאר מצב (ב) שתחילה כל אנשי העיר נוכחים בשעת הסקילה.

פל-אנשי – קדמא, בתפקיד סדר קדימה, שזה תואם עם הפסוק (דב' שפ' ז, ז). אבל אפשר כי קדמא כאן בעלת תפקיד אחר כלהלן.

פל-אנשי עירו באבנים נמת – קדמא מהפך פשטא זקא-קטן, זקא-קטן מלמד על שתי דרשות, מהפך פשטא מלמד שלפחות אחת

מהן יוצאת מפשט הכתוב.

מוצע לומר כי דרשה אחת פל-אנשי עירו באבנים – קדמא מהפך פשטא, תבנית טעמים שאחד מתפקידיה כעין כתוב שחברו

שלפניו (כא, כ) מלמד עליו (כא, כא). פי' רש"י (כא, יח) ויסרו אתו – שנאמר (כא, כ) זולל וסבא...ובן סורר ומורה נהרג על שם

סופו, הגיעה תורה לסוף דעתו...אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

פל-אנשי – קדמא נוטלים נפשו קודם שיתדרדר לעבירות שעליהם נהרגים העבריינים.

(דב' תצא כאי, כא) ובערת הרע – מרכא טפקא, כיתור לרבות שאם לא בסקילה בעריהו בכל מיתה:

(דב' תצא כאי, כא) מקרבך – אתנח, כמגביל אין מצווה לצאת אחריו לחוצה לארץ:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד"ל) כי במצוות האמנות – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השש"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרוא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

אבל (דב' תצא כגב) וְכַל-יִשְׂרָאֵל – מקף כרב-מצב (א) אלו שנאמנים עליהם החלטות ביה"ד (ב) אלו שהחלטת ביה"ד נראית מוזרה. וְכַל-יִשְׂרָאֵל – טפחה בתפקיד שנוי, בד"כ בי"ד לא מסביר החלטתו. אלא שבדין בסו"מ ביה"ד מסביר החלטתו. [נדב"ז הלכות ממרים פ"ג, ה"ח] ת"ר ארבעה צריכין הכרזה מסית וכן סורר ומורה וזקן ממרא ועדים זוממין בכלהו כתיב בהו וכל העם וכל ישראל ובעדים זוממין כתיב והנשארם דלאו כ"ע חזו לסהודתא ויש ליתן טעם לפי שמיתתן של אלו נראה בעיני העם דבר זר זקן ממרא לא עשה דבר אלא שהורה להחמיר ולא עוד מומת וכן בן סורר ומורה מומת על מה שעתידי לעשות שסופו ללסטם את הבריות וכן עדים זוממין מומתין על מה שיזמו לעשות ולא על מה שעבר וכן המסית מומת אף על פי שלא קבל המוסת את דבריו וכיון שהדבר זר בעיני השומע לפיכך הצריך בהם הכתוב הכרזה וכל העם יִשְׁמְעוּ וְיִרְאוּ:

דברים כי תצא כגב: לא-יבא פצווע-דפא וכוות שפכה בקהל ירוך: ס

[קובץ שיטות קמאי יבמות עה:ב] ולא מיבעיא דמעיקרא פצווע דכא וכוות שפכה הוא אלא אפילו נסיב איתתא ואית לה בני בכשרותיה ולבסוף הוה ליה פצווע דכא או כרות שפכה, מפקינן לה מיניה, מאי טעמא, דכממזר שויה רחמנא. (דב' תצא כגב) לא-יבא ממזר – (סלוק) מרכא טפחא בזפקיד כעין מידת סמוכים כאן מלמד על הנאמר ב-(דב' תצא כגב), כרות שפכה מגרש אשתו אחרי שנפל בו מום זה בידי אדם.

דברים כי תצא כגב: ד: ג] לא-יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא-יבא לו בקהל ה': ס

[ד] לא-יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא-יבא להם בקהל ה' עד-עולם: פירוש רלב"ג נתמך ע"י דרגא בראש פסוק (דב' תצא כגב) לא-יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא-יבא להם בקהל ה' עד-עולם: שפסוק הזה ל- גם דור עשירי שבפסוק (דב' תצא כגב) וניתן לו אותו הפירוש ש"דור עשירי" משמעו עד-עולם:

(דב' תצא כגב) לא-יבא להם בקהל ה' עד-עולם: מרכא תביר מרכא טפחא סלוק

[בבלי קידושין עב,ב] ת"ר: גר נושא ממזרת, דברי ר' יוסי, ר' יהודה אומר: גר לא ישא ממזרת; אחד גר, אחד עבד משוחרר, וחלל - מותרים בכהנת. מ"ט דרבי יוסי? חמשה קהלי כתיבי: [בבלי קידושין עג,א] חד לכהנים, וחד ללוים, וחד לישראלים, וחד למישרי ממזר בשתוקי, וחד למישרי שתוקי בישראל, קהל גרים לא איקרי קהל.

ורבי יהודה? כהנים ולוים מחד קהל נפקי, אייתר ליה לקהל גרים. ואיבעית אימא: ה"נ תרי קהלי נינהו, ממזר בשתוקי ושתוקי בישראל מחד קהל נפקא, (דב' תצא כגב) לא-יבא ממזר בקהל ה' - ממזר ודאי הוא דלא יבא, הא ממזר ספק יבא, בקהל ודאי הוא דלא יבא, הא בקהל ספק יבא. ואיבעית אימא: הני נמי תרי קהלי נינהו, וטעמיה, דרבי יהודה מהכא: (במדבר טו) הקהל חוקה אחת לכם ולגר הגר.

[רש"י] חמשה קהלי כתיבי - גבי אזהרת פסולי יוחסין (כגב) לא-יבא ממזר בקהל ה' (כגב) לא-יבא לו בקהל (כגב) לא-יבא עמוני ומואבי בקהל (כגב) לא-יבא להם בקהל (כגב) דור שלישי יבא להם בקהל דמצרי ואדומי. וקהל דגבי (כגב) פצווע דכא לא חשיב דלאו מן פסולי יוחסין קא משתעי.

לרבי יוסי שלושה קהלים מרבים אסור לממזר, ושני קהלים באים למעט האיסור, אחד לממזר, אחד לשתוקי. לרבי יהודה מהלך א' קהל אחד לכהנים ולוים המייתר קהל לגרים, מהלך ב' שההיתרים לממזר ולשתוקי נלמדים מקהל אחד, מהלך ג' דורש הפסוקים כר' יוסי ויש לו גלוי מחוקה שגרים נקראים קהל.

גם לרבי יוסי וגם לרבי יהודה יש שתי קבוצות קהלים. קבוצת קהלי האיסור בדין ממזר, וקבוצת ההיתר בדין ממזר (ממזר ושתוקי). מתוך חמשה קהלי כתיבי - גבי אזהרת פסולי יוחסין, תבנית הטעמים של ארבעה כתובים למלות בקהל ה' היא במונח אתנח או מרכא סלוק שמייחד אותם ואין בהן רבוי מופנה לדרשה. רק בקרא בפסוק כגב בקהל ה' מרכא טפחא – כעין יתור לרבות, יש כעין כתוב המופנה לדרשה. אפשר שכאן נמצא הקהל ממנו נדרש היתר בדין ממזר (ממזר ושתוקי). כיצד? נקשר זאת לפרש"י כי קהל אחד נלמד מ- דברים כי-תצא כגב: בנים אשר-יולדו להם דור שלישי יבא להם בקהל ה': ס פסוק זה בא להתיר דור שלישי של מצרי ואדומי לבוא בקהל ה'. היות וקהל זה בא להתיר אפשר שנקיש מזה אל בקהל ה' מרכא טפחא – יתור לרבות, להוות קבוצת היתר בדין ממזר לשניים – ממזר ושתוקי.

נתבונן בחצי הפסוק (דב' תצא כגב) לא-יבא להם בקהל ה' – מרכא תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא "להוא בקהל ה'" ובעלי הלכות שונות ביחס לנושא. קבוצת ההיתר בדין ממזר (ממזר ושתוקי), קבוצת האיסור בדין ממזר. פסוק זה נאמר על עמוני ומואבי ואין סיבה לחלק ביניהם, לכן הלימוד של ר' יוסי ור' יהודה על שתי קבוצות קהלים בדין ממזר מתאים להידרש מפסוק (כגב), עד-עולם – מקף כרב-מצב מלת עולם, (א) עד היובל של עבד עברי נרצע, (ב) לתמיד, עד-עולם – סלוק, מגביל משמעות כאן למצב (ב) לתמיד.

(דב' תצא כגב) להם בקהל ה' – תביר מרכא טפחא, ע"פ [בבלי קידושין עב,ב] מרכא טפחא יתור לרבות על המקורי גר, עבד משוחרר, חלל מותרים בכהנת, חביר ממעט מהמקורי והרבו, כאן ממעט גר מממזרת.

עתה נתבונן בפסוק המלא (דב' תצא כגב) לא-יבא עמוני ומואבי בקהל ה' גם דור עשירי לא-יבא להם בקהל ה' עד-עולם: ה-[רלב"ג] למד שעד עולם בפסוק (דב' תצא כגב) מלמד על דור עשירי בפסוק (דב' תצא כגב) שגם זה עד עולם. לענ"ד הקישור הזה נעשה ע"י לא-יבא – דרגא.

דברים כי תצא כגה: על-דבר אשר לא-קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שכר עליו את-בלעם בן-בעור מפתור אדם נהבים לקללה:

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טווד"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנחלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

(דב' תצא כגה) על-דִבְרֵי אֲשֶׁר לֹא-קִדְמוּ אֲתָכֶם - גרשיים קדמא מהפך פשטא

ע"פ [ספרי] הענין הוא לבוא בקהל ה'.

בפסוק קודם מדבר בממזר ומרבה ממזרת שלא יבואו בקהל ה'. היית אומר שהיות וגם כאן מדבר במואבי ועמוני זכר ירבה מואבית ועמונית, על-כן על-דִבְרֵי - גרשיים, יוצא מענינו לדון בדבר אחר, אֲשֶׁר - קדמא היינו מביא לפסוק (ה) להקדים בלחם ומים את זכרי מואב ועמוני (מפסוק ד) שדרך הזכר לצאת ולקדם אך הם לֹא-קִדְמוּ אֲתָכֶם - מהפך פשטא, בסה"כ כתוב (פסוק ה) שחבירו (פסוק ד) מלמד עליו שרק זכרים יוצאים לקדם זרים בלחם ומים, ולכן המהפך פשטא מרמז שהכתוב יצא להקל ולא להחמיר ולכן זכרי מואב ועמוני לא יבואו בקהל ה' ואילו הנקבות מותרות לבוא.

עיין גם במאור הגדול - הגר"א מקורות בגמרא והסבר ללא טעמים.

הרב יעקב ויגדור נ"י

איכא מאן דאמר דלא דריש טעמא דקרא, ועל-כן היה מקום לנתק בין האיסור (דב' תצא כגה) לֹא-יָבֹא עִמּוֹנִי וּמוֹאָבִי בְּקִהְלֵי ה' ובין הטעם (דב' תצא כגה) על-דִבְרֵי אֲשֶׁר לֹא-קִדְמוּ אֲתָכֶם בְּלָחֶם וּבְמֵימִם. ועל זה בא טעם קדמא במלת אֲשֶׁר לרמז לדבק את טעמו של האיסור (פסוק ה) אל האיסור (פסוק ד).

ב"ה טוב טעם ודעת לתמונה – תהלים ק"ט, ט; שם; טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערה: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מאריך, רבוי; דְרָגָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק; ממעט, לא ממש; טְפָקָא = טרָקָא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרְכָא טְפָקָא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דְרָגָא תְּבִיר טְפָקָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טְפָקָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טְפָקָא – קבוצה שמממעים חלק מפרטיה מעין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרְקָא סְגוּלָא – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פְּשׁוּטָא – פשוט; 1: זְקָא-קָטָן – 2: זְקָא-גָדוֹל; 3: רְבִיעַ – 4: מוֹנַח רְבִיעַ – לפחות 4; ...; זְקָא-קָטָן ... זְקָא-קָטָן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קְדָמָא – סדר קדימות; אֲזֵלָא = גָּרַשׁ = גִּרְשִׁימָא – יוצא מהענין; קְדָמָא וְאֲזֵלָא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תְּלִישָׁא-קְטַנָּה = תְּרִישָׁא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תְּלִישָׁא-גָדוֹלָה = תְּלִישָׁא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פֹּרָא – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

1.7 דברים תצא כא,י (התשע"ז) (בהשתתפות חללת יעקב)

דברים כי-תצא כג,ד: לֹא-יָבֵא עִמּוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהַל ה' וְגַם דְּוֹר עֲשִׂירֵי לֹא-יָבֵא לְהֵם בְּקֶהַל ה' עַד-עוֹלָם:
[משנה ידים פ"ד,מ"ד] [*] בו ביום בא יהודה גר עמוני ועמד לפניו בבית המדרש אמר להם מה אני לבא בקהל אמר לו ר"ג אסור אתה אמר לו ר' יהושע מותר אתה א"ל ר"ג הכתוב אומר **(דב' תצא כג,ד) לֹא-יָבֵא עִמּוּנִי וּמוֹאָבִי בְּקֶהַל ה' וְגַם דְּוֹר עֲשִׂירֵי לֹא-יָבֵא** וגו' אמר לו רבי יהושע וכי עמונים ומואבים במקומן הן כבר עלה סנחריב מלך אשור ובלבל את כל האומות שנאמר **(שעינה יג, ט):** אמר סנחריב) וְאֶסְרִי גְבוּלַת עַמִּים וְעִתְדֵיהֶם וְעֵתְדוֹתֵיהֶם שׁוֹשֵׁתִי וְאוֹרִיד כְּאֹבֵד יוֹשְׁבֵיהֶם: א"ל ר"ג הכתוב אומר **(ירמיה מט, י) וְאֶסְרִי כָּן אֲשִׁיב אֶת-יְשׁוּבוֹת בְּנֵי-עַמּוֹן גַּם-הֵם:** וכבר חזרו א"ל ר' יהושע הכתוב אומר **(עמוס ט, ד): וְשָׁבְתָא אֶת-שְׁבוֹת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְיִהְיֶה וְעֵדֵיין לֹא שְׂבוּ הַתִּירוּהוּ לְבַב בְּקֶהַל:**

[פירוש המשנה לרמב"ם ידים פ"ד,מ"א] כבר אמרנו שכל מקום שאומר במשנה בו ביום הכוונה לאותו היום שהעומד בו ר' אלעזר בן עזריה (לנשיא). וענין נמנו וגמרו שהם מנו את עצמם כדי שילכו אחר דעת הרוב ונמצא הרוב שלא כדעת ר' עקיבה ופסקו ההלכה כמו שהזכיר כאן לא כמו שאמר ר' עקיבה. וכבר נתבארה הלכה זו בפרק עשרים דכלים עיין עליו שם.

[פירוש המשנה לרמב"ם ידים פ"ד,מ"ד] [ד] כיון שכבר נתבלבלו העמים בזמן סנחריב כפי שמפורסם בספרי הנבואה שהוא העביר את כל העמים מארץ לארץ מרוחקת ממנה נעשו יחסים אצלינו בלתי ידועים ואין לנו יכולים ללמוד עליהם ממקומותיהם. וידוע כי כל השבעים לשון מותרין לבא בקהל מיד **חוץ מעמון ומואב ומצרי ואדומי**, וכלל הוא אצלינו **כל דפריש מרובא פריש** (ט: ב-**בבלי ברכות כח,א**) מובא דיון זה ושם הגמרא אמרה וכל דפריש - מרובא פריש (ט: ורוב יושבי ארץ עמון וארץ מואב אינם עמוני ומואבים) ולפיכך התיירוהו לבא בקהל מיד. ושים לב היאך לא נמנע רבן גמליאל מלבא לבית המדרש באותו היום והוא שהועבר מן הישיבה והועמד ר' אלעזר בן עזריה כידוע, מפני שלא רצה בכטול תורה..

(דב' תצא כג,ד) לֹא-יָבֵא – מקף כרב-מצב (א) עד שעלה סנחריב ובלבל כל האומות; (ב) אחרי שעלה סנחריב ובלבל האומות לפי ברור זה במשמעות טעם מקף, אפשר ללמוד באופן הבא את תבנית הטעמים של **(דב' תצא כג,ד) לֹא-יָבֵא עִמּוּנִי וּמוֹאָבִי –** דרגא תביר טפחא, כעין קבוצת פרטים שעל כל פרטיה חלה אותה הלכה.

במצב (א) עד שעלה סנחריב ובלבל האומות רוב הזכרים שבארץ עמון ובארץ מואב היו בני עמון או מואב ולכן אדם הבא מארצות אלו נחשב כמרואב פריש והוא עמוני או מואבי, יכול להתגייר אבל אינו יכול לבוא בקהל ישראל.
במצב (ב) אחרי שעלה סנחריב ובלבל האומות רוב הזכרים שבארץ עמון ובארץ מואב אינם בני עמון או מואב ולכן אדם הבא מארצות אלו נחשב כמרואב פריש והוא אינו עמוני או מואבי, יכול להתגייר ובא בקהל ישראל.

[מדרש תנאים] (דב' תצא כג,ג) ... שאין ת"ל **(כג,ד) עֲשִׂירֵי** בעמון ומואב שכבר נאמר בהן **(כג,ד) עַד-עוֹלָם** ומה ת"ל **(כג,ד) עֲשִׂירֵי אֵלָא מוֹפְנָה** להקיש אדין בגזרה שוה נאמר כאן **(כג,ד) דְּוֹר עֲשִׂירֵי** ונאמר להלן **(כג,ג) דְּוֹר עֲשִׂירֵי** מה **(כג,ד) עֲשִׂירֵי** האמור כאן **(כג,ד) עַד-עוֹלָם** אף **(כג,ג) עֲשִׂירֵי** האמ' למען **עַד עוֹלָם:**

בשני הפסוקים הכתובים הבאים זהים בתוכן בניקוד ובטעמים **(דב' תצא כג,ג) וְגַם דְּוֹר עֲשִׂירֵי** **(דב' תצא כג,ד) וְגַם דְּוֹר עֲשִׂירֵי** **(דב' תצא כג,ד) וְגַם דְּוֹר עֲשִׂירֵי** ויתבי מונח זקף-קטן, טעם מלת **וְגַם** – יתיב בא רק בתבנית הטעמים יתיב [מונח] זקף-קטן ובתבנית זאת היתביב בא במקום פשטא במלה מלעלית בת שתי הברות או במלה בת הברה אחת. ליתביב גם תפקידי פשטא וגם תפקידי יתיב. **(כג,ד) עֲשִׂירֵי** – זקף-קטן מלמד שני לימודים.

לימוד (א) מלת (כג,ד) עֲשִׂירֵי מוֹפְנָה (לדרשה שכאן היא מידת) **גזרה שוה** כי בהמשך הפסוק נאמר **עַד-עוֹלָם** המרחיב את איסור ביאת העמוני והמואבי בקהל ה' מעבר לדור עשירי. אפשר כי טעם מלת **וְגַם** – יתיב בתפקיד דווקא כך תלמד, מסייע ללמוד את הגזרה שוה. היות וב-**(כג,ג)** לא נאמר משהו שירחיב מעבר ל-"דור עשירי" כגון "לעד" אז אפשר ש-**(כג,ג) עֲשִׂירֵי** אינו מוֹפְנָה לגמרי לדרשה והלימוד במדת **גזרה שוה** מוֹפְנָה רק מצד אחד (פסוק כג,ד).

לימוד (ב) אפשר שמלמד דבר מיוחד בענין "דור עשירי" מיוחד לאדם מיוחד ולכן ממשיך "עד עולם" לאנשים אחרים. נביא המקורות: **[משנה אבות פ"ה,מב]** עשרה דורות מאדם (הראשון) עד נח, עשרה דורות מנח עד אברהם (אבינו), וע"פ **[משך חכמה]** עשרה דורות מאברהם עד בועז שנשא את רות הגיורת ממואב והיא אם מלכות דוד.

[רות רבה (וילנא) פרשה ח,א] ר' יצחק פתח **(תה' מ,ה) אֵין אֲמַרְתִּי הַנְּהַבְתִּי שִׁירָה חַיִּיתִי צְרִיךְ לוֹמַר שְׂבַאתִי וְאֵין אֵין אֵלָא שִׁירָה שְׂנַא' (שמ' בשלח טו,א) אֵין יִשְׂרָאֵל-מִשְׁהָ מַכְלָל (דב' תצא כג,ד) לֹא-יָבֵא הַיִּיתִי וְשַׂאתִי. (תה' מ,ה) בְּמַגְלַת-טָפֶר קְתוּב עֲלֵי:** (ט: המדרש מפרט מהי **מַגְלַת טָפֶר**) במגלה **(איכה א,י) אֲשָׁר צִוִּיתָה לֹא-יָבֵאוּ בְּקֶהַל ה'.** בספר **(דב' תצא כג,ד) לֹא-יָבֵא עִמּוּנִי וּמוֹאָבִי.** ולא דיו שבאתי אלא במגלה ובספר (ט: כבר בתורה מרומז דוד כיסוד למלך המשיח) **קְתוּב עֲלֵי:** במגלה פרץ חצרון רם עמינדב נחשון בועז עובד ישי דוד, בספר **(שמ"א טז,ב) וַיֵּאמֶר ה' קוֹם מִשְׁתַּחֲוֶה כִּי-יָגֵה הוּא:** ר' הונא אומר כתיב **(בר' ד,ב) כִּי שְׂתַלִּי אֱלֹהִים יָרַע אֲחֵר,** זרע הבא ממקום אחר ואיזה זה, זה **מֶלֶךְ הַמִּשְׁחָ,** ... כך אמר הקדוש ברוך הוא לדוד, מה צורך היה לי ליחס, פרץ חצרון, רם עמינדב, נחשון שלמון, בועז עובד, ישי, דוד, לא בשבילך **(תה' פט,כא) מִצָּאתִי יָנֵד עֲבָדִי בְּשִׁמּוֹן קְדָשִׁי מִשְׁתַּחֲוֶה:**

[משך חכמה] (בר' וירא יט,ו) הוּא אֲבִיר-מוֹאָב עַד-הַיּוֹם: כי הממזרות הוא פסול בתולדה, ומועיל לרעה אל תכונת הנפש, וכמו שאמרו כי הממזרות יסבב עזות הפנים (כלה פ"ד). לכן אמר כי התכונה הרעה מאבי המשפחה נשארה אצלו ובניו עד היום. [ועיין בעל הטורים תצא (ט: שכתב בעה"ט) והנקבות מותרות (יבמות ע"ב) לפי שהן התכוונו לדבר מצוה (ניזיר כג,א)]. ואף שאין ממזרות אצל עובדי כוכבים (ט: והרמב"ן כתב (בר' וירא) שלבני נח קודם מתן תורה אב היה מותר בבתו, ועוד כתב אבא יסד ברא (זה רמז למלכות דוד ממקום אחר)), יתכן להיות כי למאן דאמר ממזרת לאחר עשרה דורות מותרת, לכן רות באה לבועז, שכבר היה עשרה דורות ממואב אביהם, אם תחשוב נגד דורות ישראל אברהם יצחק ויעקב יהודה פרץ, וחסשה דורות מפרץ עד בועז, כתוב בסוף רות. והמצייאה ההשגחה שיהיה כבר עשרה דורות, ודו"ק.

[ר' עובדיה מברטנורא על רש"י עה"ת (עמר נקא)] (דב' תצא כג,ד) לֹא-יָבֵא עִמּוּנִי לא ישא ישראלית קשה הא כבר פירש לעיל דלישנא דלא יבא בקהל ר"ל לא ישא ישראלית ולמה הוצרך לשנותו כבאן וי"ל דהייתי יכול לטעות בזה הכתוב בעמון ומואב ולפרשו כמשמעו שלא יבוא במקדש ובעדת ישראל משום דכתיב בקינות כי ראתה גוים באו מקדשה אשר צוית לא יבואו בקהל לך שבעמון ומואב מדבר כדאית' התם במדרש לך הייתי מפרש מקרא כמשמעו משום הכי חזר רש"י וכתב לא יבא עמוני לא ישא ישראלית:

ב"ה טוב טעם ודעת לדוני (טו"ד) כי במצוות האמנות – הטובים י"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל פה, הש"ס א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי ו/או רבוי ו/או מפתשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשייט – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

סיכום (דב' תצא כגד) גם דור עשירי לימוד (ב) דור עשירי ממואב היא רות אם המלכות של דוד יסוד מלך המשיח. וע"י הבנת עקרונ זה נלמד את תבנית הטעמים של המשך הכתוב **(דב' תצא כגד) לא-יבא להם בקהל ה'** – מקף מרכא תביר מרכא טפחא, **(דב' תצא כגד) לא-יבא** – מקף כרב-מצב (א) יש מאן דאמר שממזרת מותרת אחרי עשרה דורות (ב) והלכה שאינה מותרת, אבל עמון ומואב שהם בני נח לא שייך בהם ממזרות ובאה תבנית הטעמים של **(דב' תצא כגד) לא-יבא להם בקהל ה'** – מרכא תביר מרכא טפחא, ומלמדת שזאת כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא "לא לבא בקהל ה'" ושונים בהלכותיהם לגבי הנושא, הנקבות כמו רות מותרות לבוא, הזכרים אסורים לבוא בקהל ה' היינו בקהל כהנים לויים וישראל מיוחסים,

[מדרש תנאים] (דב' תצא כגד) בקהל ה' בקהל ה' אינו בא, בא הוא במינו: בקהל ה' בקהל ה' אינו בא אבל בא הוא בגרים: (דב' תצא כגד) גם דור עשירי אין לי אלא (דב' תצא כגד) דור עשירי מעשירי ולהלן מנ' ת"ל (כגד) עד-עולם:
(דב' תצא כגד) להם בקהל ה' – תביר מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים הקשורים לנושא "לא לבא בקהל ה'" ועל חלקם לא חלה הלכה מסוימת וזה קבלת גרים מעמון ומואב והיתר נישואין בקהל של עמונים ומואבים שהתגירו, הם מותרים במזרות ושתוקות ישראל. כאמור, כל זה נהג עד שעלה סנחריב ובלבל האומות.

דברים כי תצא כגה: על-דבר אשר לא-קדמו אתכם בלחם ובמים בדרך בצאתכם ממצרים ואשר שחר עליך את-בלעם בן-בעור מפתור ארם נהרים לקללך:

(דב' תצא כגה) על-דבר – גרשיים **אשר לא-קדמו אתכם** – קדמא מהפך פשטא **בלחם ובמים** – מונח זקף-קטן
(דב' תצא כגה) ובמים – זקף-קטן, מלמד על שתי דרשות. דרשה בדרך (א) **על-דבר אשר לא-קדמו אתכם על-דבר** – גרשיים, מלמד על כעין יצא מענינו לדון בדבר אחר **לא-קדמו אתכם** מהפך פשטא מלמד שיצא מענינו לדון כענינו יצא להקל ולא להחמיר. דרשה זאת למדנו בשנת התשע"ו

(דב' תצא כגה) ובמים – זקף-קטן, מלמד על שתי דרשות. דרשה בדרך (ב) **על-דבר אשר לא-קדמו אתכם**

(דב' תצא כגה) על-דבר אשר לא-קדמו אתכם – גרשיים קדמא מהפך פשטא,

ראה **דברים ראה יד, כב: עשר תעשר את כל-הבואת זרעך (טור יורה דעה הלכות צדקה סימן רמז) ...** וכל המרחם על עניים הקדוש ברוך הוא מרחם עליו ויש לאדם ליתן אל לבו שכמו שמבקש בכל שעה מהקב"ה שיומיין לו פרנסתו וכמו שמבקש מהקב"ה שישמע שועתו כך צריך שישמע שועת העניים ואף גם זאת שהקב"ה ^עקרוב לשמוע צעקת עניים שנא' שועת עניים אתה תשמע לפיכך יש לו ליהרר מזעקתם ^אוגם כי ברית כרותה לה' שנא' **(שמ' מש' כבג, ו) ויהי כפיצוק אלי ושמעתי בייסונו אני: ס** גם יתן אל לבו כי הוא גלגל החזור בעולם וסוף האדם לבא לידי מידה זו ואם לא הוא יבא בנו או בנו ^אואל יעלה בלבו עצה לזמא אין אחסר ממוני ליתנו לעניים כי יש לו לדעת שאין הממון שלו אלא פקדון לעשות בו רצון המפקיד וזה רצונו שיתלק לעניים ממנו וזהו החלק הטובה שיהיה לו ממנו כדכתיב ^ע**(ישעיהו נח, ח) ונגף לפניך צדקך ועוד כי הדבר ברוב ומנוסה כי בשביל הצדקה שנותן יג' לא יחסר לו אלא אדרבה תוסיף לו עושר וכבוד כדכתיב (דח"ב ל, א) מהטל התרומה לבאי ביתי' אכול וישבעו והותר עד-לרוב כי ה' בקה את-עמלו** וכתיב **(מלאכי ג, ג) הביאו את-קלתי-המעשר אל-בית האוצר ויהי טרף בביתי ובתחונתי נא בואת אמר ה' צבאות אס-לא אפתח לכם את ארבות השמים ונהריתי לכם ברכה עד-בליד-י: א'** ואמרו חכמים בכל דבר אסור לנסות את ה' חוץ מדבר זה כדכתיב ובחונתי נא בזאת ועוד כי הוא דוחה את הגזירות הקשות וברעב תציל ממות כאשר אירע לצרפית (מלכים א' יז) בשביל עוגה קטנה שנתנה לאליהו ומניעתה (טט: של צדקה) תרחיק הקרובים לשכינה ממנה ומן התורה כאשר אירע לעמון ומואב שהיו קרובים אלינו ונתרחקו **(דב' תצא כגה) על-דבר אשר לא-קדמו אתכם** אותנו **בלחם ובמים** ומקרבת הרחוקים לחסות תחת כנפי השכינה כאשר אירע ליתרו על אמרו (שמות ב') קראן לו ויאכל לחם, טט: וכן לרות המואביה שהביאה אוכל לנעמי חמותה.

(דב' תצא כגה) על-דבר אשר לא-קדמו אתכם – גרשיים קדמא מהפך פשטא, תבנית טעמים בתפקיד של דבר שהתחיל, מושעה יתחדש (התחדש) שוב. וכן דבר שהתחיל קודם לזמנו הראוי, הושעה, התחדש.

זה גלוי אורו של משיח, שעתידי היה לבוא מבנות לוט בן הרן אחיו של אברהם אבינו, כי הרן נשרף באש באור כשדים כי הסס ללכת אחרי אברהם, ואין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. אלא שזכרי מואב ועמון בני בנות לוט, הורחקו מקרבת השכינה בגלל מניעת חסד מבני-ישראל, ולא זכרו חסד אברהם ללוט אביהם. ובית דינו של בועז התבררה ההלכה שהרחקה חלה רק על הזכרים, אבל היות ובוועז מת יום אחרי שנשא את רות המואביה ובא אליה, עדיין הסתפקו בדבר עד שהתברר סופית במשיחת דוד בן ישי בן עובד בן בועז ורות למלך על ישראל ע"י שמואל הנביא והתגלה אורו של משיח. וזה היה כארבע מאות שנה אחרי הצווי בערבות מואב. כמספר 400 שנה בין לידת יצחק ליציאת מצרים.

- ע"פ **האנציקלופדיה התלמודית** במקום שלא כתוב בתורה הטעם יש מחלוקת בין רבי יהודה הסובר שלא דורשים טעמא דקרא (הלכות המצוה קיימים תמיד בלי שינויים) ובין רבי שמעון הדורש טעמא דקרא והלכות המצוה משתנים בהתאם לטעם.
- במקום שכתוב במפורש טעמא דקרא אין מחלוקת, אלא שלרבי שמעון כתיבת הטעם באה לרבות דבר נוסף.
- הדורש עיון לגופו מדוע פה דרש טעמא דקרא שזאת שיטת רבי שמעון.

(דב' תצא כגה) את-בלעם בן-בעור מפתור ארם נהרים לקללך: רביע תביר מרכא טפחא מרכא סלוק

בעל סדרת טעמים זהה ל-**(בר' ג, ג) ביום עשות ה' אלהים ארץ ושממים:** אתנה רביע תביר מרכא טפחא מרכא סלוק

בעל סדרת טעמים זהה ל-**(הושע כד, ט) ויקם בלק בן-צפור מלך מואב ויגחם בישראל וישלח ויקרא לבלעם בן-בעור לקלל אתכם:**

אתנה רביע תביר מרכא טפחא מרכא סלוק

תבנית הטעמים **לבלעם בן-בעור** - במרכא טפחא, יתור לרבות וללמד (א) אפשר שזה כמאמר חז"ל זה כנגד זה ברא הא-לקים; (ב)

לבלעם בן-בעור שהוא ראש לרבי הקליפות הטמאות.

ב"ה טוב טעם דיעת למדני (טוולד'ל) כי במצוותך האמנותי – ההלום קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מרבי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרנא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מעין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; פשוט, 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול – 3: רביע – 4: מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

דברים כי-תצא כגא – ג:

[א] לא-יקח איש את-אשת אביו ולא יגלה כנף אביו: ס

[ב] לא-יבא פצוע-ד-קא וכרות שפכה בקהל ה': ס

[ג] לא-יבא ממזר בקהל ה' גם דור עשירי לא-יבא לו בקהל ה': ס

הנושא: קידושין לעומת עריות.

[משנה יבמות פ"א, מ"א] * נושאין על האנוסה ועל המפוחה האונס והמפתה על הנשואה חייב נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו אנוסת בנו ומפותת בנו רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו:

[בבלי יבמות ד, א] ... ובמשנה תורה (ט: ספר דברים) מנלך דדריש (ט: ר' יהודה פסוקים סמוכין) ? דתנן (ט: [משנה יבמות פ"א, מ"א]): נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו; רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ומפותת אביו; (ט: ב-**[בבלי ברכות כא, ב]**) באמרים הדברים על-בבלי דרנא, דתניא, רבי אליעזר אומר: נושא אדם אנוסת אביו וגו'.

[רש"י בבלי יבמות ד, א] נושא אדם אנוסת אביו - שלא נאסרה עליו עולמית אלא אשת אביו כדכתיב **(וי' אח"מ יח, ח) עֲרֹנָת**

אֲשֶׁת-אָבִיךָ לֹא יִגְדֹל עֲרֹנָת אָבִיךָ הוּא: ס ואשת משמע ע"י אישות דקדושינן. אנוסת בנו - לאו כלתו היא דאין כלה אלא מקודשת וראויה לחופה.

ואמר רב גידל אמר רב: מ"ט דרבי יהודה? דכתיב: **(דב' תצא כגא, א) לא-יקח איש את-אשת אביו ולא יגלה כנף אביו:** כנף שראה אביו לא יגלה. וממאי (מנין לומד) דבאנוסה כתיב? מעלילה דקרא (ט: בשני הפסוקים הקודמים שבסוף פרק כב), דכתיב: (ט: הפסוק הראשון המלמד על האונס הוא הוספת הכותב **(כב, כח) כִּי-יִמְצָא אִישׁ יָגֵב נַעֲרָה ... (כב, כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶּב עִמָּה לְאָבִי הַנַּעֲרָה הַנַּעֲרָה חֲמִשִּׁים כֶּסֶף,** וסמך ליה: **(דב' תצא כגא, א) לא-יקח איש וגו'.** ורובן (שמתירין לאדם לשאת אנוסת אביו מה הם אומרים)? אי הוה סמך ליה (ממש) – כדקאמרת (אז היו מסכימים עם ר' יהודה), השתא דלא סמך ליה, דכתיב: **(דב' תצא כגא, א) לא-יקח איש את-אשת אביו בנתים,** (ט: הם לומדים כי **(דב' תצא כגא, א) ולא יגלה כנף אביו:** מלמד כי) בשומרת יבם הכתוב מדבר, ולעבור עליו בשני לאוין.

ובמשנה תורה מאי טעמא דדריש (ט: ר' יהודה פסוקים סמוכין)? איבעית אימא: משום דמוכח, **[רש"י בבלי יבמות ד, א]** דמוכח - מוכח למדרשיניהו אהדדי סמכיניהו - לכתביה רחמנא - לההיא לא יגלה כנף אביו לגבי עריות אי לטפריי לאוי גבי אשת אב קאתי.

ואיבעית אימא: משום דמופני. איבעית אימא משום דמוכח, דאם כן, לכתביה רחמנא גבי עריות; ואיבעית אימא משום דמופני, דאם כן, לכתוב רחמנא לא יקח איש את אשת אביו, **(דב' תצא כגא, א) ולא יגלה כנף אביו** למה לי? **[דף ד, א]** שמע מינה לאפניי. **[רש"י בבלי יבמות ד, א]** לאפניי - לאנוסתו של אביו דילין מסמוכים דלעיל.

[רמב"ם איסורי ביאה פ"ב, ה"ג] הבא על אשה ובתה דרך זנות או על אשה ואחותה וכיוצא בהן הרי זה כמי שבא על שתי נשים נכריות שאין נעשות ערוה זו עם זו אלא בנישואין לא בזנות, וכן אם אנס אביו או בנו או אחיו או אחי אביו אשה או פיתה אותה הרי זו מותרת לו וישאנה שלא נאמר אלא **(דב' תצא כגא, א) אֲשֶׁת ואין כאן אישות.**

[רש"י (דב' תצא כגא, א) לא-יקח - אין לו בה לקוחין, ואין קידושין תופסין בה (ראה קידושין סז, ב) (שפת"ח ... אין לו בה קידושי כסף ...

(אף) לאחר מיתת אביו וגו'). **ולא יגלה כנף אביו -** שומרת יבם של אביו הראויה לאביו **(שפת"ח ... אלא לרבות שומרת יבם).** והרי כבר הוזרה עליה משום **(וי' אח"מ יח, יד) עֲרֹנָת אֲשֶׁר-אָבִיךָ?** אלא לעבור על זו בשני לאוין **(שפת"ח ... אף לאחר מיתת אביו),** ולסמוך לה **(דב' תצא כגא, א) לא-יבא ממזר;** ללמד שאין ממזר אלא מחייבי כריתות **(ראה יבמות מט, א) (שפת"ח ... ר"ל וגם בשביל זה נכתב ולא יגלה כנף אביו כדי שיסמוך לה לא-יבא ממזר וגו'. ואם תאמר והא מפסיק קרא (כג, א) לא-יבא פצוע-ד-קא ויש לומר כיון דלאו בני בנינים נינהו (בעלי מום אלה) ולא שייך בהו ממזר לא חשיב הפסק).**

וקל וחומר מחייבי מיתות בית דין, שאין בעריות מיתות בית דין, שאין בה כרת. (ט: גלוי עריות שעונשו מיתת בית דין, זה כשהיו עדים בשעת מעשה והתריאו התראה נכונה. אלא לא היו עדים בשעת מעשה, או היו עדים ולא התריאו, או לא התריאו נכון, אלא אפשר לבצע מיתת בית דין ואז יש לעבורה העבירה (האיש והאשה) עונש כרת.

[תיב"ע] - (דב' תצא כגא, א) לא יסב גבר ית אתתא דאניס או דשרגיג (ט - אנוסת (מסמיכות פסוקים) או מפותת (דרשה ממקום אחר)) אביו וכל דכן אתת אביו ולא יגלי כנפא דגלי אביו. [ראב"ע] - (כב, כח) - אָשֶׁר לֹא-יִאֲשָׁה - זאת אנוסה לא מפותת **(כגא, א) לא-יקח איש את-אשת אביו האנוסה על כן נסמכה זאת הפרשה (ט: שב-**(כגא, א) אל (כב, כח) כִּי-יִמְצָא אִישׁ יָגֵב נַעֲרָה ... (כב, כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶּב עִמָּה ... תחת אָשֶׁר עָנָה****

(רות ג, ט) ... ופרשת כנפך על-אמנתך - היינו קדשני להיות אשתך. לכן בפסוק **(דב' תצא כגא, א) לא-יקח איש את-אשת אביו ולא יגלה כנף אביו:** יש כפל לענין אשת איש, את-אשת אביו וגם כנף אביו.

(דב' תצא כגא, א) לא-יקח - מקף כרב-דעות האם אדם מותר לקדש אנוסת או מפותת אביו. **[בבלי ברכות כא, ב] ... רבי אליעזר אומר:** נושא אדם אנוסת אביו ומפותת אביו, אנוסת בנו ומפותת בנו. רבי יהודה אוסר באנוסת אביו ובמפותת אביו. אבל לפי שלא אסר אפשר כי אדם מותר לקדש אנוסת בנו ומפותת בנו.

אליבא דרבי אליעזר יקח איש - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, הקבוצה הבסיסית היא אנוסת או מפותת אביו בקידושין, ההרחבה היא שהאב מותר לקדש אנוסת בנו ומפותת בנו.

(דב' תצא כגא, א) לא-יקח איש את-אשת אביו - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, הקבוצה הבסיסית היא אשת אביו בקידושין, לר' יהודה ההרחבה לאסור על הבן גם נשים, שאביו לא היה לו בהן קידושין או שלא היה לו בהן קידושין: ע"פ **[בבלי ברכות כא, ב]** וכן פ' **[ראב"ע] ... ההרחבה היא אנוסת אביו הנלמדת מסמיכות הפסוקים שלפני פסוק זה המלמדים על האנוסה (כב, כח) כִּי-יִמְצָא אִישׁ יָגֵב נַעֲרָה ... (כב, כט) וְנָתַן הָאִישׁ הַשֶּׁכֶּב עִמָּה ... תחת אָשֶׁר עָנָה** ע"פ **[תיב"ע]** ההרחבה כוללת אנוסה או מפותת. ע"פ **[רש"י]** ע"פ **[בבלי יבמות מט, א]** ההרחבה כוללת שומרת יבם הנלמדת מהמשך

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוולד) ל" כ" במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והותרה שבעל-פה, תהש"ס א – התשפ"ד: תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כענין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

אותו פסוק (דב' תצא כגא) וְלֹא יִגְלֶה כְּנֶגְף אֲבִיו – שומרת יבם של אביו הראויה לאביו מהמשך פסוק זה אפשר ללמוד גם על הרחבה לאשה שהיאש בא עליה בשגגה, והזונה. וכל אלה בין ראויות ובין שלא ראויות לאביו, בין בחייו בין אחרי מותו.

[בבלי קידושין סזב] ... כל שאין לה עליו קידושין. מנא הני מילי? דאמר רבי חייה בר אבא אמר ר' יוחנן, ומטו בה משום דרבי ינאי, ורב אחא בריה דרבא, ומטו בה משום רבי יוסי הגלילי, אמר קרא: (דב' תצא כדב) וְנִצָּחָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִתְהַלְכָה לְאִישׁ-אֲחֵר׃. לאחרים – ולא לקרובים. מתקיף לה רבי אבא, ואימא: לאחר – ולא לבן? בן בהדיא כתיב ביה: (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו, אחר (טט): (דב' תצא כדב) וְהִתְהַלְכָה לְאִישׁ-אֲחֵר׃: למה לי? שמע מינה: לאחרים – ולא לקרובים. ואימא: אידי ואידי לבן, הא לכתחילה, והא דיעבד!

[רש"י קידושין סזב] ודילמא הא לכתחילה הא דיעבד – כלומר (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח לאו שלא יהיו לו בהן קידושין דיעבד קאמר אלא אזהרה שלא יקדשנה ומיהו אי קדיש ניהוו קידושין ואתא האי קרא אחרינא (טט): (דב' תצא כדב) וְהִתְהַלְכָה לְאִישׁ-אֲחֵר׃: לומר דאין בה היה כלל ולעולם לבן קאמר דכיון דאמר ולא פירש קרובים אין לך להביא באיסור זה אלא האסור שבכולן שקרוב מן הכל. (דב' תצא כגא) אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו – מקף כרב-סברה (א) לכתחילה הבן לא יקח אשת אביו אחרי גירושין או אחרי מות האב בדיעבד אם לקח, יש לו קידושין. (ב) אין קידושין לבן באשת אביו כלל ולומדים זאת מהפסוק (דב' תצא כדב) וְנִצָּחָה מִבֵּיתוֹ וְהִלְכָה וְהִתְהַלְכָה לְאִישׁ-אֲחֵר׃. [אבן ישראל] ותלמד מכאן רק למקום שיש בו איסור מיתת בית דין ולא לאיסורי כרת (ב) ודוחים מפסוק (דב' תצא כדב) וְהִתְהַלְכָה לְאִישׁ-אֲחֵר׃: וגם מאחות אשה (וי' אח"מ יח, יח) וְאִשָּׁה אֶל-אֲחֵתָהּ לֹא תִקַּח לְצַרְרֵי לְגִלּוֹת עֲרֻנָּתָה עֲלֶיהָ פְסִיקָה: כנלמד להלן בבלי קידושין [בבלי קידושין סז, ב] מה אחות אשה מיוחדת שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת – ולא תפסי בה קידושין, אף כל שהיא ערוה וחייבין על זדונה כרת ועל שגגתה חטאת – לא תפסי בה קידושין.

(דב' תצא כגא) אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו – מקף מונח אתנה, [בבלי קידושין סזב] אשת איש ... אין לה היתר בחיי אוסרן. ... , תאמר באשת איש שיש לה היתר בחיי אוסרן – בגירושין, אז צריך הכתוב (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו לאסור על בן האיש המגרש או הנפטר אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו (דב' תצא כגא) אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו – מונח אתנה, רבוי והגבלה, [רש"י יבמות ד, א] ... אי לטפווי לאוי גבי אשת אב קאתי. אבל רבוי לאוים נלמד ע"י [רש"י] ע"פ [בבלי יבמות מט, א], מהסיפא וְלֹא יִגְלֶה – מרכא טפקא, יתור לרבות לשומרת יבם אביו לאו, לעבור עליה בשני לאוין (שפת"ח ... אף לאחר מיתת אביו), לכן נשאר בצ"ע

כג. ג. ע"פ שפת"ח (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ בְּקִתְלָהּ – מה פצוע דכא שלא נוצר בעבירה אסור לבוא בקהל ה', קל וחומר ממזר שנוצר בעבירה. לכך לא ישא ישראלית, ואם נשאה כופין אותו להוציא. (ב) ע"פ בעל הטורים סמיכות ג' לב' סמך ממזר לפצוע דכה שממזר אינו מוליד כפצוע דכה ושאר ההסבר על "גם דור עשירי"

[רשב"ם] – (א) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו – הוכפל כאן (ראה ו' קד' כגא), לומר שהנולד ממנה הרי הוא ב' לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ (להלן, ג). האם שני הפסוקים בויקרא ודברים מהוים בנין אב משני כתובים או אחד לאזוהרה ואחת לעונש? (וי' קד' כגא) וְאִישׁ אֲשֶׁר יִשְׁכַּב אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו עֲרֹת אָבִיו וְגַלְתָּה מִוֹת-יוֹמֶתוֹ שְׁנֵיהֶם דְּמֵיהֶם בָּם: [רבי יוסף בכור שור] וְלֹא יִגְלֶה כְּנֶגְף אָבִיו: – איכא דמפרש (ראה יבמות מט, א) בשומרת יבם של אביו; והיא בכרת, שהרי היא דודתו. ואיכא דאוקי לה לְקַרְא באנוסת אביו ומפותת אביו, לאמר שהוא ב'לאר'.

דברים כ"תצא כגב: ס לֹא-יִקַּח פְּצוּע-דְּכָא וּכְרוֹת שְׁפָכָה בְּקִתְלָהּ ה': ס [רבי יוסף בכור שור] (כגא) לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ – נולד 'ממי שזר אצל אמו'. ואמרו רבותינו (ראה ספ"ד רמת), שסמכו ל- (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו, דבכי האי גוונא הוי ממזר. איכא למאן דאמר (ראה יבמות מט, א), דאין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין, ואיכא למאן דאמר: אף מחייבי כריתות; והלכה כדבריו. ואיכא למאן דאמר: אף מחייבי 'לאוין', ואיכא למאן דאמר: אף מחייבי 'עשה'. וכולהו דייקי מהאי קרא (טט – כגא), ביבמות (שם). ו- (כגא) לֹא-יִקַּח פְּצוּע-דְּכָא לא חשבי לה הפסק, דפשיטא דלאו איניהו קאי לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ, שאינם עושים ממזרות, שאינם מולידים. (כגא) לֹא-יִקַּח לוֹ הֵלֵךְ אַחֵר פִּיסוּלוֹ (ראה ירוש' קידושין נ"ב, סד, ג).

לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ – מקף כרב-דעות בגדר ממזר "מי (האיש) שזר אצל אמו" ע"פ [רבי יוסף בכור שור]: (א) (ראה יבמות מט, א), דאין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין, (ב) ואיכא למאן דאמר: אף מחייבי כריתות, והלכה כדבריו; (ג) ואיכא למאן דאמר: אף מחייבי 'לאוין', (ד) ואיכא למאן דאמר: אף מחייבי 'עשה' (צ"ע איזה עשה זה?). לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ – מרכא טפקא. מרכא טפקא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, (א) מרבה על הממזר את הממזרת. (ב) ע"פ [רבי יוסף בכור שור]: אמרו רבותינו (ראה ספ"ד רמת), שסמכו ל- (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח אִישׁ אֶת-אִשְׁתּוֹ אָבִיו, דבכי האי גוונא הוי ממזר. כלומר כמו שהנולד מליקחת אשה האסורה על הלוקח כמו ליקחת אשת אביו וכנף שגילה אביו, הוא ממזר (ת) כך הנולד מחייבי כריתות בעריות הוא ממזר (ת). טט – פסוקים (דב' תצא כגא – ג) כל אחד פרשה סגורה ואעפ"כ כולם נלמדים במידת סמיכות. אפשר כי תבנית הטעמים של (דב' תצא כגא) לֹא-יִקַּח אִישׁ – (סלוק) מרכא טפקא וכן (דב' תצא כגב) לֹא-יִקַּח מִמֶּנּוּ – (סלוק) מרכא טפקא, הם בתפקיד של דרישת סמוכים. ואפשר שכאשר (פסוק ב) שבאמצע מוציא קבוצת אנשים שלא שייכת בהם עצמם ממזרות אלא כיון שלא יכולים להוליד מונעים מהם להינשא ואם נשאו נשים כופין אותם להוציא, כי עלולות נשותיהם לזנות וילדיהן ממזרים. לענ"ד טעם דרגא בקרא (דב' תצא כגב) לֹא-יִקַּח דרגא יוצר קשתות קישור בין תחילת פסוק א' לסוף פסוק ג' לסגור אותם ליחידת לימוד אחת בנושא הממזר והרחקתו מקהל ה'.

ב"ה טוב טעם ודעת לוינטי (טטוד"ל) כי במצוות האמנות – התלום ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מרבי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרשא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגלול; יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1: זקף-קטן – 2: זקף-גדול; 3: רביע – 4: מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרשא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.8 דברים תצא כאי (התשע"ח)

דברים תצא כאב: וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֲטָא מְשֻׁפְט־מִנָּת וְהוֹמַת וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עַץ:

(רמב"ם סנהדרין פ"ב,ה"ב) אחד תלמיד חכם ואחד עם הארץ צריך התראה שלא ניתנה התראה אלא להבחין בין שוגג למזיד שמא שוגג היה, וכיצד מתרין בו אומרין לו פרוש או אל תעשה שזו עבירה היא וחייב אתה עליה מיתת בית דין או מלקות, אם פירש פטור, וכן אם שתק או הרכין בראשו פטור ואפילו אמר יודע אני פטור עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר על מנת כן אני עושה ואח"כ יהרג, וצריך שיעבור ויעשה יתכף להתראה בתוך כדי דיבור, אבל אחר כדי דיבור צריך התראה אחרת, ובין שהתרה בו אחד מן העדים ובין שהתרה בו אחר בפני עדים אפילו אשה או עבד אפילו, שמע קול המתרה ולא ראהו ואפילו התרה בעצמו הרי זה נהרג.

נסביר את טעמי הרישא של הפסוק שלא בסדר המלים:

(דב' תצא כאב) חֲטָא מְשֻׁפְט־מִנָּת – תביר טפחא (ללא דרגא או מרכא לפני תביר), תבנית טעמים המופיעה בתורה 23 פעם. תפקידה ללמד על שני פרטים הכרחיים המהווים יחידה שלמה, כאן שיביאו לפסק דין של מיתה. הם גם הכרחיים בלאוים אחרים הנידונים בבית דין כגון שיש בהם מלקות. הצעה ע"פ **(רמב"ם סנהדרין פ"ב,ה"ב)** שני פרטים הכרחיים בצורת ההתראה (א) התראת עדים על העבירה, (ב) פירשו לו עונשה.

ע"פ **(רמב"ם סנהדרין פ"ב,ה"ב)** שני פרטים הכרחיים במותרה (א) שיתיר עצמו למיתה ויאמר על מנת כן אני עושה (ב) וצריך שיעבור ויעשה יתכף להתראה בתוך כדי דיבור.

וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ – מונח רביע, בתפקיד לפחות ארבעה הלכות בהתראה כדי שבכלל יגיע אל **חֲטָא מְשֻׁפְט־מִנָּת**: (א) שני מתרים (ב) המתרה הוא אחד מן העדים (ג) המתרה אינו מן העדים אבל מתרה בפניהם (ד) המתרה יכול להיות אשה או עבד (ה) שמע (המתרה) קול המתרה ולא ראהו (ו) ואפילו התרה בעצמו הרי זה נהרג.

(דב' תצא כאב) וְכִי־יִהְיֶה – בהוויתו היינו בדעתו לעשות מעשה. **וְכִי־יִהְיֶה** – מקף כרב-מצב תגובת העומד לעשות מעשה בעקבות התראה ע"פ **(רמב"ם סנהדרין פ"ב,ה"ב)** (א) אם פירש (מעשיית המעשה הרי הוא שוגג ו) פטור, וכן אם שתק או הרכין בראשו פטור ואפילו אמר יודע אני פטור (ב) **(רמב"ם שם)** עד שיתיר עצמו למיתה ויאמר על מנת כן אני עושה (הרי הוא מזיד) ועל זה בא המשך הכתוב.

הסבר אחר ל-**(דב' תצא כאב) וְכִי־יִהְיֶה** – עשוי להביא מקור לנאמר בסיפא של ה-[ספרי] הבא "שהשעה צריכה ללמד בה אחרים".

[ספרי דב' תצא פיסקא רכא] (דב' תצא כאב) וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֲטָא מְשֻׁפְט־מִנָּת וְהוֹמַת, האישי נתלה ואין האשה נתלית רבי אליעזר אומר אף האשה נתלית אמר להם רבי אליעזר והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון אמרו לו שמונים נשים תלה ואין דנים שנים ביום אחד אלא שהשעה צריכה ללמד בה את אחרים.

מוצע להסביר "שהשעה צריכה" כך: **(דב' תצא כאב) וְכִי־יִהְיֶה** – מקף רב-מצב של קיום המצוות (א) מצב שאין השעה צריכה ללמד בה אחרים (ב) מצב שהשעה צריכה ללמד בה אחרים. במצב (א) **בְאִישׁ** – יחיד **וְהוֹמַת** – אתנה מגביל ענין היחיד לדון אחד ביום ולהמית אחד ביום למצב שאין השעה צריכה ללמד בה אחרים. אבל במצב (ב) כאשר השעה צריכה ללמד אחרים דנים רבים וממיתים רבים ביום אחד.

[ספרי דב' תצא פיסקא רכא] וְתָלִית אֹתוֹ, יכול יהו כל הנסקלים נתלים תלמוד לומר **(דב' תצא כאב) כִּי־קָלַת אֱלֹהִים תְּלִי**, אחר שריכה הכתוב מיעט הרי אנו למדים אותו מן המגדף מה מגדף מיוחד שפשט ידו בעיקר והרי הוא נתלה כך כל הפושט ידו בעיקר הרי הוא נתלה, רבי אליעזר אומר מה מגדף מיוחד שהוא נסקל והרי הוא נתלה כך כל הנסקלים נתלים יכול יהו תולים אותו חי כדרך שהמלכות עושה תלמוד לומר **וְהוֹמַת וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עַץ**:

אֹתוֹ, ולא את כליו, **אֹתוֹ**, ולא את עריו, **אֹתוֹ** ולא את זוממיו, **אֹתוֹ** ולא שנים ביום אחד.

[ספרי] לומד בריבוי ומיעוט תלות רק הנסקלים הדומים ביותר למגדף וזה עובד עבודה זרה, ראה להלן ב-**[בבלי סנה' מה,ב]** רבי אליעזר לומד זאת ברבוי ומיעוט. וחכמים לומדים זאת בכלל ופרט.

(דב' תצא כאב) וְתָלִית אֹתוֹ – מרכא טפחא כעין קבוצת פרטים הקשורים לענין והעשויה להתרחב. כאן לימודים אחדים (א) לרבנן לא כל הנסקלים נתלים; (ב) – (ה) **אֹתוֹ**, ולא את כליו, **אֹתוֹ**, ולא את עריו, **אֹתוֹ** ולא את זוממיו, **אֹתוֹ** ולא שנים ביום אחד.

המשך **[ספרי] (דב' תצא כאב) עַל־עַץ**, יכול בעץ התלוש או בעץ המחובר תלמוד לומר **(דב' תצא כאב) כִּי־קָבַר תִּקְבְּרֵנּוּ** בעץ שנקבר עמו אמור מעתה בעץ התלוש ולא בעץ המחובר.

עַל־עַץ – מקף כרב-מצב עץ (א) עץ מחובר (ב) עץ תלוש. התורה מרמזת ללמוד בעץ תלוש.

עַל־עַץ – סלוק, מגביל בעץ תלוש שנקבר עמו.

ההסבר הבא עוסק במדות הלימוד רבוי ומיעוט וכלל ופרט. בכתוב נמצאת תבנית הטעמים קדמא ואולא שאחד מתפקידיה לרמז על לימוד בסביבתה במדות הלימוד רבוי ומיעוט וכלל ופרט. אבל הלימוד עצמו אינו במלים המוטעמות קדמא ואולא.

דברים תצא כא: [וכב] וְכִי־יִהְיֶה בְאִישׁ חֲטָא מְשֻׁפְט־מִנָּת וְהוֹמַת וְתָלִית אֹתוֹ עַל־עַץ:

[כנ] לא־תִלִּין נְבִלָתוֹ עַל־הָעֵץ כִּי־קָבַר תִּקְבְּרֵנּוּ בְיָמֵינוּ הַזֶּה כִּי־קָלַת אֱלֹהִים תְּלִי

וְלֹא תִשְׂמָא אֶת־אֲדַמְתָּךְ אֲשֶׁר־הִ' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִתְּלָה: ס

[בבלי סנהדרין מה,ב] [משנה סנה' פ"ו,מ"ד]. כל הנסקלין נתלין, דברי רבי אליעזר, וחכמים אומרים: אינו נתלה אלא המגדף והעובד עבודה זרה. האישי תולין אותו פניו כלפי העם, והאשה פניה כלפי העץ, דברי רבי אליעזר. וחכמים אומרים: האישי נתלה ואין האשה נתלית. אמר להם רבי אליעזר: והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון! – אמרו לו: שמונים נשים תלה (טט: הוראת שעה), ואין דנים שנים ביום אחד.

גמרא. תנו רבנן: **(דב' תצא כאב) וְהוֹמַת וְתָלִית** – יכול כל המומתין נתלין, תלמוד לומר **(דב' תצא כאב) כִּי־קָלַת אֱלֹהִים תְּלִי** מה מקלל – זה שבסקילה, אף כל שבסקילה, דברי רבי אליעזר. – וחכמים אומרים: מה מקלל – זה שכפר בעיקר, אף כל – שכפר בעיקר. במאי קא מיפלגי? רבנן דרשי כללי ופרטי, רבי אליעזר דרשי ריבוי ומיעוט.

רבנן דרשי כללי ופרטי: **(דב' תצא כאב) וְהוֹמַת וְתָלִית** – כלל, **(דב' תצא כאב) כִּי־קָלַת** – פרט, אי הוו מקרבי להדדי (טט: אם הפרט היה קרוב לכלל) אמרינן: אין בכלל אלא מה שבפרט, הני – אין, מידי אחרינא – לא (טט: והיינו נשארין רק עם המקלל).

המשך הגמרא **[בבלי סנהדרין מו,א]** השתא דמרחקי מהדדי (טט: עתה שבכתוב הפרט רחוק מהכלל) – אהני (טט: מועיל) לרבווי עבודה זרה דדמי ליה בכל מילי (טט: מרבים העו"ז הדומה למקלל כי כופר בעיקר) (ראה פ"א אמר ופ"א שלה דיון במגדף ובעו"ז).

ב"ה טוב טעם ודעת למוטדי (טוטו"ל) כי במצוותי האמנותי – החלום קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השש"א – א – התשפ"ד; תמצית ההשערו: אתנה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט: מרכא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; מעטע, לא ממש: טפחא = טרנא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב"ש עשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה. תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטת חלק מפרטיה מענין מסוים; מרף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – העיקר; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כענין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

ורבי אליעזר דריש ריבוי ומיעוטי: (דב' תצא כא,כג) והוּמַת וְתָלִית - רבוי, (דב' תצא כא,כג) פִּירְקָלְתָּ - מיעוט. אי הוּוּ מַקְרִיבִי לַהֲדִידִי (טט): אם המיעוט (מה שאמור להישאר) היה קרוב לרבוי) - לא הוּוּ מַרְבִּינָן אֲלָא עֲבוּדָה זֹה דְדַמִּי לֵה בְּכָל מִילֵי (טט: מרבים העע"ז הדומה למקלל כי כופר בעיקר), השתא דמרחקי מהדדי (טט: המיעוט האמור להישאר רחוק מהרבוי) - אהני (טט: מועיל) לרבויה שאר הנסקלים.

[רש"י מסכת סנהדרין מה,ב] מה מקלל (טט: וי' אמר כד,יד,כג) ... וַיִּזְעַקוּ אֶת־הַמַּקְלֵל אֶל־מַחוּץ לַמִּחָה וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ אֶבֶן] בסקילה - ונתלה, דכתיב ביה (דב' תצא כא,כג) וְתָלִית אֶף כָּל שֶׁבִּסְקִילָה נִתְּלָה. (טט: אפשר שיש כעין הקש או ג"ש בין וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ או וַיִּרְגְּמוּ אֹתוֹ ובין וְתָלִית אֹתוֹ. כתובים אלו מוטעמים מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצה העשויה להתרחב, לרבנן מרחיב בפרט אחד, לרבי אליעזר מרחיב לכל הנסקלים.) אף כל שפיר בעיקר - אין לך לרבות אלא העובד עבודה זה. דרש שכללי פרטי - דורשין את התורה כולל ופרט, כל מקום שסתם (טט: שעשעו כללי) ואחר כך פירש דורשין את האחרון בפרט. ור' אליעזר דורש במיעוט - ויש חילוק בין זה לזה, פרט היינו פירוש הכלל, ואין בכלל אלא מה שבפרט, ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל (טט: שבראש, אלא ממה שכתוב בו), אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מיעוטי במקצת, שמתחילה היה משמע כל דבר - ובא המיעוט ומיעט משמעו, שלא תאמר הכל במשמע - אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין לו (טט: ואחרי שהתרחק מרבה מעבר לדומה לו). [רש"י מסכת סנהדרין מו,א]

אהני לרבויה עבודה זה (טט: רבנן) - הך הרחקה שהרחיקים זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט (טט: היסודי שאין לך בכלל אלא מה שיש בפרט) - אהני (טט: הריחוק מועיל) לרבויה עבודה זה, הואיל ודמיא לפרטא בכל מילי, שכופר בעיקר כמותו. (דב' תצא כא,כג) פִּירְקָלְתָּ - (טט: לרבי אליעזר) מיעט את הרבוי ולימדך שלא תרבה בו את הכלל אלא זה, והדומה לו, וכי דרשינן הכי היכא דמיקרבין להדדי, אבל היכא דרחקין זה מזה - אהני (טט: מועיל) דלא תמעטיה בהאי מיעוטה כשאר מיעוטינן (טט: כרבויה ומיעוט היסודי הממעט את הכל פרט למה שדומה לגמרי למיעוט, כגון להשאיר עע"ז הדומה לגמרי למיעוט - המקלל) אלא מידי דלא דמי ליה במידי (טט: אלא כעת ממעטים מה שלא דומה בכלל למיעוט), כגון שאר מיתות בית דין, אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיהת (טט: מכל מקום), דבסקילה כמותן, - לא תמעט מיניה (טט: זה מאמר ר' אליעזר תלוח את כל הנסקלים), ומהכא תפישו לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל - דמאן דדריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט, ומאן דדריש ליה לרבויה ומיעוט אריבא הכל ולא מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפרישית לעיל הוא, דפרט - לשון פירוש, הלכך כלל ופרט וכלל אי אתה דן להביא על ידי הכלל האחרון אלא כעין הפרט, שאילמלא לא בא כלל האחרון הייתי אומר: הפרט הוא פירושו של כלל, ואין בכלל אלא מה שבפרט - ואפילו הדומה לו לא תלמוד ממנו, אלא סתם (טט: הכלל הראשון) ואחר כך פירש ובא ללמדך - שאין בסתם אלא הפירוש (טט: זה הפרט), הלכך כי אתא כללא בתרא אהני לרבויה כעין הפרט ותו לא (טט: ואחרים לא), ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוטי אמר לך: המיעוט אינו פירושו של סתם (טט: הרבוי), אלא מיעט ריבויא שלא יהא הכל במשמע, ואי נמי לא אתא כללא בתרא (טט: הרבוי הסוגר) הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט, - שלא בא המיעוט למעט אלא מאי דלא דמי ליה, הלכך כי חזר וריבה - ריבה הכל ולא מתמעט מן המיעוט אלא דבר אחד שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט. (דב' תצא כא,כג) לֹא־תִלִּין נִבְלָתוֹ - קדמא ואזלא מרמז כי בסביבתו עשוי להיות לימוד בכלל ופרט או ברבוי ומיעוט. אבל הלימוד עצמו אינו במלים המוטעמות קדמא ואזלא. גמרא [בבלי סנהדרין מה - מו] (דב' תצא כא,כג) והוּמַת וְתָלִית - כלל (טט: הכלל הזה כאילו לא מתחשב בהטעמה ומחבר בין מלת והוּמַת - אתנה שהוא עוצר חזק מאד מדרגת קיסר ובין מלת וְתָלִית - מרכא שהוא טעם מחבר למלה הבאה), המשך גמרא (דב' תצא כא,כג) פִּירְקָלְתָּ - פרט, רחוק מאד מהכלל הפותח ובפסוק הבא.

דברים תצא כא,כג: לֹא־תִלִּין נִבְלָתוֹ עַל־הָעֵץ פִּירְקָבוֹר תִּקְבְּרֵנּוּ בֵּינוֹם הַהוּא פִּירְקָלְתָּ אֱלֹהִים תִּלְוִי

וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר הִ' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ נִחְלָה: ס [פענח רזא דברים פרשת כי תצא] (דב' תצא כא,כג) לֹא־תִלִּין נִבְלָתוֹ וגו' פִּירְקָלְתָּ אֱלֹהִים וגו', פ'י מפני שגם קָלְתָּ אֱלֹהִים דינו שיהא נתלה דהיינו מגדף שדינו שנסקל ונתלה, לכן לֹא־תִלִּין כל נתלה כי יאמרו שהי' זה מגדף וזהו גנאי למלך, כי כל הסוסר למלך או תולש בזקנו אף שנעשה בו דין כבד מ"מ זכרון סרחונו הוא גנאי למלך תמיד, וי"מ דכך הוא נתינת טעם שהרואים יכמרו רחמיהם על הנתלה ויקללו הדיין שדנו לתלייה ויעברו על (שמ' מש' כב,כו) אֱלֹהִים לֹא תִקְבֵּל לכן (דב' תצא כא,כג) לֹא־תִלִּין, זהו פִּירְקָלְתָּ אֱלֹהִים תִּלְוִי: [פענח רזא] מבאר הכתוב על הנסקלים בבית דין שנאמר בהם דין "לא תליו" והטעם הוא (א) יסברו הרואים שהתלוי זה מפני שגידף (כי הפסוק הוא בפר' המגדף על המגדף); (ב) הרואים יגדפו את הדיינים שפסקו סקילה ותליה. חז"ל למדו מפסוק זה דין כללי על הלנת המת. וצריך בירור מנין. לֹא־תִלִּין - מקף כרב-מצב תליו [בבלי סנה' מו,א] (א) שלא לכבוד המת (ב) לכבוד המת פוסק ה- [ש"ע י"ד הלכות אבילות סי' שנה, ס"א] אסור (א) להלין המת, אלא אם כן (ב) הלינו (ג) לכבודו, <א> להביא לו ארון ותכריכין או מקוננות, אן או כדי שיבאו קרובים או להשמיע עיירות. לֹא־תִלִּין נִבְלָתוֹ - קדמא ואזלא כרמז לכעין כלל בהלנת המת לכבוד המת. ופרטי: עַל־הָעֵץ - רביע ארבע סיבות להלנת המת לכבוד המת (א) להביא לו ארון ותכריכין (ב) להביא מקוננות (ג) להביא קרובים (ד) להשמיע בעיירות ויספידו ויעשו כנס התעוררות.

פִּירְקָלְתָּ - מקף כרב-מצב (א) קללת הדיין שדנו לתליה (ב) זה המגדף כלפי מעלה. למצב (א) הלימוד שאנשים עלולים לעבור על (שמ' מש' כב,כו) אֱלֹהִים לֹא תִקְבֵּל. למצב (ב) גנאי לבורא שמלינים את התלוי [משנה סנה' פ"ו, מ"ד] ונמצא שם שמים מתחלל. פִּירְקָלְתָּ אֱלֹהִים - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, אם זה כלל סוגר לכלל של הלנת המת לכבודו זה מרבה סיבות מעין הסיבות שבפרט. וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר הִ' אֱלֹהֶיךָ - המוצא מת מצוה בדרך והיו לפניו שדה בור ושדה ניר, קוברו בשדה בור, שדה ניר ושדה זרע קוברו בשדה ניר, החליף - עובר משום ולא תטמא את אדמתך⁽⁹⁷⁾ [ירושלמי ניר פ"ז ה"א]: [תורה תמימה הערה קע] לכאורה לפי טעם דרשה זו אין דין זה נוהג אלא בא"י כמש"כ ולא תטמא את אדמתך וכי, אבל באמת קי"ל דגם בחו"ל הדין כן [עין ב"וד סי' שד"מ ס"ג], וצ"ל דאין הכונה דוקא טומאת אדמת א"י אלא כל שאינו עושה כמו שתקנו חז"ל הרי הוא גורם טומאה בעולם, והלשון אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר הִ' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ לאו דוקא הוא א"י, ודבר הכתוב בהוה. והנה הרמב"ם השמיט הא דעובר משום לא תטמא, וכתנאה ס"ל דהוא אסמכתא וכ"מ בס' שירי קרבן: וְלֹא תִטְמֵא אֶת־אֲדָמְתְּךָ אֲשֶׁר הִ' אֱלֹהֶיךָ - ... זקף-קטן ... זקף-קטן כעין רמז ללמוד הקש. אפשר שמקיש קבורה בחו"ל מקבורה בארץ-ישראל. נִחְלָה: - סלוק מגביל, אפשר שלכתחילה מקום הקבורה צריך להיות של המת, וגם אפשר לומר שמרמז להלכה שהמת מצווה קונה את מקומו. ואפשר שהקש ממנו למתי ישראל אחרים שקונים את מקום קבורתם.

ב"ה טוב טעם דעת למדני (טוולד) כי במצוותי האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: **אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך, רבוי; דרגא = מצרף; תביר = מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה** – שנוי רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפקא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפקא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפקא** – קבוצה שמעמיתם חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקף = בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא = פשוט, 1**; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן ... זקף-קטן** – חצוי פסוק – היקף; השלישיה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא = גרש = גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא ואולא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה = תרסא** – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; **תלשא = תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; **פור** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.9 דברים תצא כא,י (התשע"ט) (בהשתתפות הרב א"מ פרל)

דברים כי-תצא כא,טו: ס כי-תהלין לאיש שתי נשים האחת אהובה והאחת שנואה וילדו-לו בנים האהובה והשנואה ודנה הבן הבכור לשניאיה:

פסוק זה פותח נושא בכור לאביו לנחלה. ומרבה על הבכור מאשר הכשרה להינשא לאב ושיש לו בה קדושין, בכורי מנשים שלא היה לאב הבכו קדושין בהן. תוך כך עולה נושא נוסף של נשואי היתר ואיסור.

[תורה תמימה הערה קז] לפי [בבלי קידושין סח,א] ... דפסוק זה איירי בנשואי היתר ואיסור, ובחייבי לאוין דקדושין תופסין בהן משום דכתיב כי-תהלין ודרשינן שיש לו בהן הויה, לפי [ספרי] ובעקבותיו [רמב"ם נחלות פ"א,ה"ז] כל הקרובים בעבירה יורשין ככשרים, כיצד כגון שהיה לו בן ממזר או אח ממזר הרי אלו כשאר בנים וכשאר אחים לנחלה (אע"פ שהם מחייבי כריתות ולא תפסי בה יודושין), אבל בנו מן השפחה או מן הנכרית אינו בן לדבר מן הדברים ואינו יורש כלל. [רמב"ם נחלות פ"ב,ה"ג] היה הבכור ממזר נוטל פי שנים שנאמר (דב' תצא כא,י) כי את-הבכר בן-השנואה יביר זו ששנואה בנישואיה ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או בן חלוצה.

[אבן האזל נחלות פ"ב,ה"ג] ... (כא,טו) כי-תהלין כל שיש בה הויה (של קדושין ונישואין) הולדות שלו, אבל טעם מקף של (דב' תצא כא,טו) כי-תהלין – מרמז ללימוד על הוית קשר בין איש לאשה ללא קידושין ושחלק מהבכורים לאב שנולדים הם בכורים לנחלה, וחלק ממועט מההלכות הבכור הנלמדות להלן.

(דב' תצא כא,טו) כי-תהלין לאיש - קדמא ואולא מרמז ללימוד כענין כלל ופרט ואין בכלל אלא מה שיש בפרט. בפרט יש שני תת-פרטים. ההסבר הפרטים מתחיל מתת-פרט השני בסדר הכתוב. (פרט ב) **(דב' תצא כא,טו) האחת אהובה והאחת שנואה** – מהפך פשטא מונח זקף-קטן. זקף-קטן בתפקיד שני לימודים, לימוד אחד יהיה על אשה כשרה לאיש שנשאה שרשאי לקיימה, לימוד שני ע"פ תבנית הטעמים של **האחת אהובה** – מהפך פשטא המלמד שלפחות אחד מהלימודים מוציא את הכתוב מפשטו. וזה על אשה אשר בהוית נשיאתה עובר בלאו אבל תפסי בה קידושין. כמו אלמנה לכהן גדול, גרושה וחלוצה לכהן הדיוט. אפשר כי **האחת** – מונח מרבה בלא תעשה של נשיאה בעבירה אשה שהיא לאו של חייבי כריתות ואין לו בה הוית נישואין כי לא תפסי בה קידושין. ואפילו הכי הבן הבכור שלו ממנה נוהל כפי שמבורר בהמשך **(דב' תצא כא,טו) והשנואה**.

ההוצאה מפשטו היא כהביא **[תורה תמימה] האחת אהובה והאחת שנואה** - וכי יש אהובה לפני המקום ו- **שנואה** לפני המקום, אלא **אהובה - אהובה** בנישואיה, **שנואה - שנואה** בנישואיה, וקאמר רחמנא **כי-תהלין**, מלמד שחייבי לאוין תפסי בהו קדושין^(ט) **[קדושין ס"ח א']:**

ההסבר עובר לתת-פרט הראשון בסדר הכתוב. (פרט א) **שתי נשים** – מונח רביעי, מרמז ללפחות ארבע נשים שאין לאיש בהן הוית קדושין ונישואין והן ילדו לו בכור לנחלה. ב-[ספרי] הבא מונה שתי נשים שבכור שלו שילדו אינו נחשב בנו אלא בנן ב-[ספרי דב' כי תצא פיסקא רטו] **(טו) כי-תהלין לאיש שתי נשים**, שיש בהם הויה יצאו (התמעטו) שפחה ונכרית שאין בהם הויה משמע מוציא את אלו. (כאן שואל הספרי האם למעט גם את הבאות) (ט - א) ומוציא את היבמה (שזכה בה מהשמים בלי קדושין) (ט - ב) ומוציא את הארוסה שאין להן (עדיין) הויה (טט: של נישואין) [תלמוד לומר **שתי נשים**] (טט: היינו תכלול אותן ללידת בכור לאיש לנחלה ללא נישואין). ונוספות עליהן (ט - ג) המפותה (ט - ד) האנוסה (ט - ה) אשה האסורה לו ומחייבת כריתות. הנכרית שב-[ספרי רטו] היא כהביא **[תורה תמימה (= ת"ת)] (דב' תצא כא,טו) שתי נשים** - שתי נשים מעם אחד בעינין (צריכות להיות), להוציא אחת ישראלית ואחת מצרית (נכרית)^(ט) **[קדושין ס"ח א']:**

[תורה תמימה] והשנואה - לרבות את העריות שחייבים עליהן כרת בידי שמים^(ק) **[ספרי]:**

[תורה תמימה הערה קז] נסמך על הדרשה הקודמת אחת אהובה ואחת שנואה דפסוק זה איירי בנשואי היתר ואיסור, ובחייבי לאוין דקדושין תופסין בהן משום דכתיב כי-תהלין ודרשינן שיש לו בהן הויה, על זה מרבה כאן מיתור לשון (דב' תצא כא,טו) והשנואה דדי היה לכתוב וילדו לו בנים, דכולל גם נשואי איסור מחייבי כריתות, אעפ"י דאין בהן הויה, ולכאורה סוגיית הגמרא ב-[קדושין ס"ח א'] לא כן שהרי מוקי להפסוק בחייבי לאוין, כמבואר לעיל, אמנם יש לומר דאין הכרח שתחלוק הגמרא על הספרי, דאעפ"י דהלשון **כי-תהלין בודאי בהכרח איירי בחייבי לאוין אבל עכ"פ מרבו מיוחד (טט: מלת **(כא,טו) והשנואה**) אפשר לרבות גם חייבי כריתות, והסברא בזה דהא על כל פנים בכלל שנואה בנישואיה הוא (טט: במשמע נישואי איסור). וזה נראה דעת ה-[רמב"ם שכתב בפ"ב ה"ג מנחלות] וז"ל, היה הבכור ממזר נוטל פי שנים שנאמר **(דב' תצא כא,י) כי את-הבכר בן-השנואה יביר** זו ששנואה בנישואיה וכו' (טט: נישואי איסור), ותפס עליו **[הלח"מ]** דהוא נגד הגמרא בקדושין דאוקים דהפסוק איירי בחייבי לאוין, יעו"ש שעלה בתימא על הרמב"ם, אבל לפי מה שכתבנו דעת הרמב"ם ברורה דסבירה ליה דכיון דעפ"י רבוי מיוחד דרשינן ב-[ספרי] לחייבי כריתות בודאי אין הגמרא חולקת על זה, והיא איירי רק בבאור הלשון **כי-תהלין**, (טט: הוית קדושין ואינו שולל הויה ללא קדושין) ודו"ק:**

[שו"ע ח"מ הלכות נחלות סי' רעז סעיף י] היה הבכור ממזר, נוטל פי שנים, ⁽⁷⁾ שנאמר: **(דב' תצא כא,י) כי את-הבכר בן-השנואה יביר זו ⁽⁸⁾ ששנואה ⁽⁹⁾ בנישואיה; ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או בן חלוצה.**

[⁽¹⁰⁾ "סמ"ע סימן רעז ס"ק יז] יז ששנואה בנישואיה. ז"ל (זה לשון) עיר שושן, כלומר אפילו עשה בנישואיה איסור שלא היה לו לנושאה מחמת איסור, עכ"ל. והיותר נראה ששנואה בנישואיה ר"ל שאין קדושין תופסין בה, (ואע"פ כן הבכור נוהל פי שניים) וזה שסיים וכתב וכ"ש בן גרושה ובן חלוצה (הפחות חמור שעונשו האב במלקות), ור"ל שקדושין תופסין בה:

תמיכה מתבנית הטעמים שאין לחייבי כריתות הוית נישואין.

(דב' תצא כא,טו) והשנואה – אפשר כי המלה היתירה מרבה נישואי איסור (חייבי לאוין וכריתות), אבל טעם מלת **(דב' תצא כא,טו)**

והשנואה – אתנה בתפקיד הגבלה, מלמד שרק לחייבי לאוין יש תפיסת קידושין וממעט את חייבי הכריתות מתפיסת קידושין.

השפחה והנכרית מתמעטות מתפיסת קדושין כמו שהביא **[תורה תמימה] (דב' תצא כא,טו) שתי נשים** - שתי נשים מעם אחד בעינין (צריכות להיות), להוציא אחת ישראלית ואחת מצרית (נכרית)⁽¹²⁾ **[קדושין ס"ח א']:**

כתובים אחרים למעט שפחה ונכרית מובאים ב-[יבמות כג,א] ורבנן, למעוטי שפחה ועובדת כוכבים מנא להו? נפקא להו (שמ' מש')

ב' ה' טוב טעם ודעת למדני (טו"ל) כי במצוות האמת – החלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השס"א – א – החשפ"ד; המצות ההשערו: אתנא, סלוק – סוף-ספוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפא – טרוא – שני ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מעין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקא-קטן – 2; זקא-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקא-קטן ... זקא-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

כאד, אס'אדניו יתן לי אשה וילדה לי בנים או בנות האשה וילדה לי בנים... א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יוחי, אמר קרא: **(דב' וא' ז', ק"י) קרי' את-בנה מאתרי, בנה מישראלית קרוי בנה, ואין בנה הבא מן העובדת כוכבים קרוי בנה אלא בנה.**
סיכום (תול'ת הערה צז) מבאר ששתי נשים משמעו שתי ישראליות, אחת כשרה להינשא לאיש שנשאה, אחת אסורה באיסור לאו אבל קידושין תופסים בה.
סיכום (תול'ת הערה צח) מבאר שלישראלית מותר לשנוא רק בעל עבירה, לכן לשון אשה שנואה שייך לאשה שיש לאו על נישואיה לאיש שנשאה לאשה אבל הקידושין תופסים בה.

(דב' תצא כא,טו) וילדה לו בנים – מקף מונח זקא-קטן, **וילדה לו** – מקף מברר שרק בן זכר נחשב לבכור לנחלה, ולמעט בת מלהיקרא בכור וגם למעט בנות בכלל מירושה כאשר יש בנים, אף-על-פי שגם בנות עשויות להיקרא בנים.
(תול'ת) בנים – יכול להיות שמצינו שהבנות נכנסות בנחלה תחת האחין תהא בכורה נוהגת בהן, ת"ל **וילדה לו בנים**, בנים בתורת בכורה ואין בנות בתורת בכורה^(ספרי):
(תול'ת הערה קו) ואעפ"י דגם בעלמא קיי"ל בנים ולא בנות כמו דדרשינן בני ישראל ולא בנות ישראל, בני אהרן ולא בנות אהרן, בב"ז כאן אצטריכא דרשה זו כדמפרש משום דיש להן להבנות יתרון בירושה שקודמות להאחין כמבואר בפ' פינחס, הו"א דגם בבכורה יש להם זכות, ומה דכתיב **וילדה לו בנים** לאו דוקא רק בנים זכרים לבדן אלא כמו בעצב תלדי בנים, קמ"ל דאפ"ה דרשינן בנים ולא בנות. וע"ע לקמן כ"ג ט' בפסוק בנים אשר יולדו להם:

בנים – זקא-קטן מרמז לשני לימודים, אחרי שהמקף מיעט בת מבכור לנחלה ובנות מירושה אם יש בנים (לימוד א) מי משתתף בחישוב חלק הבכור, רק בנים שנולדו כדרך הורתן (ראה ו' תז' יב) מאשה ישראלית לפני מות האב נחשבים לחישוב חלק בכורה, (לימוד ב) מי לא משתתף בחישוב חלק הבכור עובר אינו ממעט בחלק בכורה אבל מקבל בירושה.
(תול'ת) וילדה – מלמד שהעובר אינו ממעט בחלק בכורה, מאי טעמא, **וילדה** כתיב^(ב'ב קמ"ב ב'):
(תול'ת) וילדה – יוצא דופן אינו בכור לנחלה, מאי טעמא, **וילדה** כתיב^(בכורות מ"ז ב'):
וילדה לו – הנכרית שילדה מישראל ולדה כמותה, דאמר קרא **כי-תהיון לאיש שתי נשים** ... **וילדה לו**. כל היכי דקרינן ביה **כי-תהיון קרינן ביה וילדה לו**, וכל היכי דלא קרינן ביה **כי-תהיון** לא קרינן ביה **וילדה לו**^(ספרי) **קדושין ס"ח ב')**:
וילדה לו – אמר מר בריה דרב יוסף משמיה דרבינא, בן שנולד לאחר מיתת אביו אינו ממעט בחלק בכורה, מאי טעמא, **וילדה לו** אמר רחמנא והא ליכא^(ב'ב קמ"ב ב'):
וילדה לו – מי שהולדות שלו, יצאו ולד שפחה ונכרית שאין הולדות שלו^(ספרי):
וילדה לו – להוציא את הספק בן תשעה לראשון או בן שבעה לאחרון^(שם):
וילדה לו בנים – אמר אמימר, טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו ממעט חלק בכורה, שנאמר **וילדה לו בנים** – שיהא בן בשעת לידה^(ב'ב קכ"ז א'):
והנה הבן – א"ר אמי, טומטום שנקרע ונמצא זכר אינו נוטל פי שנים, דאמר קרא **והנה הבן הפקר לשניאה** עד שיהא בן משעת הויה^(ב'ב קכ"ו ב'):
(תול'ת) (דב' תצא כא,טו) והנה הבן הפקר לשניאה ולא הספק^(שם קכ"ז ב'):
(דב' תצא כא,טו) והנה הבן הפקר, הבן הפקר – מרכא טפא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, אלו מיני תכונות בבכור: ספק, טומטום, אנדרוגינוס. **(דב' תצא כא,טו) והנה** – תביר מחלק בקבוצת התכונות בבכור וממעט את הבכור בעל אחת מהתכונות ספק, טומטום, אנדרוגינוס.

(תול'ת) (דב' תצא כא,טו) והנה הבן הפקר לשניאה – הכתוב מבשרך שבן הבכור לשנואה^(ספרי):
(תול'ת הערה קי) יתכן דמדייק הלשון **והנה הבן הפקר לשניאה** דמשמע דודאי יהיה, דאל"ה הול"ל (דאם לא הכי היה לו לכתוב) בלשון תנאי ואם יהיה, ולכן **דריש שהכתוב מבשרך שכן יהיה**, והיינו כי סוף כל סוף גם לו יצר אשר הבן הנולד לו באיסור יקח פי שנים, ומבשרו הכתוב את העונש הזה, כי בכ"ז **(דב' תצא כא,טו) לא יוכל לבכר את-בן-האנוכה** (הנולד בהיתר) כנגד זה:
הסבר ע"פ תבנית טעמים ל- **דריש שהכתוב מבשרך שכן יהיה**
(דב' תצא כא,טו) האחת אהובה והאחת שנואה וילדה לו בנים – ... זקא-קטן ... זקא-קטן בין שני קיסרים (כאן סלוק ... אתנה) כעין הקש, דבר החוזר וקורה. הקש מהכתוב בתורה לכל הווייה בין איש לאשה שיש בה "לא תעשה" כי היא גורמת צער לעושה. אפשר שהתבנית ז"ק ... ז"ק בין שני קיסרים היא כעין כלל סוגר לתבנית הטעמים בפסוק המרמזת ללימוד בכלל ופרט. הכלל ופרט לימד על נישואי היתר ואיסור, הכלל הסוגר מלמד מה הצער נמנע מהמקיים מצוות התורה. וזה לעומת זה מה הצער לעברין.

לעיון הבא ברמב"ם ואבן האזל מובאים הפסוקים הבאים
דברים כ"ג-תצא כא,טו - יז: [טז] **והנה ביום הנחילו את-בנינו את-אשר-יהנה לו לא יוכל לבכר את-בן-אהובה על-פני בן-השנואה הפקר:**
[יז] **כי את-הבכר בן-השנואה יביר לתת לו פי שנים בכל אשר-ימצא לו כי-הוא ראשית אנו לו משפט הפקרה: ט**
(רמב"ם נחלות פ"ב,ה"ג) היה הבכור ממזר נוטל פי שנים שנאמר **(דב' תצא כא,טו) כי את-הבכר בן-השנואה יביר** זו שנואה בנישואיה ואין צריך לומר אם היה בן גרושה או בן חלוצה.
(אבן האזל נחלות פ"ב,ה"ג) זו שנואה בנישואיה, **(הלה"מ)** הקשה דאין ממזר אלא מחייבי כריתות דלא תפסי בה קדושין, והך קרא דשנואה בנישואיה איירי בחייבי לאוין דתפסי בהו קדושין כדאמרין בפ' כיצד ב-**(בבמות כג)** ואימא פרט לחייבי לאוין אמר רב פפא חייבי לאוין תפסי בהו קדושין, שנאמר **(דב' תצא כא,טו) כי-תהיון לאיש שתי נשים**, וכי יש אהובה לפני המקום ויש שנואה לפני המקום, אלא אהובה בנישואיה (נישואין כשרים) ושנואה בנישואיה (נישואין באיסור), ואמר רחמנא **(דב' תצא כא,טו) כי-תהיון**, ואחר שהארין קצת בזה כתב ונראה דדייק ליה מ-**(דב' תצא כא,טו) בן-השנואה** תנינא (הכתוב פנים שנה), דדי הכתוב ב-**(בבא"מ)** שיאמר כי את הבכור יכיר למה אמר **בן-השנואה**, לרבות ממזר דחייבי כריתות דלא תפסי בהו קדושין ולא נפקא מרישא דקרא דקאמר **(בבא"מ) כי-תהיון**, ומ"מ דוחק הוא זה דלא מצינו דרשא זו בגמ' עכ"ל.
והנה דברי הרמב"ם מבוררים ב-**(ספרי פ' תצא)** על קרא ד-**(בבא"מ) כי-תהיון** דאמר שם לפי הגהת הגר"א מנין אלמנה לכה"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיין ת"ל שנואה שנואה ריבה את אלה שהן בל"ת (בלא תעשה, ונדיון) לא ארבה את העריות שחייבין עליהן כרת בייש (בידי שמים) ת"ל שנואה שנואה **(בבא"מ)** יכול אפי' שפחה ונכונת ת"ל **(בבא"מ) כי-תהיון** כל שיש בה הויה הולדות שלו,
אלא דגריטתו בספרי וכן גורס הגר"א **אינה מובנה**, דאין למד הספרי ממוקדם על חייבי לאוין ת"ל שנואה שנואה **(המלה פעמיים)**, ואח"כ אמר ריבה את אלה שהן בל"ת (בלא תעשה) לא ארבה את העריות שחייבין עליהן כרת בייש (בידי שמים) ת"ל שנואה שנואה **(המלה פעמיים)**, ע"כ נראה דצריך להגיה, וגם בהגהת הגר"א צריך להגיה, דהא בגמ' ב-**(בבמות כג)** למד ר"פ **(בבא"מ)** שנואה קמא הוה שנואה בנישואיה ותפסי בהו קדושין, וכמו שהביא **(להל"מ)** ע"כ פשוט דכשילמד הספרי על חייבי לאוין צ"ל רק ת"ל שנואה **(המלה פעם אחת)**, ואח"כ כשילמד על חייבי כריתות צ"ל ת"ל שנואה שנואה **(המלה פעמיים)**, והלח"מ נמתיך בעצמו כן ולא ראה הספרי, והחילוק משפחה ונכרית משום דלאחרני תפסי בהו קדושין כדאמר הגמ' ביבמות שם, ודברי הרמב"ם מבוררים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טעם ה' טו); כ"ז במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, ט; שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק – סוף פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרמז – מאריך, רבוי; דרמא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרמא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרמז טפקא – קב"שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרמא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שונה לפרטיה; מרמז תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שונה לפרטיה; תביר מרמז טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמדו פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרמא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

1.10 דברים תצא כאי, (התש"פ)

**דברים כי-תצא כאט, ויהי ביום הנחילו את-בניו את אשר-יהיה לו
לא יוכל לבכר את-בן-האהובה על-פני בן-השנואה הבכר:**

[תורה תמימה] (דב' תצא כאט) ביום הנחילו - מלמד שדין הנחלות ביום ולא בלילה (ק"ב) [ב"ב ק"ג ב']:

(כא,טו) ביום הנחילו - וכתוב (פ' יתרו) ושפטו את העם בכל עת, הא כיצד, יום להתחלת דין, לילה לגמר דין [מכאן לדיני ממונות שמתחילין ביום וגומרין בלילה] (ק"ב) [סנהדרין ל"ד ב']:

[תו"ת הערה קיא] ר"ל דענין הנחלות הוי כמו דין, ולכן אם הנחיל ביום הוי הצואה דין פסוק ואינו צריך עוד לדיינים, אבל אם הנחיל בלילה צריך הדבר להגמר בדיינים ואלו ששמעו הצואה יעידו לפניהם והם יחליטו הדין. וע"ע מענין זה לפנינו ב-(במ"פ כ"ז,יא) לתקת משפטי וב-(ש"ע ח"מ סי' רנ"ג) איזה לשון מועיל לשכ"ב מרע למתנה לעומת ירושת תורה, ויש אומרים שמועילים בבריא ויש אומרים שלא מועילים. (במ"פ כ"ז,יא) ואם-אין אחים לאביו ונתתם את-נחלתו לשאריו הקרב אליו ממשפחתו וירש אתה ויהיה לבני ישראל לתקת משפטי כאשר צנה ה' את-משפחה: ס

[תו"ת הערה קיב] משפט נחלות הוי נמי כמו דין וכמש"כ והיתה וגו' (במ"פ כ"ז,יא) לתקת משפטי וכתוב כאן (כא,טו) ביום דמשמע ביום ולא בלילה דאל"ה הו"ל בעת הנחילו, ושם כתיב בכל עת. והנה כל זה איירי כשדין בכפיה [בימים הקדמונים], אבל קבלו הבע"ד (הבע"ל דין) לדון ברצון מתחילין גם בלילה, ונראה הסברא בזה משום דדין כזה הוי כעין הוראה בעלמא וכמו שאלת דין באו"ה, ועיין ב-(ש"ע ח"מ סי' ה') באיזה יום דנין ובאיזה זמן ביום.

(שמ"י י"ח,כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עֵת הַיְהוּה כְּלִי־הַדָּבָר הַגָּדֹל יִבְיֹאוּ אֵלָיו וְכִלִּי־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּהֶם וְהַקָּטָן מֵעֲלִיד וְנִשְׂאוּ אִתּוֹ:

(שמ"י י"ח,כו) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עֵת אֶת־הַדָּבָר הַקָּטָן וְיִבְיֹאוּ אֵלָיו אֶת־הַמִּשְׁפָּחָה וְכִלִּי־הַדָּבָר הַקָּטָן יִשְׁפְטוּהֶם:

אם הלימוד הוא מ-(שמ"י י"ח,כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עֵת – מונח זרקא סגול, בתפקיד מוסיף ממין הענין על הענין או גורע ממין הענין מהענין. טעם מונח עשוי לרבות עוד דרשה בתפקידים אלו. התבנית זרקא סגול (תפקיד א) בתפקיד תוספת ממין הענין על הענין מיישבת את שתי הדרשות "שדין הנחלות ביום ולא בלילה" "יום להתחלת דין, לילה לגמר דין", שומרת להוסיף זמן לילה לדין בדיני ממונות. (תפקיד ב) (שמ"י י"ח,כב) וְשִׁפְטוּ אֶת־הָעַם בְּכֹל־עֵת – מונח זרקא סגול, ע"פ [בבלי סנהדרין לד,ב] גורע מ- [בבלי ע"ת כ"א] אין המשפט בכל עת אלא תחילתו ביום חול בשעות האור בלבד וסיומו לרבנן בלילה, לרבי מאיר רק ביום. אלא לרבי מאיר יש קולא שהיא גם לרבנן שדינים בממונות ונפשות גם ביום המעונן ולא כמו בנגעים (שמהם ר"מ מקיש לריבים) שאין רואים אותם ביום המעונן.

[תורה תמימה] (כא,טו) הנחילו את-בניו - מלמד שהתורה נתנה רשות לאב להנחיל לכל מי שירצה, מכאן א"ר יוחנן בן ברוקה, האומר על מי שראוי ליורשו ירשני כולו במקום שיש עוד יורשים, דבריו קיימין (ק"ל א'):

[תו"ת הערה קיג] ובכ"ז אם אמר פלוני בני לא יירש עם אחיו לא מהני, וטעם הדבר משום דכשאומר בלשון שלילה הרי הוא עוקר מפורש כגון שכתוב בתורה שהבן יש לו זכות ירושה, ומהאי טעמא באנשים ראויים ליורשו כלל לא מהני גם אם אמר בלשון חיוב, כהו"א איש פלוני ירשני במקום בני או בתי תירשני במקום בני לא אמר כלום, דגם זה הוא בכלל עקירת דין התורה. ולפי"ז מתבאר דכדי שתועיל העברה בירושה צריך שני דברים כוללים, האחד שלא יאמר בלשון שלילה [פלוני בני לא יירשני] וגם כשהוא שאלו מצוה לירש הוא ראוי לירש גם בלא"ה, כלומר גם בלא צואתו, רק חלק קטן לפי ערך המגיע בחלוקה לכל הבנים והוא מצוה לו לירש הכל, אבל אם אינו ראוי ליורשו כלל, כגון איש זר במקום בנים או בת במקום בנים לא מהני לעולם בכל לשון, וזה נפקא לן מלשון פסוק זה (כא,טו) ויהי ביום הנחילו את-בניו דוקא בעת שמנחיל את הראויים לירש, ודו"ק. ולפי"ז יתבאר לשון הטור ושו"ע בחו"מ סי' רפ"א ס"א, והמפרשים לא בארו בענין זה די הצורך:

[משנה ב"ב פ"ח,מ"ד] מתני' האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה המחלק נכסיו על פי ריבה לאחד ומיעט לאחד השווה להן את הבכור [דף כג,ב] דבריו קיימין ואם אמר משם ירושה לא אמר כלום כתב בין בתחילה בין באמצע בין בסוף משם מתנה (ש"ע ח"מ נחלות סי' רפא,ס"ז) א"ע"פ שהזכיר לשון ירושה בתחלה (וסוף) דבריו (על המתנה) קיימין:

המחלק [רמב"ם נחלות פ"ו,ה"ה] במה דברים אמורים כשאמר בלשון ירושה, אבל אם נתן מתנה דבריו קיימין, לפיכך המחלק נכסיו על פי לבניו כשהוא כתיב מרע ריבה לאחד ומיעט לאחד והשוה להן הבכור דבריו קיימין, ואם אמר משום ירושה לא אמר כלום.

[בבלי בבא בתרא קלא,א] [משנה ב"ב פ"ח,מ"ה] מתני'. האומר איש פלוני יירשני במקום שיש בת בתי תירשני במקום שיש בן - לא אמר כלום, שהתנה על מה שכתוב בתורה; ר' יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי ליורשו - דבריו קיימין, ועל מי שאין ראוי לו ליורשו - אין דבריו קיימין.

האומר [רמב"ם נחלות פ"ו,ה"ה] לפיכך (בריא) האומר איש פלוני בני בכורי לא יטול פי שנים, איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום, איש פלוני יירשני במקום שיש לו בת, בתי תירשני במקום שיש לו בן לא אמר כלום וכן כל כיוצא בזה, אבל היו לו יורשין רבים כגון בנים רבים או אחים או בנות ואמר כשהוא שכיב מרע פלוני אחי א' יירשני מכלל אחי או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי דבריו קיימין בין שאמר על פה בין שכתב בכתב, אבל אם אמר פלוני בני יירשני לבדו אם אמר על פה דבריו קיימין, אבל אם כתב כל נכסיו לבנו לא עשהו אלא אפטרופוס כמו שביארנו.

א [הגהות מיימוניות נחלות פ"ו,ה"ה] אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כר' יוחנן בן ברוקה וכן אמר רבה הלכה כרבי יוחנן בן ברוקה וע"ש ב-[הלכות זכיה ומתנה ופי"ב] ע"כ:

[רמב"ם זכיה ומתנה פ"ב,ה"ה] שכיב מרע שאמר בני פלוני יירשני, הרי זה יורש אותו לבדו ולא יירשוהו א שאר הבנים, וכן אם אמר על בת בין הבנות או אח בין האחין או שאר יורשין דבריו קיימין. [ה"ב] אבל ב הבריא אין דבריו קיימין. [ש"ע ח"מ הלכות נחלות סי' רפא, ס"א]

א [א] אין אדם יכול {א' 1} להוריש מי שאינו ראוי ליורשו, ב] ולא לעקור הירושה מהיורש, בין שצוה והוא בריא בין שהיה שכיב מרע, בין על פה בין בכתב. ג] לפיכך האומר: <א> איש פלוני (א) בכורי לא יטול פי שנים, איש פלוני בני לא יירש עם אחיו, לא אמר כלום. ד] איש פלוני יירשני, במקום שיש לו בת, בתי תירשני, במקום שיש לו בן, לא אמר כלום, וכן כל כיוצא בזה. אבל אם היו לו יורשים רבים, כגון בנים רבים או אחים או בנות, ה] [ב] ואמר כשהוא שכיב מרע: (ב) [א] <ב> פלוני ב' אחי יירשני מכלל אחי, או: בתי פלונית יירשני מכלל בנותי, [ו] או שריבה לאחד ומיעט לאחד (טור) [ג] [ב] <ג> דבריו קיימים, [ז] [ג] בין שאמר על פה בין שאמר בכתב. אבל אם אמר: פלוני בני יירשני לבדו, אם אמר על פה דבריו קיימים. ב. ג] אבל אם כתב כל נכסיו ג] לבנו, לא עשאו

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטוד"ל) כי מצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תהש"א – התשפ"ד; תמצית השערו: **אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא = מאריך**, רבוי; **דרגא** – מצרף; **תביר** – מחלק, ממעט, לא ממש; **טפאא = טרפא** – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפאא** – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפאא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפאא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפאא** – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מקא** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקא-קטן** – 2; **זקא-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקא-קטן** ... **זקא-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישייה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא = גרש = גרשי"ם** – יוצא מהענין; **קדמא וואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמדו פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה = תרסא** – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה = תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

אלא אפוטרופוס, כמו שנתבאר בסימן רמ"ו.

[1 א] {סמ"ע סימן רפא ס"ק א} להוריש מי שאינו ראוי ליורשו ולא לעקור כו'. היינו כדמפרש ואזיל, איש פלוני בני לא יירש, היינו לעקור, איש פלוני יירשני במקום שיש בת, היינו מוריש למי שאינו ראוי, וטעם אחד לשניהן שהוא מתנה על מה שכתוב בתורה, שהתורה זיכתה הירושה לבניו בשוה ולבכור פי שנים כאחד מן הפשוטים. והיינו דקא בלשון ירושה, אבל בלשון מתנה שאמר כל אשר לי או חלק ממנו ינתן לפלוני במקום שיש לו בנים, דבריו קיימים, וכמ"ש הטור והמחבר בסמוך [טור סעיף ו' ומחבר] סעיף ז':

<2א> **[פתחי תשובה חושן משפט סימן רפא ס"ק א]**

סעיף א' (א) איש פלוני בכורי כו'. עיין בספר מיני תרגימא מהגאון ר' ישעיה פיק זצ"ל בפרשת תצא שהביא שם דברי הרמב"ן בפירוש החומש [דברים כ"א ט"ז] בפסוק לא יוכל לבכר, שכתב וז"ל, אוזרהה שלא יעשה זה כו', וממה שאמר הכתוב על פני בן השנואה הבכור, יראה לי שאין המצוה הזאת והדין הזה נוהג אלא בחיי הבכור, אבל אם מת הבכור בחיי אביו, אף על פי שהוא יורש חלק בכורתו בקבר ומורישו מן הדין לבניו, אם רצה הזקן ואמר יירשו בני כך וכך בנכסי ובנו של בני הבכור יטול כך וכך בנכסי, דבריו קיימין כדרך שהם קיימין במקום שאין שם בכור, וכן אינו עובר בלאו הזה אם לא הכיר הבכור לאחר מותו, וגו'

(כא,טו) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת-בְּנָיו - ננסה להסביר כתוב זה בשני מהלכים בהנחלה. תבנית הטעמים היא רביע פשטא מונה זקף-

קטן, זקף-קטן רומז לשני לשני מהלכים בהנחלה. **(מהלך א בהנחלה)** טעם רביע של מלת **(כא,טו) וְהָיָה** בתפקיד ארבעה דרכי הנחלה. (דרך א) ירושה כפשוטה כנאמר **(דב' תצא כא,טו - יז)** ובבנות צלפחד **(במ' פ' כזו - יא)**. בכור, בן פשוט, בת, קרוב (אב, אח, אחר), לא משפחה; (דרך ב) ירושה בהעדפה בן מבין בנים, בת מבין בנות; (דרך ג) מתנת שכיב מרע (דרך ד) מתנת בריא שיש חולקים על כך.

(מהלך ב בהנחלה) לשכיב מרע המנחיל נכסיו ולא מתנה לגמרי על הכתוב בתורה.

(כא,טו) וְהָיָה בְּיוֹם הַנְּחִילוֹ אֶת-בְּנָיו, וְהָיָה - רביע מרמז לארבעה דברים שמקיימים דברי מנחיל שכיב מרע אף שחולק על הנאמר בתורה **[רמב"ם נחלות פ"ו,ה"ב]** אבל היו לו יורשין רבים כגון בנים רבים או אחים או בנות ואמר כשהוא **שכיב מרע** (דבר א) פלוני אחי א יירשני מכלל אחי (דבר ב) או בתי פלונית תירשני מכלל בנותי דבריו קיימין בין שאמר על פה בין שכתב בכתב, (דבר ג) אבל אם אמר פלוני בני יירשני לבדו אם אמר על פה דבריו קיימין, (דבר ד) אבל אם כתב כל נכסיו לבנו לא עשהו אלא אפוטרופוס כמו שביארנו.

ע"פ **[1 א] {סמ"ע סימן רפא ס"ק א}** בריא שינחיל בלשון מתנה אינו עובר על צווי התורה.

(כא,טו) אֶת-בְּנָיו - מקף ברור בין מי שראוי ליורשו ובין מי שאינו ראוי ליורשו, כנאמר ב-**[משנה ב"ב פ"ח,מ"ה]** ר' יוחנן בן ברוקה אומר: אם אמר על מי שראוי ליורשו - דבריו קיימין, ועל מי שאין ראוי לו ליורשו - אין דבריו קיימין.

בדרך ירושה **(כא,טו) אֶת אֲשֶׁר-יְהִיָּה** - מקף כבורר בין נכסים מוחזקים ובין נכסים ראויים, שעדיין לא הגיעו אליו.

(כא,טו) אֶת אֲשֶׁר-יְהִיָּה - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, אפשר שאלו הנכסים הראויים, שעדיין לא הגיעו אליו.

(כא,טו) אֶת אֲשֶׁר-יְהִיָּה לוֹ - אתנה כמגביל חלוקת נכסים מוחזקים וראויים לכל הבנים הראויים בשוה ע"פ **[ספרי]**

[תורה תמימה] (כא,טו) אֲשֶׁר-יְהִיָּה לוֹ - מלמד שהבן נוטל בראוי כבמוחזק^(ט) **[ספרי פיסקא רטז]:**

[תו"ת הערה קיד] כגון אחד ממורישי האב שמת לאחר מיתת האב הוא זה בעת מיתת האב ראוי, וזה פשוט משום דהבן בא מכח האב ויורש הכל, ולא הי' צריך להשיענו בזה, רק כלפי דקיי"ל דהבכור אינו נוטל פי שנים בראוי כפי שיכתב בסמוך בפ' הבא **(כא,יז) כִּכְל אֲשֶׁר-יִמְצָא לוֹ** אשמעינן דהבן הפשוט נוטל גם בראוי:

(כא,טו) אֶת אֲשֶׁר-יְהִיָּה - "את" רבוי "אשר" רבוי, אין רבוי אחר רבוי אלא למעט, בדרך ירושה מתמעטים כל אלו שאינם ראויים

לרשת מהתורה. בדרך ירושה המנחיל יכול לקבוע סדר בקבלת הירושה והעדפה בין היורשים הראויים כהביא **[תו"ת הערה קיד] ... כדי שתועיל העברה בירושה צריך שני דברים כוללים, האחד שלא יאמר בלשון שלילה [פלוני בני לא יירשני] וגם כשזה שאליו מצוה לירש הוא ראוי לירש גם בלא"ה**

בדרך מתנה יתפרש **(כא,טו) אֶת אֲשֶׁר-יְהִיָּה** - מרכא טפחא, כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, ומאפשר למנחיל לחלק במתנה למקבלים שלא ראויים לזכות בנכסים ע"פ הלכות ירושה. צריך עיון האם הלא ראויים בירושה, יכולים לזכות בנכסים ראויים במתנה. האם בת זוכה בראויים במתנה?

[תורה תמימה] לא יוכל - א"ר אלעזר, מהו **לא יוכל** - אינו רשאי, ואימתי יכול הוא במתנה^(ט) **[ירושלמי ב"ב פ"ח ה"ד]:**

[תו"ת הערה קטו] והלשון לא יוכל הוא כמו לא תוכל לאכול בשעריך (פ' ראה), לא יוכל לשלחה, וכדומה. ומכוין לה-**[משנה ב"ב פ"ח,מ"ה] [ב"ב כ"ו ב']** האומר פלוני בני בכור לא יטול פי שנים לא אמר כלום, מפני שהתנה על מה שכתוב בתורה, ואם בדרך מתנה דבריו קיימין:

[תורה תמימה] לא יוכל - יכול אינו רשאי הוא ואם בכר יהא מבוכר, ת"ל **לא יוכל**^(ט) **[ספרי]:**

[תו"ת הערה קטז] מדייק מדלא כתיב לא יבכר. וזה מכוון ללשון המשנה כב"ב כ"ו ב' האומר פלוני בני בכור לא יטול פי שנים לא אמר כלום דמשמע אף בדיעבד, וע' בס' התוה"מ:

הערות **[תו"ת הערה קטו] [תו"ת הערה קטז]** שייכות גם למהלך ב בהנחלה, וגם למשנה הבאה ופסק הרמב"ם הבא.

[משנה ב"ב פ"ח,מ"ד] מתנו' האומר איש פלוני בני בכור לא יטול פי שנים איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום שהתנה על מה שכתוב בתורה

(כא,טו) לא יוכל - מונה רביע המרמז ללפחות ארבעה דברים שלא מקיימים דברי מנחיל בריא כי התנה על מה שהכתוב בתורה **[רמב"ם נחלות פ"ו,ה"ב]** לפיכך (בריא) האומר (דבר א) איש פלוני בני בכורי לא יטול פי שנים, (דבר ב) איש פלוני בני לא יירש עם אחיו לא אמר כלום, (דבר ג) איש פלוני יירשני במקום שיש לו בת, (דבר ד) בתי תירשני במקום שיש לו בן לא אמר כלום (דבר ה) וכן כל כיוצא בזה,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טוול"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השש"ס א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרקה – שני ו/או רבוי ו/או ממש; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטת חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלך, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולימוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.11 דברים תצא כא,י (התשפ"א)

דברים תצא כא,י: ס [יח] כי-יהיה לאיש בן סוחר ומונה אינגו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם: [יט] ותפשו בו אביו והוציאו אתו אל-זקני עירו ואל-שער מקמו: [כ] ואמרו אל-זקני עירו בננו זה סוחר ומונה אינגו שמע בקולו זולל וסבא:

(דב' תצא כא,יט) ותפשו בו – פי' קהתי ע"פ המאירי שצריך הסכמת שניהם בהחלטה ברורה **ותפשו בו** – (סלוק) מרכא טפחא (א) בתפקיד סמוכים שהכתוב לפניו מלמד עליו, **(דב' תצא כא,יח) אינגו שמע בקול אביו ובקול אמו ויסרו אתו ולא ישמע אליהם**: ולכן בהסכמת שניהם **(דב' תצא כא,יט) ותפשו בו** וגו'

(דב' תצא כא,יט) אל-זקני – מקף אפשר כבורר בין בית דין של ג' למלקות ובין בית דין של כ"ג לנפשות. בשלב ראשון בית דין של ג' למלקות. **(דב' תצא כא,כ) אל-זקני** – מקף כבורר בין בית דין של ג' למלקות ובין בית דין של כ"ג לנפשות. בשלב שני בית דין של כ"ג לנפשות.

(דב' תצא כא,כ) ואמרו אל-זקני עירו בננו זה סוחר ומונה – גרשיים מונח רביע מהפך פשטא מונח זקף-קטן, (א) זקף-קטן כסוגר ענין, סוגר את כל התבנית שבד"כ מוסברת בחלק עד טעם רביע ובחלק שאחרי הרביע ועד זקף-קטן (ב) זקף-קטן בתפקיד של שני לימודים על כל התבנית. מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלימודים יוצא מפשט. הפשט מלמד על אחדות בין ההורים, אבל **[משנה סנהדרין פ"ח,מ"ד]** מלמדת על הבדלים ביניהם. ועוד **[משנה סנהדרין פ"ח,מ"ה]** מסיקה דברים כללים על רשעים וצדיקים מהנושא של בן סורר ומורה.

(דב' תצא כא,כ) ואמרו אל-זקני עירו – גרשיים מונח רביע, בתפקיד כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו. **אל-זקני עירו** – מונח רביע, בתפקיד לפחות ארבעה לימודים ביצא מן הכלל ללמד על עצמו, כמסומן בתוך המשנה הבאה, אבל כל הלימודים האלו נלמדים מהתוכן: **[משנה סנהדרין פ"ח,מ"ד] [*] (ט: א) היה אביו רוצה ואמו אינה רוצה (ט: ב) אביו אינו רוצה ואמו רוצה אינו נעשה בן סוחר ומונה** (ט: ג) עד שיהו שניהם רוצים רבי יהודה אומר אם לא היתה אמו ראויה (קהתי: שוה בקול במראה בקומה) לאביו אינו נעשה בן סוחר ומונה **(דב' תצא כא,יט) ותפשו בו אביו ואמרו** ולא גרמין **והוציאו אתו** ולא חגרין **(כא,כ) ואמרו** ולא אלמין **בננו זה** ולא סומין **אינגו שמע בקולו** ולא חרשין מתרין בו בפני שלשה ומלקין אותו, חזר וקלקל נדון בעשרים ושלושה ואינו נסקל עד שיהו שם שלשה (ט: הדינין) הראשונים שנאמר **(דב' תצא כא,כ) בננו זה** זהו שלקה בפניהם. ברח עד שלא נגמר דינו ואחר כך הקיף זקן התחתון פטור ואם משנגמר דינו ברח ואחר כך הקיף זקן התחתון חייב:

(דב' תצא כא,כ) ואמרו אל-זקני עירו – גרשיים מונח רביע, בתפקיד כעין יצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו. **אל-זקני עירו** – מונח רביע, בתפקיד לפחות ארבעה לימודים ביצא מן הכלל ללמד על הכלל כולו, כמסומן בתוך המשנה הבאה: **[משנה סנהדרין פ"ח,מ"ה] [*] בן סוחר ומונה** נדון על שם סופו ימות זכאי ואל ימות חייב (ט: א) שמיתתן של רשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם (ט: ב) יין ושינה לרשעים הנאה להם והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם (ט: ג) פיזור לרשעים הנאה להן והנאה לעולם ולצדיקים רע להן ורע לעולם (ט: ד) כנוס לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם (ט: ה) שקט לרשעים רע להן ורע לעולם ולצדיקים הנאה להן והנאה לעולם:

דברים כי-תצא כא,א: לא-תרצה את-שור אחיך או את-שור נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לאחיה: דברים כי-תצא כא,ב: ואם-לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו ואספתו אל-תוף ביתך והנה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו:

[ספרי דברים פיסקא רכב] (שמות מש' כג,ה) כי-תרצה יכול אפילו רחוק ממנו מלא מיל תלמוד לומר **(שמות מש' כג,ד) כי תפגע** אי כי תפגע שומע אני כמשמעו תלמוד לומר **(שמות מש' כג,ה) כי-תרצה**, הא כיצד שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה במיל שהוא ריס. **[מדרש תנאים] (דב' כי-תצא כא,א) לא-תרצה את-שור אחיך** למה נאמר לפי שהוא אומ' **(שמות מש' כג,ד) כי תפגע** שומע אני כמשמעו ת"ל **כי-תרצה** או כי תראה שומע אני אפלו רחוק ממנו מלא עיניו ת"ל **כי תפגע** הרי זה שיערו חכמים אחד משבעה ומחצה למיל **וזה הוא ריס:**

(דב' תצא כא,א) לא-תרצה – מקף כבורר בין הרואה ומותר להתעלם ובין הרואה ואסור להתעלם. **(דב' תצא כא,א) לא-תרצה** – תרסא מרמז לשיעור המרחק כאן מעבר לשבעה ומחצה במיל שהוא ריס המתיר להתעלם ובין בתוך שבעה ומחצה במיל שהוא ריס (=266.66 אמה) ואסור להתעלם. מיל הוא 2000 אמה וב-**[מדרש תנאים]** ו-**[פסיקתא זוטרתא לקח טוב]** **(שמ' מש' כג,ד)** כתב "אין תועה אלא חוץ לתחום". אז לכאורה מגביל את השבת האבידה וצריך ברור. ב-**(שמ' מש' כג)** לומד לאנשים מסוימים המותרים להתעלם.

[מדרש תנאים] (דב' כי-תצא כא,א) את-שור אחיך או את-שור נדחים על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו: **נדחים** אין נדחים אלא שיצאו חוץ לתחום כענין שני' **(בר' וישב לו,טו) וימצאנהו איש והנה תשה**; **(כב,א) נדחים** כדרך הדחתן מיכן אמ' איזו היא אבדה מצא חמור ופרה רועים בדרך אין זו אבדה חמור וכליו הפוכין ופרה רצה בין הכרמים הרי זו אבדה: **(כב,א) והתעלמת מהם** פעמים שאתה מתעלם ופעמים שאין אתה מתעלם כיצד היה כהן והיה (האבדה) בבית הקברות או זקן ואינה לפי כבודו או שהיתה (בהמה) שלו מרובה כשל חבירו לכך נאמר **והתעלמת מהם:**

(דב' תצא כא,א) את-שור – מקף כבורר בין בהמה שיש לאספה ובין בהמה שאין לאספה לפי המרחק, לפי המקום, לפי מעמד וגיל הרואה, לפי התנהגות הבהמה.

(דב' תצא כא,א) את-שור אחיך – קדמא ואולא מרמז על כעין כלל על איסוף או איסוף אבדה בכלל ולבהמה יש איפיונים מיוחדים.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטול"י) כי במצוותך האמתית – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תהשפ"א – תחשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, רבוי; דרגא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפחא = טרףא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרגא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ... זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי'ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

התוכן מכיל פרט ראשון **שור אַחִיךָ**, ואחריו פרט שני **או אַת-שׁוֹר נְדָחִים** – מהפך פשטא זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני לימודים מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלימודים יוצא מפשט הכתוב.

מוצע ללמוד מהמסקנה לאחר **(כבא) וְהִתְעַלְמָתָּ** טעם טפחא ללא מרכא בתפקיד שנוי רומז לנלמד כאן ב- **[מדרש תנאים]** וב- **(שמ' מש' כג)** שאנשים מסוימים במצבים מסוימים מותרים להתעלם. אם מתקיימים הפרטים ב- **(למוד א)** בחן האם פרט **שׁוֹר אַחִיךָ**, ופרט **או אַת-שׁוֹר נְדָחִים** נראים כאבודים מבעליהם. הבחינה ע"פ (א) מרחק עד מיל, (ב) לפי המקום (לא יכנס כהן לבית קברות), (ג) לפי מעמד הרואה (זקן ולא לפי כבודו) (ד) לפי התנהגותה (רועה ליד דרך לא אוסף, הפוכים, מתרוצצים יש לאסוף) (ה) הרואה מוליך משא הגדול ממשא הבהמה האבודה **(למוד ב) וְהִתְעַלְמָתָּ מֵהֵם** – אתנה מגביל את ההתעלמות ולכן אם חייב לאסוף חייב לאסוף כל אבדה.

(כבא) הֲשֵׁב תְּשִׁיבָם לְאַחִיךָ – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, מרמז למסקנת המדרש **[מדרש תנאים]** החזירה וברחה אפילו ארבעה וחמשה פעמים (ובהמשך נאמר לעולם) שחייב להחזירה ת"ל **הֲשֵׁב תְּשִׁיבָם לְאַחִיךָ** (- לעולם הוא חייב להטפל בה עד שיחזירנה לרשות בעלה למקום המשתמר) טעם מלת **לְאַחִיךָ** – סלוק בתפקיד הגבלה שהחזרה תהיה למקום המשתמר:

(דב' תצא כבא) אם אסף את האבידה פירש ב- **[פסיקתא זוטרתיא (לקח טוב)] (שמ' מש' כגד) ...** ובמשנה תורה כתוב **(דב' תצא כבא) וְאִם-לֹא קָרַב אַחִיךָ אֲלֶיךָ וְלֹא יָדַעְתָּ** וגו' עד שתדרשנו אם רמאי הוא ואם לאו, **(כבב) וְהִשְׁבַּחְתָּ לְי'**, שאם היתה היציאה אוכלת יותר מדמיה ראה היאך תשיבנו לו:

(כבא) וְאִם-לֹא – מקף כבורר בין שב ואל תעשה פרסום לאבדה **וּבִין** פרסום האבדה **(כבב) וְאִם-לֹא** – קדמא בתפקיד תנאי מוקדם להשבה הוא (א) פרסום האבידה עד שלושה רגלים (ב) חקירת הטוען לאבידה (ג) מ- **(כבג) לומדים** שעל המאבד היה לכתחילה לתת סימנים מובהקים בחפץ **[ספרי דב' תצא פיסקא רכג] (כבא) וְאִם-לֹא קָרַב אַחִיךָ אֲלֶיךָ**, אין לי אלא קרוב רחוק **[מכילתא]** בזמן, במרחק) מנין תלמוד לומר **וְלֹא יָדַעְתָּ**. **וְאִסְפֹתוּ אֶל-תְּנוּךְ בֵּיתְךָ**, ולא לבית אחר.

(כבא) קָרַב אַחִיךָ אֲלֶיךָ – מרכא תביר טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, הקשורים לענין והשונים ביניהם בקשר להלכה בענין. כאן מרחיב מקרוב לרחוק ע"פ התוכן שאחריו **וְלֹא יָדַעְתָּ**. טעם טפחא של **אֲלֶיךָ** בתפקיד כפותח טפח להתאפיין מהכתוב אחריו ולכן לומד גם על המאבד הרחוק.

(כבא) וְאִסְפֹתוּ אֶל-תְּנוּךְ בֵּיתְךָ – פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן רומז לשני לימודים. **(למוד א) בֵּיתְךָ**, ולא לבית אחר וב- **[מדרש תנאים]** ולא לבית אחיך - אפשר שאינו רשאי להפיל את חובת השמירה על אדם אחר. **(למוד ב) [מכילתא דרבי ישמעאל משפטים - מסכתא דכספא פרשה כ] (כבא) וְאִסְפֹתוּ**. מציאה שדרכה להאסף, להוציא את השבורה. **(כבב) וְלֹא יָדַעְתָּ** - מונח אתנה, צריך עיון מה מגביל.

[בבלי בבא מציעא כחא] אלא הא דתנן: מצא תכריך של שטרות או אגודה של שטרות - הרי זה יחזיר, הכי נמי דניחא ליה ללוה לאהדורי ליה למלוה? - אלא אמר רבא: סימנין דאורייתא, דכתיב **(דב' תצא כבא) וְהָיָה עִמָּךְ עַד דְּרִישׁ אַחִיךָ אֹתוֹ**. וכי תעלה על דעתך שיתננו קודם שידרשנו? אלא, דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי. לאו בסימנין? שמע מינה. **[חידושי הרמב"ן בבלי בבא מציעא כחא]** ... ואף על גב דקאמר'י אלא אמר רבא סימנין דאורייתא, אכתי לא איפשיטא ליה לגמרי, ובמקצת נוסחי כתוב כעין פירוש, את"ל הא פשיט דאורייתא משום דאיכא למימר כדשינן בעדים, ולא מילתא היא דרבא לאו משום קרא פשיטא ליה אלא ממתני' דמצא תכריך של שטרות פשט דסבירא ליה לתנא סימנין דאורייתא ואמר רבא דנפקא ליה לתנא מקרא ד- **עַד דְּרִישׁ**, והא דאמר'י מידע ידעה דכל דאית ליה בחפיסה מנח ליה, הוה ליה למימר דלאו סימן מובהק הוא, אלא דאפילו את"ל דאורייתא לא יחזיר דלאו סימן הוא כלל.

(דב' תצא כבב) עַד – מונח, מרמז לדרשות אחדות מתבנית הטעמים הבאה **דְּרִישׁ אַחִיךָ אֹתוֹ** – מהפך פשטא זקף-קטן, (א) מהפך מדרישת אחיך המאבד לדרישת המוצא את הטוען שאיבד לודא שאינו רמאי (ב) מוציא מפשט סימנים לסימנים מובהקים שעשויים להיות ידועים רק למאבד (ג) מוציא מפשט סימנים ומעביר לשיקולים נוספים כמו בקשת עדים, האם למעיד היה מידע המאפשר לו לרמות

וְהָיָה עִמָּךְ – מונח רביע, רבוי שיקולים בדרישת הטוענים לאבידה, **[בבלי בבא מציעא כחא]** אמר רבא: אם תמצוי לומר סימנין דאורייתא, - אם תמצוי לומר? הא פשיט ליה סימנין דאורייתא! - משום דאיכא למימר כדשינן, (טט x) סימנין וסימנין - יניח, סימנין ועדים - ינתן לבעל העדים, (טט z) סימנין וסימנין ועד אחד - עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניח. (טט g) עדי אריגה ועדי נפילה - תנתן לעדי נפילה, דאמרינן זבוגי זבנה, ומאיניש אחרינא נפל. (טט d) מדת ארכו ומדת רחבו - תנתן למדת ארכו, דמדת רחבו שעורי קא משער לה כד מכסי לה מרה וקאי, ומדת ארכו לא משתער לה. (טט h) מדת ארכו ומדת רחבו ומדת גמיו - ינתן למדת ארכו ורחבו. (טט i) מדת ארכו ומדת רחבו ומדת משקלותיו - ינתן למדת משקלותיו. (טט i) הוא אומר סימני הגט והיא אומרת סימני הגט - ינתן לה. במאי? אילימא במדת ארכו ורחבו - דלמא בהדי דנקיט ליה חזיתיה אלא: נקב יש בו בצד אות פלוני. (טט h) הוא אומר סימני החוט והיא אומרת סמני החוט - ינתן לה. במאי? אילימא בחיורא ובסומקא - ודלמא בהדי דנקיט ליה חזיתיה? אלא, במדת ארכו. (טט u) הוא אומר בחפיסה והיא אומרת בחפיסה - ינתן לו, מאי טעמא - מידע ידעה דכל מה דאית ליה - בחפיסה הוא דמנח ליה.

(כבא) וְהִשְׁבַּחְתָּ לְי' - סלוק כמגביל שמטפל באבידה עד שוויה ולא חייב מעבר לשוויה. מציאת עצמו מנין, ת"ל **(כבב) וְהִשְׁבַּחְתָּ לְי'**, שאם מצא את חבריו תועה חייב הוא להדריכו בדרך ישרה: **(כבא) וְהִשְׁבַּחְתָּ לְי'** - טפחא בתפקיד שנוי מפשט הכתוב העוסקת באבידה של חומר, למשמע של אובדן דרך ה' ולהדריך התועה לשוב לדרך ה'.

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטור"ל) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפחא = טרוא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפחא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות; מכל מקום; הרנא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפחא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפחא – קבוצה שמעטת חלק מפרטיה מעין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט; 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אזלא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

1.12 דברים תצא כאי, (התשפ"ב) (המשך ההתשפ"א)

דברים כי-תצא נבא: לא-תרנא את-שור אחיך או את-שני נדחים והתעלמת מהם **השב תשיבם לאחיך:**

דברים כי-תצא נבב: ואם-לא קרוב אחיך אליך ולא ידעתו

ואספתו אל-תוך ביתך והנה עמך עד דרש אחיך אתו והשבתו לו:

דברים כי-תצא נבג: וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל-אבנת אחיך אשר-תאבד ממנו ומצאתה

לא תוכל להחזיקם:

דברים כי-תצא נבד: לא-תרנא את-חמור אחיך או שורו נפלים בדרך והתעלמת מהם **הקם תקים עמו:** ס

הסבר נוסף שנוסף ב-התשפ"ב לכתוב. (דב' תצא נבא) לא-תרנא

(דב' תצא נבא) לא-תרנא – מקף מלמד על ענין בעל מצבים שונים, לא-תרנא – מקף מרמז למצבי הכרזה, לר' מאיר מקומי, לר' יהודה

לכל העם באמצעות עולי רגלים. ועוד כמה מטריח עצמו בהכרזה (סוף ב"מ כח, א)

(דב' תצא נבא) לא-תרנא – תרסא מרמז לשיעורי זמן הכרזה, לר' מאיר שיעור זמן עד שידעו שכני מקום מציאת האבידה, לר' יהודה

שלוש רגלים ועוד שבעה ימים,

(דב' תצא נבא) את-שור – מקף בורר בין בהמה שיש לאספה ובין בהמה שאין לאספה לפי המרחק, לפי המקום, לפי מעמד וגיל

הרואה, לפי התנהגות הבהמה.

(דב' תצא נבא) את-שור אחיך – קדמא ואזלא מרמז על כעין כלל על איסוף או איסוף אבדה בכלל ולבהמה יש איפיונים מיוחדים.

התוכן מכיל פרט ראשון שור אחיך, ואחריו פרט שני או את-שני נדחים – מהפך פשטא זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני לימודים

מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלימודים יוצא מפשט הכתוב.

הסבר נוסף שנוסף ב-התשפ"ב לכתוב (דב' תצא נבא) את-שור אחיך – קדמא ואזלא

(דב' תצא נבא) את-שור אחיך – קדמא ואזלא מרמז על כעין כלל על איסוף או איסוף אבדה בכלל ולבהמה יש איפיונים מיוחדים.

הרחבה בנושא קדמא ואזלא כרמז ללימוד כאן בכלל ופרט וכלל. אף על פי שיש דיון בתורה שבעל-פה האם אפשר ללמוד כלל ופרט

רחוקים, אבל כאן הכלל והפרט נאמרים ברצף בפסוקים אחדים.

(דב' תצא נבא) וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל-אבנת אחיך אשר-תאבד ממנו ומצאתה

[אנציקלופדיה תלמודית כרך לא, [כלל ופרט; פרט וכלל] טור רפה – רפו ה]. פרט וכלל. פרט וכלל היא משלש עשרה מדות-

השתורה-נדרשת-בהן* שמנה רבי ישמעאל¹⁷². יש סוברים שאינה נמנית כמידה בפני עצמה, אלא מידה אחת היא עם כלל ופרט¹⁷³,

שבשתייהן הולכים אחר הלשון האחרון¹⁷⁴. ויש סוברים שהיא נמנית כמידה בפני עצמה¹⁷⁵, שהרי הם שני הפכים, שכלל ופרט אין

בכלל אלא מה שבפרט, ואילו בפרט וכלל הכלל מוסיף על הפרט¹⁷⁶.

... וכן בהשבת-אבדה*: (דב' תצא נבא) וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו, וכן תעשה לכל-אבנת אחיך¹⁹¹, "לחמורו"

ו"לשמלתו" פרט, שמשמע שאותם חייבים להשיב ולא דבר אחר, ו"לכל אבנת אחיך", כלל, נעשה כלל מוסיף על הפרט, לרבות כל

אבדה שבעולם¹⁹².

(דב' תצא נבא) לכל-אבנת אחיך אשר-תאבד ממנו – בכתוב מרומזות שתי הלכות

(הלכה א) (דב' תצא נבא) לכל-אבנת אחיך אשר-תאבד ממנו – מרכא תביר מרכא טפחא, (הלכה ב) חלה באופנים שונים על הפרטים

שבקבוצה. צ"ע

(הלכה ב) (דב' תצא נבא) אחיך אשר-תאבד ממנו – תביר מרכא טפחא, (הלכה ב) לא חלה על חלק מהפרטים שבקבוצה

[שרידי אש מסכת בבא מציעא כא, ב סימן לד] איתא דאבידה שאבדה "בזוטו של ים ובשלוליתו של נהר אף על גב דאית ביה סימן

רחמנא שרייה" (רש"י: "ואפילו באת ליד המוצא לפני יאוש"). ומקור הדברים להלן בסוגיא כ"ב, ב: "ת"ש דאמר ר' יוחנן משום רבי

ישמעאל בן יהוצדק מנין לאבידה ששטפה נהר שהיא מותרת דכתיב וכן תעשה לחמרו וכן תעשה לשמלתו וכן תעשה לכל אבדת

אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה, מי שאבודה הימנו ומצויה אצל כל אדם יצאתה זו שאבודה ממנו ואינה מצויה אצל כל אדם".

והנה במתניתין כ"ז, א איתא, דלכן הוציא הקרא את ה"שמלה" מכלל כל אבדת אחיך, "להקיש אליה לומר לך מה שמלה מיוחדת

שיש בה סימנין ויש לה תובעין אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז (רש"י: "למעוטי מידי דידעינן ביה דמיאש").

וכתבו התוס' שם ב"ה מה שמלה מיוחדת: "במרוכה (בבא קמא ס"ו, א) אמרינן בגניבה ילפינן יאוש מאבידה. ואת ואבידה גופה

מנלן? וי"ל דמהכא נפקא לן דמה שמלה מיוחדת שיש בה סימן ואין הבעלים מתיאשין אלא תובעין שיחזירוה להם בסימנין אפי' אי

סימנין לאו דאוורייתא ואין מחזירין אלא בעדים, מ"מ ילפינן משמלה דדווקא דבר שיש בו סימן חייב להחזיר דע"י שיש בו סימן ימצא

עדים שיאמר להם מכירים אתם שמלה שלי שהיו בה סימנין כך וכך וגם המוצא לא יוציא השמלה להראותה לכל אדם אלא למי שיתן

בה סימנים אע"פ שאינו מחזירה לו בכך מ"מ דומה שהיא שלו ומראה אותה לעדים, אבל דברים שאין בהן סימן הוי שלו לפי

שהבעלים נתיאשו וכו', ומיהו בירושלמי יליף מניין ליאוש מן התורה אמר רבי יוחנן אשר תאבד ממנו, מי שאבודה ממנו ומצויה אצל

כל אדם, יצא יאוש בעלים שאבוד ממנו ומכל אדם" (וכן בתוס' בבא קמא ס"ו, א ד"ה מוצא אבידה, כתב ר"י דנפקא לן דיאוש קונה

באבידה משמלה).

והנה ממשמעות דברי התוס' שבתחילה כתבו שילפינן יאוש משמלה, ואח"כ כתבו: מיהו בירושלמי יליף וכו', יוצא שאין כאן

מחלוקת בין הבבלי והירושלמי, וכן העיר שם במראה הפנים בפ"י על הירושלמי ריש פ"ב דבבא מציעא. ולכאורה אינו מובן, הלא לפי

דעת התוס' בבא מציעא כ"ב, ב ד"ה איסורא, ילפינן מהאי קרא אפילו בלא ידע ואפילו דלכי ידע לא מתיאש ואפילו אם יש בו סימן

כיון שהיא אבודה מכל אדם, וא"כ לדבריהם איך יליף הירושלמי שיאוש מן התורה מקרא שמתיר את האבידה אפילו בלא יאוש.

ובמראה הפנים התקשה בדבר.

והנראה בזה שמהות היאוש היא, שבשביל שנעקרה האבידה מדעתו היא יוצאת מתחום אדנותו ותוקף בעלותו. וזו גזירת הכתוב שאין

המוצא מחוייב להשיב אבידה זו, שהתורה לא חייבה בהשבת אבידה אלא אם האבידה אינה עדיין אבידה גמורה, היינו אם עודנו

מצפה שהאבידה תחזור לו ועי"כ היא עומדת עדיין בתחום אדנותו ושליטתו, אבל אם הסית דעתו ממנה ועקר את האבידה מלבו

פקעה תוקף בעלותו והיא מותרת לכל אדם.

ב"ה טוב טעם דעת למדני (טוולד"ל) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השפ"א – המצות ההשעיות: **אתנה, סלוק = סוף-פסוק** (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל: **מונה** – רבוי; **מהפך פשטא** – מוציא מפשט; **מרכא** – רבוי; **דרגא** – מרחק; **תביר** – מחלק; ממעט, לא ממש; **טפא** – טרוא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; **מרכא טפא** – קב"שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; **דרגא תביר טפא** – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; **מרכא תביר טפא** – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; **תביר מרכא טפא** – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; **מף** – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; **פסק 1** – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; **זרקא סגול** – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; **פשטא** – פשוט, 1; **זקף-קטן** – 2; **זקף-גדול** – 3; **רביע** – 4; **מונה רביע** – לפחות 4; ...; **זקף-קטן** ... **זקף-קטן** בחצי פסוק – היקף; השלישייה: **קדמא** – סדר קדימות; **אולא** = **גרש** = **גרשי** – יוצא מהענין; **קדמא וואלא** – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), **תלישא-קטנה** – **תריסא** – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **תלישא-גדולה** = **תלשא** – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקירה, שגגה = שכחה; **פזר** – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

וכאן אנו רואים דעת התורה בצמצום רכוש הפרטי של האדם. אין הרכוש הפרטי קנין עולמי בלתי מוגבל של בעל הרכוש. התורה הכירה בדרך כלל את זכות הרכוש הפרטי, אבל היא הגבילה זכות זו בתחומים ידועים, וזה כל זמן שרכוש זה הוא ברשותו, ואפילו אינו ברשותו אבל הוא בתחום מחשבתו. אבל משיצא הדבר מרשותו והוסח לגמרי מלבו חדלה אדנותו והוא חוזר לאדון כל הארץ והוא התירה למי שמצאו.

ואחרי פירוט שבפסוק (כב,א) (כב,ב) מוסיף הכתוב (דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֻמְרוֹ** - דרגא מונה רביע, **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלַתּוֹ** - מונח זרקא סגול. תבנית הטעמים של (דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֻמְרוֹ** - דרגא מונה רביע, עשויה לרמז על התחכמות שלא להחזיר אבידה, תבנית הטעמים של **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלַתּוֹ** – זרקא סגול בתפקיד כעין מוסיף ממין הענין על הענין עשויה לרמז לאופני התחכמות נוספים שלא להחזיר אבידה. ועוד שיש סימן על השמלה (מוסיף על השמלה סימן) ובכל זאת במצבים מסוימים מותר לא להחזירה ככתב **[שרידי אש מסכת בבא מציעא סימן לד']** "בענין אבודה ממנו ומכל אדם ובגדרו של יאוש בעלים ובענין יאוש בטעות ויאוש ברשות" ובכבא מציעא כ"א, ב איתא דאבידה שאבדה "בזוטו של ים ובשוליותו של נהר אף על גב דאית ביה סימן רחמנא שרייה" (רש"י: "ואפילו באת ליד המוצא לפני יאוש").

ע"פ **[מנחת חינוך פרשת כי תצא מצוה תקלט] [הקדמה]** "שלא נצלים עין מאבידה" (מפני שאלו המוצגים הם בגדר אופני התחכמות שלא להחזיר)

(טט: בההנחה שחמור ושמלה) ... **[אות א]** שוים פרוטה ... והלכה כת"ק דחייב לטפל ולהחזיר ... ועיין בש"ס פ"י א"מ מבואר חילוק דינים בנטלה לפני יאוש ע"מ לגדולה או ע"מ להשיבה ואם הניחה עד אחר יאוש (אופן של התחכמות שלא להחזיר) ועיין בר"מ כאן בפ"ד ובש"ע סי' ר"ס עכ"פ פעם עובר על העשה דהשב ופעם אינו עובר אלא על הלאו דלא תוכל וכו'.

... בקטן נראה לומר דלא הוי כבא לידו כלל והוי כמונח עוד על גבי קרקע עד שהגדיל (אופן של התחכמות שלא להחזיר מיעץ לקטן לא להודיע על המציאה, ומשיגדיל מן הסתם יהיה אחרי יאוש בעלים ויוכה במציאה ולא חייב להחזירה) ... וכן בשוטה דהם בודאי אין להם יד כלל

... ואם עבד כנעני הגביה מציאה קודם יאוש ולא נתודע לבעלים עד אחר יאוש (אופן של התחכמות שלא להחזיר) אפשר דהוי כחצר ותלוי בשיטות הנ"ל המבואר בש"ך סי' רס"ח או אפשר כיון דהוא בר דעת שיך שפיר באיסורא וכו' או שומר אבידה ובאתי רק להזכיר ולעורר. ואבידה מדעת כגון השליך כיסו לרשות הרבים וכו' אין זקוק להחזיר מ"מ אסור ליטול לעצמו דאינו הפקר כך דעת הר"מ והטור חולק דהוי הפקר ועיין בש"ע ובאחרונים (אם טוען שסבר כמאן דאמר מותר ליטול, זה אופן של התחכמות שלא להחזיר):

הכלל הסוגר בכלל ופרט וכלל המתחיל ב-(כב,א)

(דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל-אֲבֵת** – מקף בורר בין באלו נסיבות מחפשים את המאבד הישראלי **ובין** באלו נסיבות לא מחפשים אחרי המאבד הישראלי. (דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה** – מונח רביע מרמז ללפחות ארבעה למודים,

(דב' תצא כב,ג) **לְכָל-אֲבֵת אֶתִּיף אֲשֶׁר-תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ** – הכתוב מרמז לשתי תבניות טעמים ומזה לשני ענינים. **(ענין א)** (דב' תצא כב,ג) **לְכָל-אֲבֵת אֶתִּיף אֲשֶׁר-תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ** – מרכא תביר מרכא טפא בתפקיד קבוצת פרטים, העשויה להתרחב, והקשורים ל-(ענין א) מסוים החלוקים ביניהם או בהלכותיהם לגבי (ענין א), (ענין ב) (דב' תצא כב,ג) **אֶתִּיף אֲשֶׁר-תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ** – תביר מרכא טפא, כעין קבוצת פרטים הקשורים ל-(ענין ב) וחלקם ממועטים מ-(ענין ב). השבת אבידה מישראל המוצא לישראל המאבד. אבל התורה מיעטה את הנכרי מהשבת אבידתו גם כאשר הגיעה האבידה לידי ישראל. ולא כל שכן שלא הגיעה לידי ישראל. (דב' תצא כב,ג) **וּמִצְאָתָהּ** – אתנה מגביל לענין החזרה לישראל. ולגבי נכרי (אבל לא בכל אופן הותרה אבידת גוי) תניא, ר' פנחס בן יאיר אומר: במקום שיש חילול השם, אפי' אבידתו אסור (ליטול).

ראה **דברים עקב ז,ז: וְאֶכְלַתְּ אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הָיוּ אֶלְהֵיךָ נִתְּנוּ לְךָ לֹא-תַחֲסוּ עִינֶךָ עֲלֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹד אֶת-אֱלֹהֵיהֶם כִּי-מוֹקֵשׁ הוּא לְךָ: ס**

[בבלי בבא קמא קיג,ב] (הסברים בסוגריים ע"פ מתיבתא) אמר רב ביבי בר גידל אמר רבי שמעון חסידא: גזל כנעני אסור, אבידתו מותרת (למוצאה ואין צריך להשיבה); גזילו אסור, דאמר רב הונא: מנין לגזל הכנעני שהוא אסור? שנאמר (שם שומר תורה אז): **(דב' עקב ז,ז) וְאֶכְלַתְּ אֶת-כָּל-הָעַמִּים אֲשֶׁר הָיוּ אֶלְהֵיךָ נִתְּנוּ לְךָ**, בזמן שהן מסורים בידך (כמשמע מהנאמר **אֲשֶׁר הָיוּ אֶלְהֵיךָ נִתְּנוּ לְךָ**)

_____ ולא בזמן שאינם מסורין בידך; **אבידתו מותרת**, דאמר רב חמא בר גוריא אמר רב: מנין לאבידת הכנעני שהיא מותרת?

שנאמר (למצוות השבת אבידה): **(דב' תצא כב,ג) וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל-אֲבֵת אֶתִּיף אֲשֶׁר-תֵּאבֵד מִמֶּנּוּ וּמִצְאָתָהּ**, **לְאֶתִיף** אתה מחזיר, ואי אתה מחזיר לכנעני. ואימא (ואולי תאמר): הני מילי (אי השבת אבידת גוי) היכא דלא אתי לידיה (שלא באה לידי ישראל שמצאה), דלא מחייב לאהדרורי בתרה (לחזר אחרי הנכרי שאיבד), אבל היכא דאתי לידיה אימא ליהדרה (אבל אם באה לידיו שמא מחויב להשיבה לנכרי המאבד) ! אמר רבינא: **וּמִצְאָתָהּ**, דאתאי לידיה משמע. (התורה מיעטה את הנכרי מהשבת אבידתו גם כאשר הגיעה האבידה לידי ישראל). (אבל לא בכל אופן הותרה אבידת גוי) תניא, ר' פנחס בן יאיר אומר: במקום שיש חילול השם, אפי' אבידתו אסור (ליטול)(כגון שבמקום הרוב הם ישראלים והנכרי יסבור שגנבו ממנו). אמר שמואל: טעותו (של נכרי) מותרת

(דב' עקב ז,ז) **וְאֶכְלַתְּ אֶת-כָּל-הָעַמִּים** – מקף אחד בורר בגזל הכנעני שאסור, מקף אחד בורר באבידת כנעני שמותרת, אם אין חלול ה'

[ספרי דברים פיסקא רכה] (דב' תצא כב,ד) **לֹא-תִרְאֶה**, מצות לא תעשה ולהלן הוא אומר (שם' מש' כג,ה) **כִּי-תִרְאֶה** מצות עשה. (דב' כי-תצא כב,ד) **חֻמְרוֹ אֲתִיף**, אין לי אלא **חֻמְרוֹ אֲתִיף** חמור שונאך מנין תלמוד לומר (שם' מש' כג,ה) **חֻמְרוֹ שִׁנְאָךְ** מכל מקום אם כן למה נאמר **אֲתִיף** מלמד שלא דברה תורה אלא כנגד היצר או שורו נופלים, ולא עומדים. בדרך, ולא ברפת מיכן אמרו מצאה ברפת אין חייב בה ברשות הרבים חייב בה.

(דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֻמְרוֹ** - דרגא מונה רביע, **[ספ"ד רכה,ד]** **חֻמְרוֹ אֲתִיף**, (שם' מש' כג,ה) **חֻמְרוֹ שִׁנְאָךְ** ... מלמד שלא דברה תורה אלא כנגד היצר

[אור החיים] ואומר (דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה**, לפי שיש באמצעות האדם שלשה דברים, הא' הרכבת הגוף, ב' חלק הרוחני שבאדם, ג' חלק התורה המאורסת לכל אחד מישראל:

כנגד הרכבת הגוף אמר (דב' תצא כב,ג) **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְחֻמְרוֹ**, כנגד חלק הרוחני אמר **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְשִׁמְלַתּוֹ**, כי בחינה זו תקרא שמלה כאומרם במסכת **[שבת קנב:]** משל למלך בשר ודם שחלק בגדי מלכות לעבדיו, וכנגד חלק התורה אמר **וְכֵן תַּעֲשֶׂה לְכָל-אֲבֵת אֶתִּיף**, וקראה הכתוב אבדה כמו שרמז רבי שמעון בר יוחאי **[קידושין ב:]** משל למי שנאבדה לו אבדה מי מחזור על מי וכו', כי חלק העולה לאיש זה הנה הוא אבד מהעולם, כיון שאין זולתו יכול להשיגו, כאמור בדברי המקובלים, ובאמצעות השבתו בתשובה הנה הוא מוצא אותה: **סיכום:** תשובה לתיקון הלקויים שגרם היצר בגוף, ברוח, בלימוד התורה.

ב"ה טוב טעם ודעת למונה (טודול) כ"י במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, התשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידם) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרְכָא = מרְכָא, דרְכָא – מצרף; תְּבִיר – מחלק, ממעט, לא ממש; טְפָא = טְפָא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרְכָא טְפָא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרְכָא תְּבִיר טְפָא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרְכָא תְּבִיר טְפָא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תְּבִיר מרְכָא טְפָא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מְרָא – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרְכָא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זְרָא-קָטָן – 2; זְרָא-גָדול – 3; רְבִיעַ – 4; מונח רְבִיעַ – לפחות 4; ...; זְרָא-קָטָן ... זְרָא-קָטָן בחצי פסוק – היקף; השלישייה: קדמא – סדר קדימות; אזלא = גְרֵשׁ = גְרֵשִׁים – יוצא מהענין; קדמא ואזלא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

1.13 דברים תצא כא,י (התשפ"ג)

דברים כ"י-תצא כב,ז: פ [ו] כ"י יקרא קן-צפור | לפניך
בדריך בכל-עין או על-הארץ אפרחים או ביצים והאם רבצת על-האפרחים או על-הביצים
לא-תקח האם על-הבנים:

[ז] שלח תשלח את-האם ואת-הבנים תקח-לך למען ייטב לך והארצת ימים: ס

[תו"א] קן-צפור [ב"מ קב,א], ראה [חולין קלח – קמב]

נושאים בעיונים הבאים:

[דב' תצא כב,ו] **כ"י יקרא קן-צפור | לפניך** – מונח מונח מונח פסק פזר, כעין ארבעה טעמי פזר.

[דב' תצא כב,ו] **בדריך בכל-עין או על-הארץ** – אזלא-גרש מונח פסק (= מונח לגרמיה) מונח רביע, כעין יצא מן הכלל ללמד על עצמו או על הכלל כולו, ובגלל רבוי המונח עשוי ללמד יוצאים מן הכלל אחדים

[דב' תצא כב,ו] **כ"י יקרא קן-צפור | לפניך** – מונח מונח מונח פסק פזר, כעין ארבעה טעמי פזר, בתפקיד טעם פזר תנהו לעניין אחר, כל אחד מרמז לקחת רעיון מהכתוב כאן ולהעבירו לנושא אחר בתורה ובתורה שבעל-פה. אפשר שטעמי מונח מרמזים לעוד רבוי בתפקיד טעם פזר.

[בבלי חולין קמא,א] [מתני' פ"ב,מ"ד] הנוטל אם על הבנים, ר' יהודה אומר: לוקה ואינו משלח, וחכמים אומרים: משלח ואינו לוקה, זה הכלל: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין לוקין עליה.

[למוד א] הרמז לנאמר ב-[מתני' חולין פ"ב,מ"ד] זה הכלל (לכל התורה כולה): כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין לוקין עליה. והמשך הגמרא מלמד מצבים שונים לשימוש בכלל זה. וכמוסר כל זמן שאפשר צריך לתקן.

[למוד ב] כהסבר הרב משה קובלסקי הי"ו מאורות הדף לימוד על אחריות למוקדשים משילוח הקן בציפור שהקדיש (א) למזבח (ב) לבדק הבית ומרדה ונמלטה או נגולה או מתה, לשאר הקדשים למזבח או לבדק הבית. לגבי מזבח נשארם בקדושתם לגבי בדק הבית פוקעת קדושתם כמו הצפור שהוקדשה ופקעה קדושתה ואפשר לקיים בה מצוות שילוח הקן. כנלמד ב-[בבלי חולין קלח,ב] בחולין אבל לא במוקדשים. אמאי לא? דאמר קרא: [דב' תצא כב,ז] **שלח תשלח את-האם** - במי שאתה מצווה לשלחו, יצא זה - שאי אתה מצווה לשלחו אלא להביאו לידי גזבר. ...

[למוד ג] כהסבר הרב משה קובלסקי הי"ו מאורות הדף על [בבלי חולין קמא,ב], שלחה, ואהדר לה רבא פרסתי (כעין גדר) ותפסה; - רבא רצה רק להחזיק בשיירי מצווה של גדול האדמורי"ם – הקב"ה, בחפץ שנעשה בו מצווה לה'. ומכאן לימוד לחיוב כל שיירי מצווה. [למוד ד] [רש"י] אם מצווה קלה שאין בה חסרון כ"ס אמרה תורה [דב' תצא כב,ז] **למען ייטב לך והארצת ימים** כ"ו למתן שכרן של מצוות חמורות

[תורת משה - אלשיך הקדוש - דב' דף רמז] ואם עסק המצווה אינו לעוף כנף (טט: שהוא מן ההפקר) כי אם עם אנוש כערכי כל שכן שאין קץ לשכרי.

ועל דרך זה אמרו רבותינו ז"ל [חולין קמב,א] שגלה הקב"ה אריכות ימים בע"ה במצווה חמורה ובמצווה קלה, כבד את אביך ושלוה הקן, ללמדך שאין לך מצווה שלא ייטב לאדם בה ויאריך ימים.

טט לפניך – פזר תנהו לעניין אחר כגון ראה **לפניך** – כלומר ראה מן שכר המצווה הקלה ביותר, בדבר מן ההפקר שאין לך בה חסרון כ"ס, שאין בה צורך במחשבה רבה, דיבור ורק מעשה קל כלאחר יד, אל שכר המצוות החמורות הימנה שבהן יש השקעת מחשבה דיבור ומעשה של זמן וחסרון כ"ס. שאין הקב"ה מקפח שכר כל בריה. כל מרחב המצוות מן הקלה אל החמורה, שכר בסיסי ללמדך שאין לך מצווה שלא ייטב לאדם בה ויאריך ימים. ובנוסף יש לכל מצווה שכר המיוחד לה.

(מר-חשון התש"פ, פנחס מנחם טייטלבוים הי"ו) המשנה הנ"ל נמצאת גם ב-[משנה מכות פ"ג,מ"ד] [*] הנוטל אם על הבנים רבי יהודה אומר לוקה ואינו משלח וחכמים אומרים משלח ואינו לוקה זה הכלל כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה אין חייבין עליה: וממסכת מכות לומדים מהפסוק רעיונות למקומות אחרים בתורה ובתורה שבעל-פה.

(מר-חשון התש"פ, פנחס מנחם טייטלבוים הי"ו) [למוד א] (דב' תצא כב,ו) **כ"י יקרא קן-צפור | לפניך** – מלמד הבחנה בין הורג בשגגה כאשר הנהרג היה במקום, ובין אחד שזימן עצמו משיצאה האבן וכד' שאין זה הורג בשגגה, קרוב לאונס ואינו גולה.

[במ' מסעי להיא] **והקרייתם לכם ערים ערי מקלט תהינה לכם וגם שמה רצח מפה-גפש בשגגה:** [רש"י] [במ' מסעי להיא] **והקרייתם** – אין הקרייה אלא לשון תזמנת וכן הוא אומר [בר' וישב כז,ט] **כ"י הקרה ה' אליהך לפני:**

הורג בשגגה כאשר הנהרג היה במקום, למעט מצב [דב' תצא כב,ו] **כ"י יקרא** – כי הזדמן קן [כפ' [רש"י] [במ' מסעי להיא] **והקרייתם** וכנאמר ב- [בר' וישב כז,ט] **כ"י הקרה** ומזה למוד אל אחד שזימן עצמו משיצאה האבן או הגרזן מיד הזורק. כלומר האבן נזדמנה, הגרזן הזדמן, לימוד אל [בבלי מכות ח,א] [משנה מכות ב,ב]. הזורק אבן לרה"ר והרג - ה"ז גולה. ר"א בן יעקב אומר: אם מכשיצאתה האבן מידו הוציא הלה את ראשו וקבלה - ה"ז פטור.

[למוד ב] (דב' תצא כב,ו) **כ"י יקרא קן-צפור | לפניך** – מלמד שאם הקן הזדמן בחצירו, יפקירו חצירו ויתחייב בשילוח הקן. מכאן לימוד של הפקר לכל התורה. (כולל נתיבות צבי יצחק אלחנן דבוש, חייזי כהן: הפקרה לפני הטלת ביצים או לפני הגעת אפרוחים לחצר)

[למוד ג] (דב' תצא כב,ו) **כ"י יקרא קן-צפור | לפניך** – מלמד שאין לנו ידיעה במידות הקב"ה.

[בבלי ברכות לג,ב] [משנה ברכות פ"ה,מ"ג]. האומר על קן צפור יגיעו רחמיך ועל טוב יזכר שמך, מודים מודים - משתקין אותו.

גמרא. בשלמא מודים מודים משתקין אותו - משום דמיחזי כשתי רשויות, ועל טוב יזכר שמך - נמי משמע על הטובה ולא על הרעה, ותנן: חייב אדם לברך על הרעה כשם שמברך על הטובה. אלא, על קן צפור יגיעו רחמיך מאי טעמא? - פליגי בה תרי אמוראי במערבא, רבי יוסי בר אבין ורבי יוסי בר זבידא; חד אמר: מפני שמטיל קנאה במעשה בראשית (טט: רחמים על צפור ולא על מעשי בראשית אחרים), וחד אמר: מפני שעושה מדותיו של הקדוש ברוך הוא רחמים (טט: התנהגות העולם במידות המיוחדות לה), ואינן אלא גזרות.

וגם המידות הן רק המשלה ואין לנו ידיעה על הקב"ה כנאמר במאמר [פתח אליהו" תיקוני זוהר הקדמה דף יז עמוד ב] ... אתה חכים ולאו בחכמה ידיעה אתה הוא מבין ולא מבינא ידיעה לית לך אתר ידיעה אלא לאשתמודעא תוקפך וחילך לבני נשא ולאחזאה לון איך

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד) כי במצוותך האמנותי – תהלים קי"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך, דרנא – מצרף; תביר – מחלק, ממעט, לא ממש; טפקא = טרנא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול, יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שונה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שונה לפרטיה. תביר מרכא טפקא – קבוצה שממעטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקש; השלישי: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמוד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כעין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

אתנהיג עלמא בדינא וברחמי דאינון צדק ומשפט כפרם עובריהון דבני נשא דין איהו גבורה משפט עמודא דאמצעייתא צדק מלכותא קדישא מאזני צדק תרין סמכי קשית הין צדק אות ברית כלא לאחזאה איך אתנהיג עלמא אבל לאו דאית לך צדק ידיעא דאיהו דין ולא משפט ידיעא דאיהו רחמי ולא מכל אלין מדות כלל.

(בבלי חולין קמא, ב) ההוא דאתא לקמיה דרבא, א"ל: תימח (כאן משמעו עוף טהור) מהו? אמר: לא ידע האי גברא דעוף טהור חייב לשלוח? אמר ליה: דילמא חדא ביעתא הוא דרמיא (אולי הטילה ביצה אחת), אמר (רבא) ליה (לשואל): האי ידעי לך, מתניתין היא: (למרות שבפסוק נאמר בלשון רבים **אֲפֹרְתִים אֹו בִיצִים**) אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת - חייב לשלח, (השואל מרבא) שלחה, ואהדר לה (הקוף) רבא פרסתקי (מצודה) ותפסה; וליחוש לחשדא! כלאחר יד (רש"י: מרחוק פירש המצודה שלא הבין המשלח. טט: וע"י שנוי זה של הרחקה לכד את העוף לעצמו).

(דב' תצא כב, א) אֲפֹרְתִים אֹו בִיצִים – פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים, פשטא מרמז למוד בפשט.

(למוד א) (דב' תצא כב, א) אֲפֹרְתִים – פשטא בתפקיד המספר אחד, **(בבלי חולין קמא, ב)** אין שם אלא אפרוח אחד או ביצה אחת - חייב לשלח, **(למוד ב)** ע"פ **[קריית ספר להלן]** אפשר שזהו שהאפרוחים אינם בעלי יכולת להפריח מעצמם כמו הביצים וקוקים לאמם כמו הביצים.

(בבלי חולין קמא, א) [מתני' פ"ב, מ"ד] הנוטל אם על הכנים, ר' יהודה אומר: לוקה ואינו משלח, וחכמים אומרים: משלח ואינו לוקה, זה הכלל: כל מצות לא תעשה שיש בה קום עשה - אין לוקין עליה.

משלח [ומב"ם הלכות שחיטה פ"ג ה"א] הלוקח אם על הכנים ושחטה, הבשר מותר באכילה ולוקה על שחיטת האם שנאמר **(דב' תצא כב, א) לא-תקח האם על-הכנים**: וכן אם מתה קודם שישלחנה לוקה, ואם שלחה אחר שלקחה פטור.

(דב' תצא כב, א) לא-תקח – מקף כבורר בין לקיחה ללא שלוח אחריה שבזה לוקה ובין לקיחה ושלוח אחריה שבזה אינו לוקה

(דב' תצא כב, א) לא-תקח האם – מרכא טפקא, בתפקיד קבוצת פרטים העשויה להתרחב והעשויה להיות מאופיינת מהגבלה של טעם

סלוק שכתוב אחריה **על-הכנים**

[משנה חולין פ"ב מ"ב] [*] עוף טמא פטור מלשלח עוף טמא רובץ על ביצי עוף טהור וטהור רובץ על ביצי עוף טמא פטור מלשלח קורא זכר רבי אליעזר מחייב וחכמים פוטרין:

[פירוש המשנה לרמב"ם חולין פ"ב מ"ב] אמר ה' כי יקרא קן צפור, וצפור נאמר על עוף טהור דוקא שנאמר כל צפור טהורה. וקורא,

שם "אלחג'ל", ומין זה דוגרים ממנו הזכרים כדרך שדוגרות הנקבות, ולפיכך נחלקו בקורא זכר דוקא אם נמצא דוגר, אבל הזכר של שאר המינים דברי הכל שהוא פטור. והלכה כחכמים.

הרחבה למי לשלח **[קריית ספר הלכות שחיטה פרק יג, מצות סב]** היתה **רִבְצֵת עַל** ביצים שאינם מינה והם טהורים הרי זה משלח

דמספקי' אי קרינא בה **וְהָאֵם** אף על גב דלאו מינה היא או לאו ולכך משלח ואם לא שלח אינו לוקה היתה **וְהָאֵם** טרפה חייב לשלחה דאי אקשת אם טרפה לאפרוחים טרפות דפטור מלשלח א"כ **צְפוּר** דאתא למעוטי עוף טמא למה לי (היה אפשר להקיש) מאפרוחים

דבעינן ראויים לך ולא לכלביך נפקא אלא ודאי לא תקיש.

(דב' תצא כב, א) וְהָאֵם רִבְצֵת עַל-הָאֲפֹרְתִים – מהפך פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז

שלפחות למוד אחד יוצא מהפשט, מונח מרמז לאפשרות ליותר למוד אחד בתפקיד זקף-קטן (של שני למודים)

ע"פ **[קריית ספר שם]** **(למוד א)** טעם מהפך ללמד שילוח **וְהָאֵם** אף על גב דלאו מינה היא. טט: הצפור הרובצת אינה ממין האפרוחים או הביצים, אפשר שגם אם הם ממינה, אינה אם האפרוחים או הביצים, כמו שמושיבים תרנגולת על אוסף ביצים שחלקם לא שלה.

(למוד ב) במצב (למוד א) לא שלח לא לוקה.

זוג למודים נוסף ע"פ **[קריית ספר שם]** **(למוד א) וְהָאֵם** טרפה חייב לשלחה **(למוד ב)** לא להקיש מאפרוחים טרפות לאם טרפה

(דב' תצא כב, א) אֲפֹרְתִים אֹו בִיצִים וְהָאֵם רִבְצֵת עַל-הָאֲפֹרְתִים ... זקף-קטן ... זקף-קטן בין שני קיסרים (סלוק ... אתנה)

בתפקיד היקש, ע"פ **[קריית ספר שם]** (א) כאן דווקא לא להקיש מאפרוחים טרפות לאם טרפה;

(ב) מקיש מקיש אפרוחים לביצים, שצריכים לאמם, אפרוחים טרפות מקיש לביצים מזורות שאין שילוח

הגבלה למי לא לשלח **[קריית ספר הלכות שחיטה פרק יג, מצות סב]** לשלח את הקן דכתיב **(דב' תצא כב, א) שֶׁלַח תִּשְׁלַח אֶת-הָאֵם וְגו'**

שילוח הקן אינו נוהג אלא בעוף טהור שאינו מזומן כיוני שובך שקננו בפרדס אבל אווזים ותרנגולים ויונים שקננו בבית אינו חייב

לשלח ד-**(דב' תצא כב, א) כִּי יִקְרָא כְּתִיב כְּדָאמַר**. היו אפרוחים מפריחים שאינם צריכין לאמן או ביצים מזורות אינו חייב לשלח דכתיב והאם רובצת על האפרוחים או על הביצים מה אפרוחים בני קיימא אף ביצים בני קיימא יצאו ביצים מזורות שאינם בני קיימא שהרי

אין אפרוח בא מהם ומהם ביצים הצריכין לאמן אף אפרוחים הצריכין לאמן יצאו אפרוחים מפריחים שהן יכולין להפריח ואינם צריכין לאמן היו האפרוחים טרפות הרי אלו כביצים מזורות ופטור מלשלח דכתיב **(דב' תצא כב, א) תִּקַּח-לָךְ** ולא לכלביך. זכר שמצאו רובץ על

הקן פטור מלשלח ד- **הָאֵם רִבְצֵת** כתיב ולא האב רובץ. עוף טמא או ביצים טמאים פטור מלשלח דכתיב **קֵן-צְפוּר** ולא אשכחן

טמא דאיקרי צפור ואף על גב דמינה דביצים בר שילוח הוא אפ"ה פטור ד-**קֵן-צְפוּר** בעינן שתהא האם שהיא מקננת צפור טהורה וטהור רובץ על ביצי עוף טמא אף על גב דקן צפור הוא אפ"ה נפקא ליה פטוריה מדכתיב **(דב' תצא כב, א) תִּקַּח-לָךְ** ולא לכלביך.

(דב' תצא כב, א) כִּי יִקְרָא קֵן-צְפוּר – מקף כבורר (א) בין צפור כלשהי ובין צפור טהורה בלבד (ב)

תפקיד פור – אפשר שמכאן לכל התורה צפור – עוף טהור, צ"ע לעומת (בר' נח כ, ח) וּמִכָּל הָעוֹף הַטְּהוֹר, ויקרא (פרשת קדושים) פרק כ פסוק כה) וּבְיַד הָעוֹף הַטְּמֵא לְטָהֵר; (דברים (פרשת ראה) פרק יד פסוק א) וּלְצְפוּר טְהוֹר תִּהְיֶה תֹאכְלוּ: (דברים (פרשת ראה) פרק יד פסוק כ) לְעוֹף טְהוֹר תֹאכְלוּ: טהרת מצורע (וי' מצ' יד, ד) וְצִנְהוּ הַפֶּהוּ וְלָקַח לַמַּטְהָר שְׁמַיִצְפָּרִים חֵזוֹת טְהוֹרוֹת וְעֵץ אֶרְזוֹ וְשִׁנֵּי תוֹלְעוֹת וְאֶזְבִּב:

(דב' תצא כב, א) תִּקַּח-לָךְ – מקף (א) כבורר בין כשצפור טהורה מקננת על ביצים מזורות ו/או אפרוחים טרפות יש שילוח **בין** שאין

שילוח; (ב) כבורר בין כשצפור טהורה מקננת על ביצי עוף טמא יש שילוח **בין** שאין שילוח

(דב' תצא כב, א) תִּקַּח-לָךְ – סלוק מגביל שני המצבים הנ"ל, שאין שילוח.

ראה פזר תלישא,

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טטולד) כי במצוותך האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, תשס"א – התשפ"ד; תמצית ההשערות: אתנה, סלוק = סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל; מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא = מאריך; רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפקא = טרקה – שנוי ו/או רבוי ו/או מפתש; מרכא טפקא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות; מכל מקום; דרנא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפקא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפקא – קבוצה שמממטים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בד"כ בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, השלם והחלק נדרשים; זרקא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – היקף; השלישיה: קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצבת נושא ולמוד פרטיו בסדר מתאים, מלמד ולמד, כענין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תריסא – דרוש בפסוק שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו שיעור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושב"ע"פ.

1.14 דברים תצא כא,י (התשפ"ד)

דברים כי תצא כב,ח: ס כי תבנה בית חדש ועשית מעקה לנגד ולא תשים דמים בביתך כי יפל הנפל ממנו:
[מסכתות קטנות מסכת כלה רבתי פרק ג] תנן התם, הלל אומר הוי מתלמידיו של אהרן, אוהב שלום ורודף שלום, אוהב את הבריות, ומקרבן לתורה. בשלמא אוהב שלום כדאמרן, אלא רודף שלום היכי דמי, כדתניא (תה' לד,טו) בקש שלום ורדפהו, ומאי שנא כל המצות, שאין אדם מחויב אלא אם כן באה לידו, דכתיב כי תפגע שור אויבך, כי תראה חמור שונאך, (דב' תצא כב,ח) כי (במשמע אם) תבנה בית חדש, אבל שלום בכל מקום, (תה' לד,טו) סור מרע ועשה טוב בקש שלום ורדפהו: . מסקנה אין חובה לבנות אלא אם באה מצוה לידו אז יקפיד לקיים מצות עשה ועשית מעקה לנגד ולקיים מצות לא תעשה ולא תשים דמים בביתך . **[תו"ת] בית חדש** – מהו חדש רבי אומר, משעת חדרשו עשה לו מעקה⁽²⁾ **[ספרי]:** **[תו"ת עד]** המילה **חדש** מיותרת כאן, אחרי דאליבא דאמת חייב גם הקונה ויורש בית, אלא בא לאשמעינן דחיוב מעקה הוא מיד שנתחדש הבית, ונראה הכונה מיד כשנבנתה אעפ"י שלא דר בה עוד:

(דב' תצא כב,ח) כי תבנה בית חדש – מהפך פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלמודים יוצא מהפשט, מונח מרבה מאפיינים למבנה המחויב במעקה. **[למוד א]** מוציא מהפשט של מלאכת בונה ומלמד כנדרש ב- **[ספרי דברים פרשת כי תצא פיסקא רכט]** **(דב' תצא כב,ח) כי תבנה בית חדש**, אין לי אלא בונה לקח ירש ונתן לו במתנה מנין תלמוד לומר **בית** מכל מקום. (הטעמא דקרא, הסיבה ל-כי תבנה כתוב אחריו) **ולא תשים דמים בביתך**, **[ב-תורה תמימה (=ת"ת) הערה עא]** מניעת היזק גוף בנפילה מגובה של ' טפח לעולה לגג. בפחות מ' טפח לא נחשב חבטה מסכנת חיים) אין לי אלא בית **[למוד ב]** מוציא מהפשט של מבנה רק למגורי אדם **[ספרי שם]** מנין לבונה בית התבן בית הבקר בית העצים בית האוצרות (שיכולים להיות גם דירות לאדם) תלמוד לומר (ט: גירסה א) **ולא תשים דמים בביתך** (בלמוד א' כתוב זה הוא הסיבה לעשיית מעקה, מניעת היזק גוף לעולה לגג ולא מבנה העשוי לשמש גם לדיורי אדם. לכן מוצע לומר שהגירסה של **[תורה תמימה] כי תבנה** מתאימה למבנה רב שימושי), יכול אף הבונה בית שער אכסדרה ומרפסת תלמוד לומר **בית**, מה בית מיוחד שהוא בית דירה יצאו אלו שאינם בית דירה. (בלמודים הבאים נגלה היזק גוף שאינם דיור)

[תורה תמימה = תו"ת] בית – בית שאין בו ד' אמות על ד' אמות פטור מן המעקה, מאי טעמא **בית** כתיב⁽³⁾ **[סוכה ג' ב:]** **[תו"ת ע]** ובאין בו שיעור כזה לא נקרא בית, ועיין מ"ש"כ לעיל בפ' ואתחנן לענין מזווה הנוגע לדין זה:
[תורה תמימה = תו"ת] בית – (בית שהוא למטה מעשרה פטור מן המעקה, מאי טעמא **בית** כתיב) וכל פחות מעשרה לאו בית הוא⁽⁴⁾ **[ב"ק ג"א ב:]** **[תו"ת עא]** לפי מה דקי"ל לענין כמה דברים דאין חבטה בפחות מעשרה א"צ לטעם זה, כיון דלא שייך בזה חשש נפילה, אלא רצה לאוקים זה אפילו למ"ד יש חבטה בפחות מעשרה, ולפי"ז יש ליתן טעם על שהשמיטו הפוסקים דין דרשה זו אשר לכאורה הוא פלא, והוא מפני דקיי"ל אין חבטה בפחות מעשרה: (היינו אינו מהוה סכנה, ומתאים לדרשה שניה לכתוב **כי תבנה** בגירסת **[תו"ת]**) **[תו"ת] בית** – אין לי אלא **בית**, מניין לרבות בית התבן וגו' (היתמעטו) בית שער אכסדרה ומרפסת, ת"ל **בית**, מה בית מיוחד שהוא בית דירה יצאו אלו שאינם בית דירה⁽⁵⁾ **[ספרי]**

[תו"ת] בית – לרבות גג היכל⁽⁶⁾ **[ספרי]:** **[תו"ת עג]** צ"ע מ"ש מבתי כנסיות ובתי מדרשות שנתמעטו ממעקה, כפי שיבא בסמוך, ואף גם זאת לא נתבאר מ"ש **[משנה ו' פ"ד דמדות]** שהמעקה שבהיכל היתה גבוהה ג' אמות, ומה נשתנית מעקה זו בשיעורה לשאר מעקות ששיעורן עשרה טפחים כפי שיתבאר בסמוך. ולכן נראה דהמעקה שבהיכל היתה לא לשמירה כי אם לנוי בעלמא, ודרשה זו אסמכתא היא, וניחא הכל, וב**[ספרי]** יש עוד גירסות שונות בלשון זה, ואין להאריך:

(דב' תצא כב,ח) בית – מונח בתפקיד רבוי למודים במשמעות המלה עצמה, **זכר ראשון** מה לא נכלל במצוות עשה ולא תעשה בנושא מעקה, אח"כ **בפשט** לכתחילה זה מקום המתאים למגורי אדם בצנעת הפרט, **(דב' תצא כב,ח) בית חדש** – למוד בפשט דחיוב מעקה הוא מיד שנתחדש הבית ... אעפ"י שלא דר בה עוד כי היזק הגוף הוא גם לבונים.
בא **(דב' תצא כב,ח) כי תבנה** – מהפך פשטא ומוציא מן הפשט גם למקום שאינו מיועד לכתחילה למגורי אדם, ובהמשך מוציא לגמרי מהפשט של **בית** וכולל מניעת מצבים של היזק הגוף כמו בור כאשר פני הקרקע הם כעין גג ביחס לתחתית הבור ומוזה **ולא תשים דמים בביתך** – מהפך פשטא זקף-קטן בלפחות אחד מהלמודים עוסק בנוק לגוף מכל סכנה.

[ספרי שם] (דב' תצא כב,ח) ועשית מעקה לנגד, אין לי אלא גג מנין לרבות בורות שיחים ומערות חריצים ונעיצים תלמוד לומר **(דב' תצא כב,ח) ולא תשים דמים בביתך**, אם כן למה נאמר גג פרט לכבש **בית** לרבות היכל (כנראה מקום הקודש בבית המקדש), גג פרט לאולם (כנראה מקום המעבר מעזרת כהנים אל הקודש בבית המקדש). **חדש**, רבי אומר משעת ח' (ו)שו עשה לו מעקה. כמה הוא מעקה? (מקום) מעגלו **[מלב"ם]** ע"פ **[בבלי מכות ז]** שמשם מעגל (מהדק) במעגלה את טיט הגג, מקום גובה בגג משופע לנפילת מים, מעקה בגובה) שלשה טפחים, בית דורסו עשרה (טט: ממקורות אחרים מקום שטוח בגג המשמש למלאכה ואחסון). ע"פ **[חזון איש י"ד מסכת חולין – סימן יד ד"ה והראב"ד פי']** הצד הנמוך מעל מקום הניסיה, שלצד הנמוך עולול טפי ליפול ובעי מחיצה גמורה. ושיעור ג' טפחים הוא אומד חכמים. **[מרכבת המשנה (חעלמא) הלכות רוצח ושמירת הנפש פרק יא הלכה ג]** וה**[רמב"ם פ"א מהל' רוצח]** מפרש מעגילו עובי המחיצה, בית דורסו גובה המחיצה עיין שם בראב"ד וכ"מ עכ"ל. ר"ל דמעגילו עובי החוליה לדרך רבנו וג' טפחים לאו דוקא אלא שהוא שיעור עובי כותל בלבנים ריש מסכת ב"ב שהוא שיעור מחיצה הפחותה דשם וחזקה. **[תו"ת] ועשית** – כמה שיעור מעקה – גובה עשרה טפחים⁽⁷⁾ **[ב"ב ס"א א:]** **[תו"ת עו]** עיין **[רמב"ם הל' רוצח ושמירת הנפש פ"א ה"ג]** ומש"כ לעיל אות ע"ג: **[רמב"ם שם]** גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים כדי שלא יפול ממנו הנופל, וצריך להיות המחיצה חזקה כדי שישען האדם עליה ולא תפול, וכל המניח גגו בלא מעקה ביטל מצות עשה ועבר על לא תעשה שני **ולא תשים דמים בביתך**, ואין לוקין על לאו זה מפני שאין בו מעשה. **[השגת הראב"ד]** גובה המעקה אין פחות מעשרה טפחים. א"א דוקא ממקום דרוס והוא מקום הנמוך שבו אבל שאר צדדין שלשה טפחים. **[שו"ת שבט הלי חלק ד סימן רכח]** ... מכ"מ חזינן דיו"ד טפחים אפי' בצד אחד אהני עכ"פ פורחא,

(דב' תצא כב,ח) ועשית מעקה – טפחא בתפקיד כפותחת טפח להתאפיין מהכתוב אחריה **(דב' תצא כב,ח) לנגד** ומחייב בעל הבית במעקה. **(דב' תצא כב,ח) ועשית מעקה** – מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, כאן מרבה על המוציא מן הפשט הכתוב לפניו **(דב' תצא כב,ח) כי תבנה בית חדש**, ממקום המתאים לדיורים ומעבירו למקומות של היזק גוף בנפילה לתוכם כמו מ-**נגד** לארץ, וזה משנה מפשט הכתוב **(דב' תצא כב,ח) כי יפל הנפל ממנו**, (ומשנה מדרשת **[ספרי]** ולא לתוכו ומשנה מ-**[רמב"ם רוצח ושמירת הנפש פ"א ה"ב]** ולא לתוכו).

ב"ה טוב טעם ודעת למדני (טו"ד) כי במצוות האמנותי – תהלים ק"ט, שם: טעמי המקרא והתורה שבעל-פה, השש"ס – התשפ"ד; תמצית ההשערו: אתנה, סלוק – סוף-פסוק (נקראים קיסרים ותפקידים) – להגביל: מונח – רבוי; מהפך פשטא – מוציא מפשט; מרכא – מאריך, רבוי; דרנא – מצרף; תביר – מחלק; ממעט, לא ממש; טפאא – טרוא – שנוי ו/או רבוי ו/או מתפשט; מרכא טפאא – קב' שעשויה לגדול; יתור לרבות, מכל מקום; דרנא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה שוה לפרטיה; מרכא תביר טפאא – קבוצה עם הלכה לא שוה לפרטיה; תביר מרכא טפאא – קבוצה שממטעים חלק מפרטיה מענין מסוים; מקף – בדי' בורר לימוד אחד מרב אפשרויות; פסק 1 – סדור שנהלק, העלם והחלק נדרשים; זרנא סגול – מוסיף מהענין על הענין או גורע ממנו; פשטא – פשוט, 1; זקף-קטן – 2; זקף-גדול – 3; רביע – 4; מונח רביע – לפחות 4; ...; זקף-קטן ... זקף-קטן בחצי פסוק – הדיקט; השלישייה: (קדמא – סדר קדימות; אולא = גרש = גרשי"ם – יוצא מהענין; קדמא ואולא – בסדר זה או הפוך, הצגת נושא ולמד פרטי בסדר מתאים, מלמד ולמד, כענין מדות מ"ג מדות דר' ישמעאל ול"ב מדות דר' אלעזר עם המלים כלל, פרט, רבוי, מיעוט), תלישא-קטנה = תרסא – דרוש בפסוק ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; תלישא-גדולה = תלשא – דרוש בפסוק ולפניו ששור, מחיצה, עקרה, שגגה = שכחה; פור – דרוש מהפסוק רעיון לנושאים אחרים בתושבע"פ.

אות למ"ד של לַנְגָה מורה שגובה המעקה יכול להיות בגבהים שונים כהסבר [מלבי"ם] בצד שאמר (וי' ה,כז) אֲשֶׁר-יַעֲשֶׂה לְאִשְׁמָה בָּהּ: דהיינו שחטא באחד מחמש המינים הנז' בפרשה. ויצויר בצד א' חמשה תובעים, וא' תובע. ובצד הב' יצויר תבעו מינים מינים, ומין א' בזמנים הרבה. והנה יש פה זרות בלשון. שידוע שיש הברל בין שימוש הלמד ובין שימוש מלת על. שהלמד מורה החלוקה, ומלת על מורה הצירוף.

[ספרי שם] (דב' תצא כב,ח) וְעֵשִׂית מַעֲקָה לַנְּגָה, מצות עשה. וְלֹא-תִשִּׂים דְּמִים בְּבִיתְךָ, מצות לא תעשה. תורה תמימה עה) ועיין ב[רמב"ם פ"א ה"ח מברכות] דבשעת עשיית מעקה מברך אשר קדשנו וכו' לעשות מעקה, ונו"כ לא העירו מקור לדין זה, ואם סברת עצמו היא קשה טובא שותר דברי עשית באותו הפרק [הלכה ד'] ולמה אין מברכין על נטילת ידים באחרונה [לאחר הסעודה] מפני שלא חייב בדבר זה אלא מפני הסכנה [מפני מלח סדומית] ודברים שהם משום סכנה אין מברכין עליהם, עכ"ל. וא"כ הלא כל ענין מעקה מפורש בתורה שהוא משום סכנה, ולמה יברך עליה, ודוחק לחלק דנט"י? הוי סכנה לעצמו ומעקה סכנה לאחרים דמאי שנא, וגם לשונו לא משמע הכי, ואולי דעתו דשאני מעקה דענינה כתיב בתורה מפורש בלשון מ"ע. ודע דעיקר מצות עשיית מעקה הוא רק בבתי שבא"י ששם הגגות ישירות ולא משופעות כמו אצלנו, ולכן רגילים שם לעשות כל תשישים על הגגות כמו בפנים הבית ותשישים שם בקביעות, ומפני זה יש חשש נפילה ולכן יש חיוב מעקה, משא"כ בגגים שלנו שרק במקרה רחוקה עולים עליהם לשעה קלה ובאותו פעם נזהרים שלא יפלו, לכן אין אצלנו דין חיוב מעקה בכלל, ותמיהני על בעלי השו"ע והאחרונים ב[ח"מ סי' תכ"ז] שלא בארו זה, וגם זולתם לא ראיתי מי שיעיר בזה:

[תו"ת] לַנְּגָה - למעוטי בתי כנסיות ובתי מדרשות^(ט) [חולין קל"ו א'] : [תו"ת עז] פירש"י בטעם הדבר מפני שאין חלק לאחד מהן בו שאף לבני עבר הים הוא, ועוד שאינו בית דירה, (טט: אבל אם הצבור משתמש בגג כגון בשעור תורה, סעודת מצוה, סוכה אז כדי למנוע היוק הגוף יש לעשות מעקה) [תו"ת] לַנְּגָה - פרט לכבש המזבח^(טז) [ספרי]: [תו"ת עה] טעם הדבר י"ל מפני שהמשתמשים בו כהנים הם, וכהנים זריזים הם שלא ישמטו וימעדו גלגם. אך צ"ע ל"ל בכלל דרשה זו תיפק לי' דהא אין חיוב מעקה רק בבית דירה כמבואר למעלה, ואולי י"ל כיון שרבים המשתמשים בו הו"א דרינו בבית דירה קמ"ל. וע"ע בספרי גירסות שונות בענין דרשה זו: [אנצ' תלמודית מוזב חיצון] ... מאחרונים כתבו שיש שפה גבוהה מעט. [בבלי בבא בתרא סא,א] הרב מיכל זילבר הי"ו מביא מתפארת ישראל^(י) על [רמב"ם הל' רוצח ושמ"ה פ"א,ה"א-ה"ד] מעקה רק לכיוון רשות הרבים (=ר"ה) (לאו דווקא ר"ה של שבת) לכן לַנְּגָה – אתנה מגביל חובת המעקה רק לכיוון רשות הרבים, אבל [השגות הרבא"ד] לצדדים אחרים שלושה טפחים, מעקה רק אם גובה הגג מעל רשות הרבים מעל 10 טפה, גודל הגג של לפחות 4 על 4 אמה.

[תו"ת] וְלֹא-תִשִּׂים דְּמִים בְּבִיתְךָ - תניא רבי נתן אומר, מניין שלא יגדל אדם כלב רע בתוך ביתו ולא יעמיד סולם רעוע בתוך ביתו, שנאמר וְלֹא-תִשִּׂים דְּמִים בְּבִיתְךָ^(יז) [כתובות מ"א ב' א'] : [תו"ת עט] וב[משנה ב"ק ע"ט ב'] בין יתר תקנות חכמים איתא שתקנו שלא יגדל אדם את הכלב א"כ קשור בשלשלאות, וכ"פ [רמב"ם ב"ה ה"ט מנזקי ממון], וטעם הדבר מפני שאפשר לאנשים חלשים ונשים ותינוקות להבהל ממנו מקול נביחתו, וכפי שמביא בגמ' שם פ"ג א' שנשים מעוברות נבהלו והפילו, ... אלא כל דבר שיש בו סכנה ואפשר שיכשל בה אדם וימות, כגון שהיתה לו באר או בור בחצירו חייב לעשות לה חוליה גבוהה י' טפחים וכדומה, וה[רמב"ם בפ"א ה"ד מרוצח] הביא על זה הפ' דפ' ואתחנן (ד' ט') (דב' וא' ד,ט) וְקָם הַשָּׂמֶר לָךְ וְשָׁמַר נַפְשְׁךָ מֵאָדָּם, ואם עבר על זה בטל מ"ע ועבר בלא תשים דמים בביתך. וי"ל נ"מ בין מצות מעקה למצות הסרת שארי מכשולים לפי מש"כ לעיל אות ע"ה בשם הרמב"ם דמברכין על עשיית מעקה, י"ל דרק במעקה כן משום דכתיב בה עשה מפורשת, ועשיית מעקה, משא"כ בהסרת שארי מכשולים דאין עשה מפורשת בהם, והפ' השמר לך ושומר נפשו הוא סמך בעלמא, דלא איירי שם מפורש בענין מצות נזיקין, ואי משום הל"ת לא תשים דמים בביתך, ידוע הוא דעל ל"ת אין מברכין כמש"כ [הרא"ש בפ"א דכתובות סי' י"ב]: [תו"ת] בְּבִיתְךָ - לרבות בורות שיחין ומערות חריצים ושיחין וכו' [תו"ת פ] יתכן דדריש יתור מלה זו דדי היה לכתוב ולא תשים בה דמים כיון דקאי על כי תבנה בית, ולכן דריש דהלשון בביתך ככבאן ענינו בראשותך בכל השייך לביתך, וכמו שדרשו במכילתא לענין חמץ לא ימצא בבתיכם - ברשותכם, וכמו שאם יש לו בחצירו בורות שיחין ומערות צריך לעשות להם חוליה גבוהה י' טפחים או כסוי, ועיין מש"כ סוף אות הקודם: [דב' תצא כב,ח) וְלֹא-תִשִּׂים דְּמִים בְּבִיתְךָ - מהפך פשטא מונח זקף-קטן, זקף-קטן מרמז לשני למודים, מהפך פשטא מרמז שלפחות אחד מהלמודים יוצא מהפשט, כאן הוציא היזק גוף מפשט בְּבִיתְךָ להסרת שארי מכשולים דאין עשה מפורשת בהם, וגם זה לא תעשה ולכן גם לא מברך. [דב' תצא כב,ח) וְלֹא-תִשִּׂים - מקף כבורר כאן בין מיני בתים החייבים ושאינם חייבים במעקה. בהרחבה לנזקי גוף מסכנות אחרות יברור באומדן אלו מהן חייבים במניעה.

[תו"ת] כִּי-יִפֹּל - לרבות בית של שותפין^(יח) [חולין קל"ו א'] : [תו"ת פא] הרבותא בזה אעפ"י דכתיב כל הפרשה בלשון יחיד כי תבנה ועשיית מעקה לגגך, בלשון יחיד, מ"מ מדתלה התורה טעם המעקה בגג משום חשש נפילה, ממילא אין נ"מ אם הבית הוא של יחיד או של שנים. ונראה דמהאי טעמא חייב גם בית של שותפות ישראל ועובד כוכבים, כיון דעכ"פ יש חשש נפילה, ולא דמי למזווה דפטורה בכזה, דזיל בתר טעמא: [תו"ת] הַנֶּפֶל - תנא דבי רבי ישמעאל, כי יפל הנפל, ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל, אלא שמגלגלין זכות ע"י זכאי וחובה ע"י חייב^(יט) [שבת ל"ב א'] : [תו"ת פב] זה בעל הבית שלא עשה מעקה נקרא חייב, וע' בדרשה הבאה ומש"כ שם:

[כב,ח) כִּי-יִפֹּל - מקף כבורר בין זכאי ובין חייב בעבירות שעלולים להפרע ממנו במקום סכנה, ובורר בין מעקה בטיחותי או סתם. כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל - מרכא טפחא בתפקיד כעין קבוצת פרטים העשויה להתרחב, כאן לרבות בית של שותפין, וגם דרישות רבנן למעקה בטיחותי בין בבית יחיד בין בבית שותפין, בגובה ובחזק כגון בעובי קיר [רמב"ם רוצח פ"א] [ש"ע ח"מ שמירת הנפש סי' תכז]. [תו"ת] מְּמַנּוּ - א"י יצחק בריה דרב יהודה, לעולם יבקש אדם רחמים שלא יחלה, שאם חלה אומרים לו הביא זכות והפטור, אמר מר עוקבא, מאי קרא, כי יפול הנופל ממנו - ממנו להביא ראיה^(כ) שבת ל"ב א'] : [תו"ת פג] רמז ואסמכתא בעלמא הוא, דפשטות לשון ממנו קאי על הגג, אלא שמדייק הלשון כי יפל הנופל, וכמו דמדייק הגמרא בברכות ל"ח ב' לשון הפסוק דפ' שופטים עפ"י שנים עדים יומת המת וכי מת הוא והלא חי הוא, וה"נ קשה הלשון יפול הנופל והלא לא נופל הוא עתה, ולכן דריש מה שדריש, ונסמך על הדרשה הקודמת שהרי לא נפל והכתוב קראו נופל ראוי זה ליפול מששת ימי בראשית וכו', יעו"ש: [תו"ת] מְּמַנּוּ - ממנו ולא בתוכו, כיצד, היתה ר"ה גבוה ממנו י' טפחים ונפל מתוכה לתוכו פטור^(כא), עמוקה ממנו י' טפחים ונפל מתוכו לתוכה חייב^(כב) [ב"ק נ"א א'] : [תו"ת פד] ר"ל אינו זקוק לעשות מעקה על גגו מלמטה למעלה עד שיהא גבוהה י' טפחים מרה"ר: פה) טעם הדבר משום דקיי"ל אין חבטה בפחות מעשרה טפחים וכמש"כ לעיל אות ע"א:

[ספרי] (דב' תצא כב,ח) כִּי-יִפֹּל הַנֶּפֶל מְּמַנּוּ, ראוי זה שיפול אלא מגלגלים זכות על ידי זכאי וחובה על ידי חייב. מְּמַנּוּ, ולא לתוכו שאם היה רשות הרבים גבוהה מעשרה טפחים ונפל מְּמַנּוּ לתוכו פטור שנאמר מְּמַנּוּ ולא לתוכו. דבר אחר (דב' תצא כב,ח) כִּי תִבְנֶה, רבי ישמעאל אומר בא הכתוב ללמדך [שאיין אדם יודע] כיצד הוא נדון שנאמר קהלת ט, יב: כִּי גַם לֹא-יִדַע הָאָדָם אֶת-עֹשֶׂהוּ כְּפָגִים שְׁמַעְתִּים בְּמַצֹּחָה. [ב"ת] מיכן אמרו ב"ת שאין בו ארבע על ארבע פטור מן המעקה ומן המזווה ומן העירוב ואין עושים אותו עיבור לעיר ולא טיבול למעשרות ואין נותנים לו ארבע אמות לפתחו הנודר מן הבית מותר לישב בו ואין מטמא בנגעים ואין צמית ביובל ואין חזורים עליו מערכי המלחמה סליק [פיסקא]